

Genel Sıra No: 30
2008/22
Cep Kitaplığı: XXV
ISBN: 978-9944-234-58-0

Yayına Hazırlayan: Av. Celal Ülgen
Av. Coşkun Ongun

Kapak: Can Eren

Baskı ve Cilt
Can Matbaacılık
Tel: +90 212 613 10 77 - 613 15 47

Birinci Baskı: Eylül 2006
İkinci Baskı: Ağustos 2008

İstanbul Barosu Yönetim Kurulu Kararıyla 1.000 adet basılmıştır.

İSTANBUL BAROSU

BİR ZAFER İKİ BELGE

2008

İSTANBUL BAROSU YAYINLARI

İstiklal Caddesi Orhan A. Apaydın Sokak Baro Han
Beyoğlu İST. Tel: (0212) 251 63 25. Fax: (0212) 293 89 60
dergi@istanbulbarosu.org.tr

YAYIN KURULU

ZAFER ve BELGE

Emperyalizmin, Birinci Dünya Savaşındaki en büyük hedeflerinden birisi Osmanlı Topraklarında kalıcı olarak yerleşmekti. Böylece sanayisi için gerekli olan petrol ve diğer kaynaklara erişmiş olacaktı. Kuşkusuz emperyalizmin ereği bunlarla sınırlı değildi. Boğazlardan geçilerek Rusya'nın Bolşevik devrimini engellemek de bir diğer amaçtı.

Olmadı. Savaşta en kolay geçileceği sanılan ve batılılar tarafından "hasta adam" olarak nitelenen Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içindeki Çanakkale Boğazı, eşsiz kahraman Mustafa Kemal ve yüz binlerce vatan evladının destanlaşan direnişiyle, geçilemedi. Sovyetlerde devrim oldu. Planlar bozuldu.

Emperyalizmin gözü doymuyordu. Bu kez de Anadolu topraklarını kendi aralarında paylaşmaya başladılar. Mustafa Kemal, Çanakkale savaşında sergilediği dehasını Samsun'a ilk çıktığı gün de sürdürdü. Anadolu'da başladığı Kurtuluş Savaşıyla, emperyalizme pusulasını şaşırttı.

Zaferin belgeye gereksinimi olur mu? Son zamanlarda yaşanan kavram kargaşasını gidermek için bu başlığı kullandık. Çünkü "Zafer" ve "Belge" sözcüklerinin bir araya gelmesi, yukarıda kısaca aktardığımız sürecin sonucunda imzalanan Lozan ve Montrö Sözleşmeleriyle doğrudan ilintilidir. Lozan ile Anadolu sınırları belirlendi. Montrö ile boğazlarımızdaki denetimimizi ve egemenlik hakkımızı yeniden sağladık. Antlaşmaların imzalanması sırasında Atatürk'ün askeri ve siyasi dehasına bu kez İsmet İnönü'nün azmi eklenmişti.

İstanbul Barosu'nca gerçekleştirilen iki ayrı seminerde her biri alanında uzman olan çok değerli katılımcılar konuyu masaya yatırdılar. Lozan'ı küçümsemeye çalışanlar, Sevr'i; Montrö'nün kazanımlarını yadsıyanlar da bo-

ğazlardaki egemenlik haklarımızı hep görmezden geliyorlar. Bu kitabın içeriğinin bu tür bakış açılarını değiştireceğine de kuşku duymuyoruz.

Bir başka yayında buluşmak üzere hoşçakalın...

Av. Celal Ülgen
Yayın Kurulu Başkanı

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM

İŞGALDEN ZAFERE, SEVR'DEN LOZAN'A.....	9
Zaferin ilk Belgesi Lozan	11
Neden Lozan.....	15
Lozan'daki Eksikler	20
Musul Meselesi.....	21
Lozan ve Hukuk	22
İsmet Paşa-Curzon Çekişmesi.....	24
Çağdaşlığın Tanımı	29
İsmet Paşa'yı Tehdit	31
İsmet Paşa'dan Tepki	33
Lozan'dan Günümüz Egemenlik Kavramı	37
İsmet İnönü'nün Kararlı Tutumu	40
Beyaz Atın Anlamı	44
Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Lozan	47
Çizilen Haritalar	50
Vahdettin ve Damat Ferit'in Oyunları	51
İsmet Paşa'nın Aziz Anısı.....	55
Lozan ve Avrupa Birliği	58
Basının Konumu	60
Yeni Dünya Düzeni	62
Batının Türklere Bakışı	66
19. yy. Osmanlı Ekonomisi	67
Lozan Türkleri Yüceltti	71
Türkiye'ye Dayatılan Yugoslavya Modeli	73
Azınlık Yaratma Çabaları.....	78
Ege Sorunu	80
Ermeni ve Patrikhane Sorunu.....	81
Bütün İnsanlar Eşittir	88
Emperyalizmin Tanımı	91
Yurtta Barış, Dünyada Barış.....	93

Tepki Duygumuzu Yitirdik	94
Ödün Verdikçe Baskı Artar	98
Lozan'ın Asıl Adı	101
Kapanış	103

II. BÖLÜM

GÜNCEL GELİŞMELER IŞIĞINDA MONTRÖ SÖZLEŞMESİ VE TÜRK BOĞAZLARI	105
Montrö'nün Getirdikleri	110
Montrö'nün Yürürlüğü	111
Kartlar Önümüze Seriliyor	113
Montrö'yle Sevinmek	114
Getirilen Yükümlülükler	117
Geçiş Serbestisi	121
Tarafların Montrö'ye Bakışı	123
Lozan ve Boğazlar	128
Varlığı Kanıtlayan Belge	130
Sovyet Notası	133
ABD, Romanya'yı Kullanıyor	139
Amerika'nın Oyunları	141
Amerika'nın Amaçları	146
Montrö'nün Feshi Kaos Yaratır	150
ABD Büyükelçisinin Sözleri	151
Montrö'nün Farklı Boyutları	153
Montrö'nün Değişme Olasılıkları	160
Savaş Devlet Tanımı	163
Türkiye'nin Veto Hakkı	166
Amerika'nın Karadeniz Üsleri	171
Montrö'de Geçiş Serbestisi	175
Soru-Yanıt	179

1. BÖLÜM

İŞGALDEN ZAFERE, SEVR'DEN LOZAN'A

21.07.2006 GÜNLÜ SEMPOZYUM

GİRİŞ

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı, İstanbul Barosu Genel Sekreteri*)

Değerli meslektaşlarım, çok değerli konuklar; bugün 24 Temmuz 1923 tarihinde Türkiye ile Birinci Dünya Savaşının galipleri ve bazı devletler arasında imzalanan Lozan Antlaşması'nın 83. Yıldönümü nedeniyle İstanbul Barosunun düzenlediği panelde bir aradayız. Hepinize hoş geldiniz diyor, bu sıcak havada, bu atmosferde buraya geldiğiniz için hepinize teşekkür ediyoruz. İstanbul Barosu adına açış konuşmasını yapmak üzere Avukat Kâzım Kolcuoğlu'nu kürsüye davet ediyorum...

Av. KÂZIM KOLCUOĞLU

(*İstanbul Barosu Başkanı*)

Sayın hocalarım, değerli konuşmacılar, değerli meslektaşlarım ve buraya bugünümüzü paylaşmak üzere gelen çok değerli dostlarım, hepinize İstanbul Barosu adına saygıyla ve sevgiyle selamlıyorum, hoş geldiniz diyorum.

Zaferin İlk Belgesi Lozan

İstanbul Barosu olarak Lozan Konferansının yıldönümü nedeniyle her yıl geleneksel olarak o günün değerlendirmesiyle geldiğimiz noktanın ve bulunduğumuz ortamın değerlendirmesini yapmak ve böylece geçmişle gelecek arasındaki bağları kurabilmek için bugünü anıyoruz ve günün anlamını vurgulamak ereğiyle toplantı yapıyoruz.

Lozan Antlaşmasını tek cümleyle tanımlamak gerekirse, Türk Ulusunun bağımsızlık ve zafer belgesi olduğunu söyleyebiliriz. Tarih geçmişi

tekrar canlandırmak için değil, bugünün ve yarının aydınlığı için devamlı olarak belleklerde tutulmalıdır. Tarihe dönüp baktığımız zaman Birinci Dünya Savaşını sona erdiren 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşmasının hükümlerine dayanan galip devletler ülkemizi parçalamak ve işgal etmek için harekete geçtiler. Bir taraftan bu hareketi yaparken, diğer tarafta da bir ülke olma niteliğini kaybettirecek, âdeta sömürgeye dönüştürecek olan Sevr Antlaşmasını hazırlamaya başladılar.

İşbirlikçi Osmanlı Hükümeti temsilcileri tarafından tam bir teslimiyet anlayışı içinde 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Antlaşması, Türk Kurtuluş Savaşını veren Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından şiddetle reddedilmiş ve bu antlaşmanın altına imza koyanlar vatan haini olarak ilan edilmişlerdir.

Gerçekten Sevr Antlaşması'nın içeriği incelendiğinde Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının yanında siyasal, yönetsel, yargısal ve ekonomik bağımsızlığımızın da tamamen ortadan kaldırıldığı görülmektedir. Bu köleleştirmeyi amaçlayan antlaşmanın uygulanması durumunda artık ulustan sözetmenin olanağı kalmayacağı açık olarak belliydi.

Ülkenin işgaline ve Sevr dayatmalarına karşı direnen Türklerin temsilcilerinden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi, Atatürk'ün önderliğinde Kurtuluş Savaşını başlatarak işgalcilerin ülkeden kovulmasını sağlamış, böylelikle bağımsız bir ulus devlet kurulmasının yolunu açmışlardır.

Genç bir kurtuluş savaşı generali, Avrupa'nın ortasında başında kalpağıyla zaferin sonuçlarını tüm dünyaya karşı tescil için giderek fiilen elde

edilen sonucu Lozan'da sömürgeci ülkelerle de kabul ettirmiş, bu belgeyi Türk Ulusunun bağımsızlık ve zafer belgesi haline dönüştürmüştür.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Nutkunda belirttiği gibi “Bizim Lozan'da haklarımızı korumak için gücümüz vardı, en büyük gücümüz, en güvenilir dayanağımız ulusal egemenliğimizi elde etmiş, onu eylemli olarak halkın eline vermiş olmamızdandı. Lozan Barış Antlaşmasındaki kuralların, diğer barış önerileriyle karıştırılmasının yersiz olduğu düşüncesindeyim. Bu antlaşma Türk Ulusuna karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşmasıyla tamamlandığı sayılmış büyük bir yok etme eyleminin kırılıp önlenilmesini gösteren bir belgedir.”

Lozan'ın sonuçlarını bu sözlerle en iyi şekilde Mustafa Kemal Atatürk ortaya koymuştu. Lozan Antlaşması sadece Türk Ulusunun bağımsızlık ve zafer belgesi olarak kalmamış, daha sonra Latin Amerika ve Afrika'da sömürge devletlerin bağımsızlık mücadelesi ve o devletlere yol gösterici olmuştur.

Bu antlaşmadan sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti çağdaş bir devlet anlayışı içinde laik cumhuriyet kurallarıyla yeni bir hukuk düzenine kavuşmuştur. Türkiye Cumhuriyetinin diğer devrimlere de temel oluşturan hukuk devleti ilkesi üzerinde yükselmiştir. Büyük Atatürk, “çağdaş bir devletin, çağdaş bir hukuk düzeniyle varolabileceğini” sık sık vurgulamış ve dile getirmiştir.

Bugün Birinci Dünya Savaşı sonrasını yaşatmaya ve aynı koşulları yaratmaya çalışan emperyalist devletlerin Lozan belgesini yok farz ederek eskiye dönüş özlemi içinde o koşulları yeniden oluşturmak için ne yazık ki çabaladıklarını en yakın çevremizde görmekteyiz.

“Yeni Dünya Düzeni” adı altında genişletilmiş Ortadoğu Projesi ve Birinci Dünya Savaşı sonrası Ortadoğu’da yaratılan yapay devletlere yenilerini katmak amacıyla yeni sınır çizgileri ve haritaları çizilmeye başlanılmıştır. Bunun en son örneği Amerikan Silahlı Kuvvetleri dergisinde yayınlanan haritadır ve bir yazıdır. Çok ağır bedeller ödenerek elde edilen bağımsızlığımızın, ülke bütünlüğümüzün, ulusal bağımsızlığımızın ve çağdaş hukuk düzeninin korunması ve genişletilmesi anlayışını her zaman dile getiren İstanbul Barosu olarak günümüzde bazı iç ve dış çevrelerin Lozan’ın yerine Sevr’i, geri getirme ve en azından bu çabalara seyirci kalma anlayışı içinde olanlara Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş belgesi olan Lozan’ın kazanımlarıyla beraber, sonsuza dek yaşayacağımı bir kez daha burada açıklamak istiyorum.

Bu duygu ve düşüncelerle panelimizin ülkemiz için yararlı olacağını düşünüyor, katılımcılara ve siz izleyicilere yine İstanbul Barosu adına teşekkürlerimi ve saygılarımı sunuyorum.

HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Çok değerli katılımcıları yerlerine davet ediyorum:

Sayın Prof. Dr. Mümtaz Soysal,

Sayın Emekli Orgeneral Hurşit Tolon,

Ege Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü
Siyasi Tarih Ada Bilim Dalı Başkanı Sayın Doç. Dr.
Engin Berber, buyurun.

Değerli katılımcılara İstanbul Barosunun çağrısını büyük bir coşkuyla kabul edip panelimize

katıldıkları için tekrar teşekkür ediyorum. Mümtaz Hocamıza çok müteşekkirimiz, daha önce İstanbul Barosunun düzenlediği “*Son Gelişmeler Işığında Kıbrıs*” ve “*Ermeni Savları ve Soykırım Suçunun Hukuksal Niteliği*” panellerine de katıldılar, çok değerli katkılarda bulundular.

Sayın Emekli Orgeneral Hurşit Tolon panel davetimizi kabul etti. Kendileri Sevr’le ilgili kitap olarak basılmış bir doktora çalışmasının sahibidirlere.

Sayın Doç. Dr. Engin Berber de özellikle Ege’de Aydın Vilayetinde, Ege Bölgemizde Kurtuluş Savaşı öncesi ve Kurtuluş Savaşı süresince bu bölgenin demografik yapısı, bu bölgenin sosyo-ekonomik yapısı, işgal döneminde, İzmir’in işgali döneminde bu bölgedeki hem mahalli direniş örgütleri, hem Kurtuluş Savaşı sürecini içten, çok farklı boyutlarla Yunan kaynaklarından, Yunan arşivinden de büyük ölçüde yararlanarak dile getiren bir akademisyen arkadaşımızdır. Bu anlamda çok değerli kitapların sahibi, ama biz çok daha ürünler vereceğine inanıyoruz.

Tabii değerli konuşmacıların zamanını ve süresini de çalmamaya özen göstererek İstanbul Barosunun panel ve etkinlik kronolojisinden çok kısaca olarak bahsetmek isterim.

Neden Lozan

İstanbul Barosunun, mesleğe yönelik, meslektaşlarımıza yönelik merkezleri ve komisyonları aynı zamanda kamuoyuna, halkımıza, ulusumuza da hukuksal platformda görevlerini yapan, hizmet götüren bir fonksiyona sahiptir. 128 yıllık geçmişiyle Türkiye’nin en eski, en köklü hukuk kurumudur, meslek örgütüdür.

Bu anlamda tarihten gelen bu mirasın üzerine oturan, böyle bir sorumluluk duygusuyla hareket eden İstanbul Barosunun kamuoyuna da yönelik olan etkinlik kronolojisinin son bir yılını çok kısa olarak ana başlıklarla belirtmek isterim:

Sayın Rauf Denktaş Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Baromuzun konduğu olmuştur, “Son Gelişmeler Işığında Kıbrıs” konulu etkinliğimizde konuşmacı olmuştur.

Yine az önce bahsettiğim gibi “Ermeni Savları ve Soykırım Suçunun Hukuksal Niteliği” dünyanın ve bazı merkezlerin ülkemize, ulusumuza çullandığı bir dönemde İstanbul Barosu bu tür bir bilimsel panel düzenlemiştir ve bunu kitaba dönüştürmüştür çok değerli katılımcıların katkılarıyla.

Şu anda salonumuzda bulunan çok değerli iki hocamız Prof. Dr. Sevin Toluner ve Prof. Dr. Rauf Ersan’ın da katıldığı geçtiğimiz aylarda burada yapılan 1936 tarihli Montrö Sözleşmesiyle ilgili çok değerli katkılarda bulundu hocalarımız, kendilerine müteşekkirimiz. Böyle bir paneli gerçekleştirdi İstanbul Barosu.

Şimdi niçin Lozan? Size bir-iki yabancı diplomatin, milletvekilinin sözlerinden birer cümle aktarmak istiyorum: Endru Daff Avrupa Parlamentosu Başkanvekili, 15 Eylül 2005’te basına yansıyan demecinde diyor ki “Atatürk resimlerinin kamu kurumlarından indirilmesinin çoktan vakti geldi” Ulusal Kurtuluş Savaşımızın lideri, Cumhuriyetimizin Kurucusu, Lozan’ın mimarı, Türkiye’de çağdaşlaşmanın, bir ulus-devletin temelini atan Büyük Önder’in “kamu kurumlarından resimlerinin indirilmesinin zamanı geldi” demek, Türkiye’nin, Atatürk’ün kurduğu ulus-devletin

tasfiyesinin zamanı geldi demektir. İşte İstanbul Barosu bu nedenle Lozan diyor.

Başka bir örnek: Sayın Başkanımızın az önce belirttiği gibi Amerika Birleşik Devletleri Silahlı Kuvvetler Dergisi bir harita yayınladı ve geçtiğimiz günlerde gazetelerde manşetten çıktı. Bu haritada Türkiye'nin güneydoğusunun siyasi sınırlarının değişeceği vurgulanıyor. Tabii ki Büyük Ortadoğu Projesi, Genişletilmiş Orta Doğu Projesi ve Amerika Birleşik Devletlerinin emperyalist çıkarları doğrultusunda elbette ki istem budur. Ama Türk Ulusu bu tür istemleri geçmişte çöp sepetine atmayı da bilmiştir.

Yine Avrupa Birliği çevrelerinde Fırat ve Dicle'nin, Türkiye'nin sınıraşan iki suyunun ve sulama ve enerji konusunda büyük potansiyele sahip bu iki akarsuyun uluslararası bir konsorsiyum tarafından yönetilmesi, Türkiye'nin buradaki egemenlik hakkından vazgeçmesi dile getiriliyor.

Yine Türkiye'nin etnik ve mezhepsel anlamda ayrıştırılması anlamına gelecek, Türkiye'yi çok sınırlı bir sürece sokacak bazı istemler de birtakım böyle diplomatik kılıflarla gündeme getiriliyor. İşte İstanbul Barosu böyle bir dönemde Lozan'ın 83. yılında şu anda izleyeceğimiz paneli düzenlemiştir.

Sayın konuşmacılarımızdan emekli Diplomat, Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı ve Milletvekili Onur Öymen yolda olduğu için birazdan toplantımıza gelecekler. Şu andaki değerli konuşmacılarla daha önce belli bir konuşma sıralaması da yapmadık, bunu konuşmadık, ama biz arzu ederlerse Mümtaz Soysal Hocamla açış yapmak isteriz, Hocam ne derler?

Prof. Dr. MÜMTAZ SOYSAL

Olur derim.

HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. MÜMTAZ SOYSAL

Aşağı yukarı 1,5 saatlik vaktimiz var ve 4 kişiyiz değil mi?

HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

1,5 saatlik vaktimiz varsa 1 saat 20 dakikası Mümtaz Hocamındır.

İlk turda 20'şer dakikayla sınırlı kalabilirsek, ikinci tur için zamanımız ve süremiz olur; buyurun Hocam.

Prof. Dr. MÜMTAZ SOYSAL

Teşekkür ederim Sayın Başkan, fazla uzatmadan Lozan konusunda ilginç gördüğüm bazı noktaları özetlemek istiyorum.

Tabii ki Sevr'den Lozan'a geçişin anlamı vaktiyle Sevr'de defteri dürülmüş olan Türklerin bu defa Lozan'da yeni bir deftere geçirilmesi olarak özetlenebilir. Sevr ile Lozan arasında birtakım çelişkiler, birtakım zıtlıklar var; bunlar üzerinde uzun boylu duracak değilim. Zaten genellikle de bunlar anlatılır ve Sayın General Tolon da zaten Sevr'den başlayarak onu çok daha iyi yapacaktır.

Lozan'da benim dikkatimi çeken bir nokta var; o da uluslararası hukuk bakımından ilginç bir nokta. Genellikle barış antlaşmaları -ki Lozan bir barış antlaşmasıdır, bir savaş sonrasında yapılır,

savaştan barışa geçiştir. Ama Lozan hangi savaşın sonrasında? Aslında Kurtuluş Savaşında Yunanistan yenilmiştir, bu savaşın defterinin dürtülmesi gerekir, o savaş sonrasında düzeninin ayarlanması gerekir, ama öyle değil. Lozan aynı zamanda Sevr'in de bir sonuca bağlanması oluyor. Yani iki savaş, birinde Türklerin ya da Osmanlı'nın yenildiği, öbüründe Türklerin, Ankara'daki Hükümetin kazandığı iki savaştır. Dolayısıyla yenilenle yenenin birbirine karıştığı ve genellikle de model açısından barış antlaşmaları bakımından alışılmış olan modelin dışına çıkan bir antlaşmadır.

Nitekim görüşmeler sırasında Lozan'da zaman zaman bunun belirtilerini görüyorsunuz. Mesela, İngiliz Delegasyon Başkanı ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon, güneydoğu sorununda, daha doğrusu o zamanki adıyla Musul sorununda İsmet Paşa'ya birtakım isteklerde bulunduğu zaman kendisi mütarekeyi ihlal eden, mütareke sınırlarının ötesine geçen bir devletin temsilcisi olduğunu hatırlatarak "Paşa, unutmayın, siz bu savaşta yenildiniz" diyor. Halbuki Lozan görüşmeleri Yunan savaşının sonrasındadır. O iki savaşı, bütün o konferans sırasında birbirine karıştırmak İngiltere'nin işine geliyor. Dolayısıyla Türkleri zaman zaman muzaffer, zafer kazanmış olan değil de, kaybetmiş olarak görüp kendi düşüncesini öyle açıklamayı tercih ediyor Musul konusunda olduğu gibi.

Aslında belki 20. Yüzyılı alırsak, Trablus Savaşıyla başlamış, Balkan Savaşıyla devam etmiş olan 1914-1918 Birinci Dünya Harbiyle sonuçlanmış olan bir çöküşün de bir metne bağlanmasıdır. Dolayısıyla Lozan, aynı zamanda bizim açımızdan baktığımızda bütün o kayıpların, aslında yüzyıl-

lardır devam eden kayıpların bir sonuca bağlanması ve o kayıpların bizim tarafımızdan da kabul edilmesi, yani Osmanlı'nın kaybettiği toprakları bu defa yeni devlet kabullenmektedir. Biraz acı olan tarafı budur ve Lozan'ın bir anlamı da budur: O defterler kapanır ve bizim aleyhimize kapanmış olur, çünkü savaşları kaybetmişiz. Ama yeni açılan bir defter var, o da kazanılmış olan bir savaş sonrasında masaya kazanmış taraf olarak oturan Ankara Hükümetinin düzenlemesi. O bakımdan ilginçtir.

Lozan'daki Eksikler

Sonuçta şöyle bir şeye varabiliriz: Lozan yüzyıllardır, aşağı yukarı 300 yıldır devam eden bir maceranın, yani Osmanlı'nın toprak kaybedişinin sonucu olarak ortaya çıkan bir antlaşma niteliği taşıyor. Tabii her antlaşma uluslararası hukukta bir güç dengesinin getirdiği durumun hukuka aktarılması, hukuka yansımaları niteliği taşıyor. O bakımdan baktığımızda İstiklal Savaşı sonrasında ortaya çıkmış olan güç dengesi Lozan'ı bütünüyle etkileyemiyor, çünkü daha öncesinde başka bir güç dengesizliği var, Türk tarafının, Osmanlı'nın yenilmiş olmasıdır. Onun için özellikle Büyük Taarruzdan sonra artık son çabasını göstermiş olan Ankara Hükümeti, yeni bir büyük savaş, yeni bir direnişi göze alacak gibi değildir; bir dengesizlik vardır, karşısında Yunanistan yok, karşısında başta İngiltere olmak üzere, Fransa, İtalya, Japonya, gibi Birinci Dünya Savaşının galip devletleri, hatta onlara takılmış olan Romanya ve mağlup Yunanistan o savaşın galipleri arasında ve Yugoslavya'nın başlangıcı olan Sırp-Hırvat-Sloven Devleti var ve onlar da bir taraftalar. Dolayısıyla galipler-

le mağluplar birbirine karışmış durumda ve bu durumda zayıf gözüken Türk tarafı. Oysa savaş kazanmış olarak masaya oturmaktadır. Onun meyvelerini tam olarak toplayamıyor. Bir güç dengesizliği var. Nitekim bu Çanakkale üzerine yürüyememiştense başlayıp İstanbul konusunda tereddütlere yol açan bir zayıflığın belirtisidir ve bunu Lozan'da hissediyorsunuz. Türkiye alması gerekeni bu zayıflık dolayısıyla, mecalsizlik, artık iman bakımından çok güçlü, fakat askeri dengeler bakımından artık büyük bir mücadeleyi göze alamayacak olan bir Ankara Hükümeti.

Bu bakımdan Türkiye alması gerekenleri tam olarak alamamıştır. Lozan böyle kazanılmış bir zaferin ardından yalnız ona dayalı bir antlaşma olsaydı çok şey kazanılabilirdi. Ama bazı şeyler alınamamıştır. İngiltere'yle mücadeleyi pek göze alamayan bir Ankara Hükümeti vardır.

Musul Meselesi

İngiltere de aslında böyle bir savaşımdan çekinmektedir, ama sonuçta Lozan'da Musul meselesi halledilmeden kalmıştır. Tek sınır bakımından sonuca bağlanmamış olan toprak sorunu Musul meselesidir ve o sonraya İstanbul Konferansına, arkasından Milletler Cemiyetine kalmıştır. 1925'te ancak aleyhimize bir sonuca bağlanmıştır; yani Misakı Millinin gerçekleştirilemeyen kısmı o olmuştur, çünkü karşıda İngiltere vardır ve İngiltere bu bakımdan istediğini koparmıştır; kazançlı çıktığı nokta odur.

Aynı şekilde Batı Trakya konusu ki, yenilen Yunanistan'dır. Batı Trakya'yı Birinci Dünya Savaşı içinde eline geçirmiş, hatta Doğu Trakya'ya da girmiş, fakat bakıyorsunuz, Lozan'da Yunanistan

Batı Trakya'yı elinde tutabilmektedir, çünkü arkasında galip İngiltere vardır. Yani yenilenin arkasında yenen bulunduğu için savaşın meyvesi alınamamaktadır; böyle bir terslik vardır Lozan'da.

Aynı şekilde Yunanistan Savaş tazminatı ödememektedir. Oysa yenilmiştir, Batı Anadolu'ya, hatta ortasını yakıp yıkmıştır. Normal bir yenilmişin ödemesi gereken tazminatı ödemediği sızılmayı bilmiştir. Karşılığında olsa olsa Doğu Trakya'nın Karaağaç kısmını Türklere vererek büyük bir tazminat yükünden kurtulmuştur. Belki İzmir dolayısıyla ödemesi gereken tamirat vesaire gibi bir borcu vardır, onunla sızılmıştır.

Yine aynı şekilde Lozan'da Sevr'in azınlıklar bölümü ki, bütün yenilmişlere uygulanan bir bölümdür. İnsan haklarının azınlıklar konusunda bütün devletlere getirdiği birtakım yükümlülükler vardır, Türkiye o konuda Osmanlı'nın kabul ettiği maddeleri aşağı yukarı aynen kabul etmek zorunda kalmıştır. Başka örnekler de sayılabilir, ama bunları, bu tersliği, yani hem yenilginin, hem yenişin meyvesi olan bir antlaşmanın özellikleri bakımından belirtmek istedim.

Lozan ve Hukuk

Yine mademki bir baro toplantısında konuşuyorum, Lozan'ın bizim hukuk sistemimiz üzerindeki önemini özellikle vurgulamak isterim. Lozan'da herhalde biliyorsunuzdur üç büyük komisyon vardı. Biri Siyasal Komisyon ki, sınırlar vesaire gibi sorunların siyasal çözümlere bağlanmasıyla sorumludur. Öbürü ekonomik ve ticaret konularında Mali Komisyon ve bir de Hukuk Komisyonu var. Hukuk Komisyonundaki tartışmalar ilginçtir. Çünkü Ankara'da zaferi kazanan Hükü-

met, Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti, başındaki komutanın -ki, aynı zamanda Meclis Başkanıdır, Devlet Başkanı durumundadır- kafasındaki düşünceler dolayısıyla çağdaş bir Türkiye, laik bir Türkiye yaratmak istediği için o konuda kendi isteğiyle karşı tarafın istekleri arasında bir bütünlük sezmektedir ve belki de oradaki güçlükleri aşmakta kendi niyetleri de yardımcı olmuştur. Niçin? Çünkü kapitülasyonlar söz konusudur, özellikle hukuk kapitülasyonları söz konusudur. Yabancıların statüsü bakımından, mahkemeler bakımından, yabancıların şahsi ahvali dolayısıyla statü konularında karşı tarafın istekleri Osmanlı'nın sistemini devam ettirmek niteliğindedir ve en çok sıkışılan nokta da budur. Çünkü henüz hukuk reformları yapılmamıştır. Gerçi Osmanlı'nın yaptığı birtakım reformlar vardır 19 Yüzyıl boyunca. Ceza hukukunda, arazi hukukunda, mahkeme teşkilatı bakımından yapılmış birtakım yenilikler vardır Batıdan alınma, ama bunlar yetmemektedir. Karşı taraf hukuk kapitülasyonlarını muhafaza edebilmek için sürekli “siz henüz laik bir toplum değilsiniz. Bütün hukuk sisteminiz şeriatı dayanıyor” iddiasıyla orada büyük değişiklik gitmek niyetinde değildir.

O komisyonda Dr. Rıza Nur çok sıkışmıştır, kurtarmaya çalışır, “hayır, bunlar yapıldı, Osmanlı sizin sandığınız kadar bir şeriat devleti değildir” demeye çalışır. Mecellenin sanıldığı kadar şeriat hukuku olmadığını anlatmaya çalışır, ama yarasız. O zaman ister istemez bazı sözler vermek zordur ve Ankara da bu sözlerin verilmesinden -özellikle Mustafa Kemal- son derece memnundur, çünkü zaten yapmak istedikleri odur. Demektedir ki biz çok kısa bir zamanda laik hukuka

geçeceğiz, yeni Medeni Kanun yapacağız, yeni Ceza Kanunu yapacağız, Ticaret Kanunu yapacağız diye sayıyor. “Bütün bunları yapacağı, söz veriyoruz” demiştir ve bu sayede belki de bugünkü duruma benzer bir durum, dışarıdan bir tazyik önünde içerideki hukuk durumunun düzeltilmesi -şimdi biraz ters bir biçimde oluyor, o başka- ama o zaman da Lozan’ın kendi hukuk sistemimizdeki etkisi bakımından önemli bir nokta olduğu için bunun vurgulanmasını ben ilginç görüyorum.

İngiltere bu bakımdan fazla ilgilenmiyor. Onun hukuk sistemiyle fazla bir problemi yok. Asıl problemi olanlar İtalyanlar ve Fransızlar. Çünkü onlar hem buradaki mahkeme sistemi dolayısıyla, hem ticaret hukuku vesaire dolayısıyla kendilerini bir şeyler elde etmek zorunluluğu altında hissetmektedirler ve bu tazyik daha çok onlardan gelmektedir.

İsmet Paşa-Curzon Çekişmesi

Yine baktığımız zaman Lozan’ın bir başka yönü, genellikle bizde çok vurgulanmayan, acaba ne ölçüde bir diplomasi başarısıdır. Bütün elde edilmek istenilenler yalnız güç dengesizliği dolayısıyla ya da güç dengesizliği yüzünden de elde edilememiştir, acaba diplomaside de bazı hatalar olmuş mudur? Baktığımız zaman bazı hataları, eksiklikleri şimdi görmek mümkün. Özellikle bazı yayınlarda ortaya çıkan durumlar var. Örneğin, öyle anlaşılıyor ki, Lozan görüşmeleri sırasında ikinci dönemde İngiliz Gizli İstihbarat Servisi Ankara’yla Lozan arasındaki görüşmeleri oldukça ayrıntılı bir biçimde izleyebilmiştir. Yani bir iskambil oyunu, bir briç oyunu farz edin, karşı tarafın elini sürekli okuyabiliyorsunuz. Çünkü İngiliz is-

tihbaratı özellikle İstanbul'daki -büyükelçilik, sefaret İstanbul'da- onun çabaları ve herhalde içte birtakım ajanlar dolayısıyla Ankara'daki havayı yakından izleyebilmektedir ve bakıyorsunuz bazı durumlarda İngilizler çok iyi biliyor ki, İsmet Paşa, Ankara'daki Meclisle çatışma halindedir. Ankara'daki Meclis daha fazla direnilmesini istemektedir. İsmet Paşa biraz daha yumuşak gitmek, bazı konularda uzlaşma sağlamak isterken İstihbarat, "Ankara bu konuda çok ısrarlı, İsmet Paşa'nın üstüne fazla varılmasın" demektedir ve bu durumda İsmet Paşa kendi istediklerini tam koparamamaktadır.

İkincisi, İsmet Paşanın karşısında bir taraftan yenilmiş Yunanistan vardır, fakat onun koruyucusu olarak İngiltere vardır -tekrarlamış oluyorum- ve Dışişleri Bakanı Lord Curzon birinci dönemde son derece küstah bir davranış içindedir. Sanki tek başına İngiltere'yle bir savaş olmuş ve İngiltere kazanmış gibi bütün sürecin meyvesini toplamaya çalışmaktadır. Sonradan yayınlanan kitaplarda görüyorsunuz, İsmet Paşa'yı bir diplomat olarak görmekten çok bir halı tüccarına benzetmektedir. Kapalı Çarşı'da halı satmaya çalışan biridir bu ve diplomat değildir, ama halı tüccarı gibi davranmaktadır. Sonuçta ondan bazı şeyler koparılabilir. Bir mektuplaşmadan öğreniyorsunuz, diyorlar ki birbirlerine "bu halı alışverişinde dükkândan halı almadan çıkma zamanını iyi ayarlamak gerekir. Çünkü halı tüccarı sizden sonuna kadar bir şey koparmaya çalışacaktır. Siz de ısrar edeceksiniz, almıyorum diye çıktığınız zaman 50 m gitmeden halı tüccarı sizin peşinizden koşacaktır, razı olacaktır." Bu davranış dolayısıyla bazı İngiliz blöfleri pek kolayca kabul edilebilmiştir. Örneğin,

görüşmelerin kesintiye uğradığı bir dönem var biliyorsunuz. Birinci aşamasında İngiltere bazı konularda direnmektedir ve Türk tarafına bunu kabul ettirmeye çalışmaktadır. Fakat bu kabul ediliş sırasında sonradan birçok durumda ve son olaylarda da, bugünkü olaylarda da tekrarlanan bir diplomasi oyunu yapılmaktadır. “Lozan’dan Londra’ya gidecek olan tren hazır olsun” emri yollanmaktadır ki, İngiltere koparmaya hazır. Kopacak ve ondan sonra yine gelen gizli istihbarat “Meclis aslında direnmektedir, ama savaşı da göze almamış durumdadır” Oysa İngiltere görüşmeleri koparırsa bir savaş tehlikesi olacaktır. Ankara Hükümeti de bu tehlikeyi göze almayacaktır ve ister istemez evet diyecektir.

Tabii bu hesap, bu çeşit manevralar zaman zaman İsmet Paşa’nın yumuşamasına yol açmıştır. Aman kopmasın ve tekrar altından kalkamayacağımız bir savaşa gidilmesin diye tereddüt geçirmektedir. Fakat sonuçta İngiltere’nin bu oyunu yürümemiştir. Zaman zaman geri çekilmeler, fakat zaman zaman İsmet Paşa’nın direnişi sayesinde bu oyun yüzdeyüz başarılı olmamıştır.

Fakat yine bu küstahlığa bakıyorsunuz, yazılan mektuplarda bir diplomatla değil de, yine o ikinci dönem İngiliz Delegasyonuna Başkanlık etmiş olan Dambohl’un mektuplarından anlaşılıyor, “Türk tarafı, Türk Delegasyonu gelişmemiş bir çocuk zekâsıyla bir katır inadı içindedir. Diplomasi yürütmemektedir, sırf inatçılık ve bir diplomasi oyunu bilmemek dolayısıyla direnmektedir. Dolayısıyla bu müzakerede diplomasi etkili olmaz. Sürekli bir savaş tehlikesini gündeme getirelim ve Türk tarafı da zayıf olduğu için savaşı göze alamayacağından yumuşar herhalde” etmekte-

dir. Ama bereket İsmet Paşa'nın o inadı bu oyunu bazı noktalarda bozmuştur.

Aslında çok eski bir oyun bu. Ta, 1878'de Berlin Kongresi sırasında da Disraeli'nin ilk oynadığı oyun. Tren hazırlansın oyunu var ya, bizim bazı diplomatlar da aynı şeyi söylüyorlar pek yürümüyor. Ama Lozan'da bunun da uygulamaları görülmüş. O bakımdan İsmet Paşa'nın durumu çok zor. Diploması tecrübesi hemen hemen yok. Mudanya müzakerelerinde de yine inadı sayesinde kazanmış ve İsmet Paşa'nın kendi hatıralarını ya da anlattıklarını okuyorsunuz, "hiç diploması deneyimim yoktu, ama giderken bana bir arkadaşım söyledi: Çok basit, karşı taraf ne yapıyorsa, aynıni yapacaksın, onlar inat ediyorsa sen de inat edeceksin" Yani böyle bir inat yarışı komisyonlarda sürekli devam etmektedir, ama özellikle de İsmet Paşa tarafından temsil edilmektedir.

Dolayısıyla şu açıdan baktığımızda Lozan belki alınabileceklerin hepsini alamadığımız bir barış antlaşmasıdır. Zaten alınmasına da olanak yoktur; çünkü bir öncesinde de uzun süren bir yenilmişlik vardır. Yani üç savaşla; Trablus, Balkan ve Cihan Harbi gibi üç yenilgi vardır ve o üç yenilginin kayıplarını geri almak olanağı yoktur. O bakımdan baktığımızda bu güç dengesizliği belki çok daha usta bir diplomasiyle, yalnız inattan ibaret değil, bazı usta bir diplomasiyle kırılabilirdi. Fakat Ankara Hükümeti, İngiliz Gizli Servisinin istihbaratına sahip değil, kendisi bilmiyor. Oysa Lozan'da Fransa'yla İngiltere arasında bir çekişme devam etmektedir; menfaatler çakışmaktadır. Fransa daha uzlaşıcı olmaya çalışmaktadır, İtalya kendi durumunu kurtarabilmek için yine daha yumuşaktır. Fakat dış görüntü -İsmet Paşa'nın

Ankara'ya raporlarından anlıyoruz- İngilizlerle Fransızlar çok sıkı bir direniş içindeler. Birbirleriyle bir oyun oynuyorlar, aslında ortak bir oyun oynanmaktadır izlenimi vardır İsmet Paşa'da. Oysa gerçek bir bölünme, bir menfaat çatışması vardır. Eğer Türk tarafı bunları bilebilseydi, çok daha iyi bir diplomasi sürdürebilirdi.

Şimdilik bu kadarıyla yetinip bugüne gelmek istiyorum. Lozan ne kadar ayakta tutulabilir ya da “artık Lozan dengesi değişmelidir” diyenlerimiz ve “yeni bir şeyler yapmak gerekir” diyenlerimiz ne kadar haklıdır? Onu da birkaç cümleyle deşmeye çalışayım.

Bugünlere baktığımızda “küreselleşme, yeni dünya düzeni” gibi sözler edilmektedir ve küreselleşmenin yeni dünya düzeninin görüntülerinden biri de ulus-devletin zayıflatılması, ulus-devletin insan hakları, azınlık hakları, yerelleşme, yerel yönetimin önemi gibi çeşitli noktalardan artık eski ağırlığını kaybetmesi diye özetlenebilir. Ama şöyle bir baktığımızda, “acaba küreselleşme gerçekten savunduğu düşüncelerin değişmezliği ve sürekli geçerliliği demek midir? Belki teknolojik ilerleme, iletişim, ulaşım vesaire, onların getirdiği rahatlık böyle bir izlenim vermektedir, dünya artık bir bütündür, başka türlü düşünülemez, tek geçerli düşünce budur” diye sözler belki o kadar da dokunulmaz, tartışılmaz sözler değil. Belki aynı teknolojik ilerleme çok daha doğru, çok daha insanlığın lehine bir başka düşünce tarzını da dünyaya yapabilirdi. Şimdi küreselleşmenin savunucuları kendi ideolojilerini, “artık değişmez ve dünya da ideoloji olarak sarsılmaz ideoloji” olarak ortaya koymaya çalışmaktadırlar. Ne kadar doğru? Buna karşı hiç mi savunulamaz? Ya da şöyle

diyelim, onunla birlikte gelmiş gözükten insan haklarının sonuçları, azınlık konusu, bölgeleşme, yerelleşme gibi kavramlar hiç mi değiştirilemez kavramlardır. O açıdan baktığımızda kimilerinin söylediği gibi, “Lozan’da biz sadece Sevr’in azınlıklara ilişkin yönünü kabul etmek zorunda kaldık, o da dinsel azınlıklar biçimindeydi. Oysa şimdi başka azınlıklar da yaratmak gerekir. İnsan hakları bunu gerektirir” diye ileri sürülen düşünce ne kadar doğrudur. Acaba onun karşısında çok daha doğru olan ulus kavramını, yani insanları etnik kökenleri, inançları ne olursa olsun, bir ulus bütünlüğünde bir arada yaşatan eşitliğe dayalı ve ayrımcılığı reddeden bir felsefe çok daha doğru değil midir? Lozan’da dinsel azınlıkları kabul ettik diye yeni azınlıkları benimsemek bugünkü dünyanın gereği midir.

Çağdaşlığın Tanımı

Lozan en önde bir egemenlik konusu olduğuna göre Ankara’da kurulmuş olan devletin egemenliği kabul edildiğine göre ve bu devlet bir ulus-devlet olarak ortaya çıktığına göre artık onun savunulmasından vazgeçmek mi gerekir? Bana sorarsanız hayır. Pekala Lozan’ın o yönünü saklı tutmak, belki de samıldığı kadar eski bir düşünceyi savunmak değildir, tam tersine çok çağdaş bir düşüncedir savunulması gereken ulus-devlet düşüncesi. Ama öyle değil, bugün tam aksini sık sık duyuyorsunuz “onun çağı geçti, değişelim” denilmektedir.

Lozan’da bazı konularda nasıl inatlaşıldıysa, bu konuda da zannediyorum inatlaşmak doğrunun inadı olarak başarı kazanabilir. Fransa bazı şeyleri savunuyor da, onun inadı kabul ediliyor,

niye Türkler aynı şeyleri savunmasınlar ve onun inadı kabul edilmesin? Doğru diye bildiğiniz noktada inat etmek, dünya böyle gidiyor, tersine kürek çekmek değildir. Doğrunun üzerinde ısrar etmek pekala çağdaş da olabilir, geçiçi bir çağdaşlık hevesi uğruna Lozan'ın getirdiği durumu bozmak bence yanlış olur. O bakımdan ne kadarı kazanılmışsa bütün o mücadelelerin, onların saklı tutulması ve aynı yönde daha da ileri adımların atılması gerekir. O bakımdan baktığımız zaman azınlık konusunda da, azınlık konusunu Türkiye bir ara yanlış uygulamış olabilir, eksik uygulamış olabilir, ama bunun çaresi azınlık statülerini (konularını) olduğu gibi kabul etmek değil, daha iyi bir statüyle, yani eşitliğe dayalı gerçek insan hakları ve ayrımcılığı reddeden insan haklarıyla o statüyü de geçersiz kılmak mümkündür. Yani Lozan geride bırakılabilir, onun da ötesine geçilebilir. Lozan'da geriye gitmek yerine Lozan'ı ilerletmek mümkündür.

Ben bunları söyleyerek sözlerime son vermek istiyorum.

HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Sayın Soysal'a çok teşekkür ediyoruz sunumu için.

Bu arada Sayın Onur Öymen de geldiler. İstanbul Barosu adına kendilerine hoş geldiniz diyorum.

Sayın Tolon sunumunu barkovizyonla perde de yapacağı için, son konuşmacı ve sunumcu olması konusunda kendisiyle de konuştuk, mutabık kaldık. Biz de bu arada sahneyi boşaltmış

oluruz, sizin görmeniz açısından daha sağlıklı bir bakış açısı sağlamış oluruz.

Buyurun Sayın Öymen.

ONUR ÖYMEN

(E. Büyükelçi / CHP İstanbul Milletvekili)

Çok teşekkür ediyorum.

Sayın Başkan, değerli konuklar, özür dilerim uçağımız Ankara'dan gelirken biraz rötar yaptı, o yüzden biraz geciktim. Bu nazik davetinize öncelikle teşekkür ediyorum. Lozan Antlaşmasının yıldönümleri her zaman anlamlı olmuştur, her zaman bizi kapsamlı düşünceler aramaya yöneltmiştir. Bu yıl da Lozan'ı yürekte hissetmemiz için pek çok sebep vardır. Onlara birazdan değineceğim, fakat önemli olan şudur: Lozan Antlaşmasını bir tarihi belge olarak mı inceleyeceğiz, bir tarih kesiti olarak mı inceleyeceğiz, geçmişin bir sayfası olarak mı inceleyeceğiz, yoksa yaşayan bir belge olarak mı inceleyeceğiz, değerlendireceğiz?

Bugün Türkiye'nin içinde yaşadığı koşulları Lozan açısından, Lozan çerçevesinde ele almak bence en doğru iştir. Lozan'ı yaşayan bir belge olarak görmek, yaşayan bir anlaşma olarak görmek ve Lozan'da Türkiye'nin sergilediği iradeyi bugün sergileyip sergilemediğini sorgulamak, zannediyorum ki Lozan'ın yıldönümünde yapabileceğimiz en doğru iştir.

İsmet Paşa'yı Tehdit

Lozan hakkında çok şey söyleniliyor, çok şey yazılıyor. Bazen ayrıntılar işin esasını gölgeliyor. Yani Lozan'da biz ne yapmak istedik? Lozan'da Misaki Milli hudutları içinde tam bağımsız, ege-

men bir devlet kurmak irademizi tescil etmek istedik. Bu doğru, ama bir şey daha istedik: O önemli unsur bazen gözden kaçıyor; o da şudur: Biz Lozan'da diğer devletlerle eşit bir devlet olduğumuzu kanıtlamak istedik. Lozan'la birlikte veya ondan biraz önce yapılan Birinci Dünya Savaşından sonra yapılan anlaşmalara bakarsanız, bunların hiçbirinde o devletlerin eşitliğinin tescil edildiğini göremezsiniz. Tam tersine Versay'ı açın, Trian'ını açın, Neuil'li açın, bütün bu anlaşmalarda Birinci Dünya Savaşında mağlup devletlerin, ikinci sınıf devletler haline getirildiklerini görürsünüz. Çok ağır şartlar dikte ettirilmiştir onlara, bu devletlere diz çöktürülmüş ve bunlar maalesef eşitliklerini, egemenliklerini kaybeden bir duruma getirilmiştir; bunun tek istisnası Lozan'dır. Ama İsmet Paşa "Lozan'da biz bu sonucu elde etmek için Birinci Dünya Savaşında varımızı yoğunu kaybettikten sonra bir dört yıl daha savaşmak zorunda kaldık" diyor. Ama bu savaşın sonunda Türkiye öyle bir duruma gelmiştir ki, savaşın bütün mağlupları bir tarafta, hepsi diz çökmüş ikinci sınıf devletler, Türkiye ise, egemen ve eşitliğini kabul ettirmiş bir devlettir.

Bu kolay olmamıştır. Lozan'da sağlanan bu sonuç hiç kolay olmamıştır. Türkiye bu sonucu elde etmek için Lozan müzakereleri sırasında yeni bir savaş göze almıştır. İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon İsmet Paşa'yı tehdit etmiştir. "Bakın Paşa, bu size sunabileceğimiz son tekliftir" O teklifte bizim kabul edemeyeceğimiz birçok unsur vardır kapitülasyonlar, vesaire filan. "Bu size sunacağımız son tekliftir, eğer bunu kabul etmezseniz ben bu akşam trene binip gidiyorum Londra'ya ve bunun sonucu harptir Paşa, harptir" di-

yor. İsmet Paşa da “Biz bunu göğüsleriz. Siz gidermeniz, ben de aynı gün Lozan’ı terk ederim, giderim; bunu göze aldık biz” diyor. Savaşı göze almıştır, yeni bir savaşı. O kadar ki, Mareşal Fevki Çakmak kolordulara yeni bir seferberliğe hazırlanmak talimat vermiştir, Yani Türkiye Lozan’da eşitliğini kabul ettirebilmek için her şeyi göze almıştır. Bunun için yeni bir savaş gerekiyorsa Türkiye yeniden savaşacaktır, ama sonunda işte bu egemen eşitliğini kabul ettirmiştir.

Çok değerli konuklar, bugün acaba biz aynı cesarete, aynı iradeye sahip miyiz? Şu Kıbrıs durumuna bakınız, Kıbrıs’ta Türklerin Rumlarla egemen eşitliğini kabul ettirebiliyor muyuz? Bizim kabul ettiğimiz Kıbrıslı Türklere de zorla kabul ettirdiğimiz bu hükümetin Kofi Annan planı, bizim Türklerin gerçekten eşitliğini sağlıyor mu? Sağlayamayan bir belgeye biz onay verdik. İşte bu Lozan’daki iradeden ne kadar geri gittiğimizin çok açık örneklerinden biridir.

İsmet Paşa’dan Tepki

Başka örnekleri de var azınlıklar konusunda. Azınlıklar konusunda orada çok büyük bir mücadele verilmiştir. Ermenilerin birtakım talepleri İsmet Paşa’ya Noradokyan Paşa tarafından iletilmiştir. Bir Ermeni yurdu istiyorlarmış Türkiye’de, ayrı bir bölge verecekmişiz Ermenilere ve orada yaşacaklarmış filan. İsmet Paşa buna karşı çok kuvvetli tepki gösteriyor ve diyor ki “Bakın, biz büyük bir savaş verdik, böyle taleplerinizi kabul etmemiz söz konusu bile değildir. Bunlarda ısrar ederseniz bir daha geldiğinizde beni göremezsiniz, bir daha benden randevu alamazsınız” diyor. Ondandı sonra İsviçreli bir profesörü yolluyorlar

aynı talepleri bu sefer tehdit ederek söylüyor “Ermenilerin istediğini yapmazsanız size şunu yaparız, bunu yaparız” diye Türkleri tehdit ediyor diyor ki “Bakın, biz dünyanın en büyük devletleriyle savaştık ve galip geldik. Siz bize hafif gelirsiniz” diyor ve gerçekten de bir daha kabul etmiyor: Türkiye böyle.

Azınlık hakları konusunda biliyorsunuz Lozan’da oturmuşuz İstanbul’daki Rumların azınlık haklarını tespit etmişiz, ama Lozan Antlaşmasının en altında bir madde var azınlıklar bölümünde. Diyor ki “Batı Trakya’daki Türkler de aynı haklara sahip olacaktır.” İstanbul’daki haklar hangi haklara sahipse Batı Trakya’daki Türkler aynı haklara sahip olacaklardır. Şimdi bakıyoruz üzerimizde müthiş baskılar var, azınlık hakları konusunda olağanüstü baskılar var. Avrupa Birliği bir taraftan, Avrupa Parlamentosu bir taraftan, Amerikalılar bir taraftan, yabancı basın bir taraftan, “onu da kabul edin, bunu da kabul edin, bunu da kabul edin” şeklinde. Yani onların cesaretle karşılıklarına çıkıp diyebiliyor musunuz? “Peki, siz de Batı Trakya’daki Türklere aynı hakları vereceksiniz, ancak o şartla sizin bize verdiğiniz hakların aynısını veririz” diyebiliyor musunuz? Diyemiyorsunuz, boynunuz kıldan ince.

Efendim, azınlık vakıfları konusunda size baskı yapıyorlar, “bunun için yasalarınızı değiştirin” diyorlar. “Güzel, eksiklerimiz varsa değiştirelim. Biz en çağdaş yaklaşımı benimseriz, hiçbir gucunacak tarafımız yok, ama bir şartla, siz de Batı Trakya’daki Türklerin vakıflarıyla ilgili eksiklikleri, bozuklukları düzeltereksiniz” diyebiliyor musunuz? Diyemiyorsunuz. Sıkıntı burada ve burada bunu biz diyoruz. Avrupalı parlamenterlerle otur-

duğumuz zaman diyoruz, Karma Parlamento Komisyonunda diyoruz, ama Hükümet olarak diyemiyorsunuz; ne yazık, diyemiyorsunuz.

Bakınız, 1967 yılında Yunanistan'da biliyorsunuz cunta idaresi yönetimi ele aldı, askeri darbe oldu. Cuntanın yaptığı ilk işlerden biri Batı Trakya'daki Türk vakıflarına el koymaktı. 1967'de vakıf yönetimini cunta ele alıyor ve bir kayyım heyeti tayin ediyor. Bilir misiniz ki, 1967'den bugüne kadar aynı kayyım heyeti idare ediyor Türk vakıflarını ve bir tane Türk yönetici yok başında. Ölenlerin yerine yeni kayyımlar geliyor ve Yunanlı'lar kayyımla idare ediyor. Peki, İstanbul'daki Rum vakıfları da kayyımla mı idare ediliyor? Hayır, özgürce idare ediyorlar, ama bize bu konuda baskılar yapıldığı zaman bunu söyleyemiyoruz.

Eğitim hakkı konusuna geliyorum. 220 Türk okula 15 öğretmen gönderilmesine izin veriyor Yunanlı'lar. Düşünebiliyor musunuz, 15 öğretmen Lozan'ın yarısından daha az. Tepki gösteremiyorsunuz, içinde Türk var diye Türk derneklerini kapatıyorlar mahkeme kararıyla. Halkın seçtiği müftü görevini yapacak diye, adamı yargılayıp hapse atıyorlar. İşte geçen hafta içinde Avrupa İnsan Hakları mahkemesi bizim müftülerin açtığı iki davada Yunan'ları mahkûm etti düşünebiliyor musunuz? Buna rağmen ısrar ediyorlar "sizin seçtiğiniz müftüler kesinlikle görev yapamaz" diye.

Geçen ay Atina'daydık. Yunanistan Dışişleri Bakanıyla toplantı yaptık Türk parlamenterler olarak ve dedik ki "Bu nasıl iş? Sizin İstanbul'daki Patriğinizi kim tayin ediyor, Rum Patriğini kim tayin ediyor, kim seçiyor? Rumlar seçiyor, Sinot seçiyor. Peki, biz ona izin veriyoruz, siz niye Batı Trakya'daki Türklerin kendi müftülerini seçmesi-

ne izin vermiyorsunuz? 1913 yılında yapılmış Atina Antlaşması var, onu tescil eden Lozan Antlaşması var, niçin müsaade etmiyorsunuz?” “Biz etmeyiz. Siz İstanbul’daki Patriğin Rumlar tarafından seçilmesine izin vereceksiniz, ama biz Batı Trakya’daki Türklerin müftülerinin Türkler tarafından seçilmesine izin veremeyiz” dedi. Niye efendim, onların Yunan mevzuatına göre çok geniş yetkileri varmış da gibi bir sürü bahane.

İşte değerli arkadaşlar, bu örnekleri niye anlatıyorum? Lozan’ı yaşayan bir olay olarak inceleysek, ele alırsak, bugün bunları düşünmek fırsatını bize verir. O zaman biz nasıl bir irade sergilememişiz, eşitlik konusunda, dış baskılar konusunda, ekonomik bağımsızlık konusunda bugün geldiğimiz durum nedir? Azınlıklar konusunu demin de anlattım.

Lozan gerçekten bizim için son derece düşündürücü bir belgedir, çok dikkatli okumanızı tavsiye ederim. Değerli rahmetli Hocamız Seha Meray’ın Türkçe’ye çevirdiği Lozan zabitleri vardır. Bu Lozan zabitlerini okursanız içinde bir hazine bulacaksınız. 8 cilttir, ama satır satır okumanızı tavsiye ederim ve orada Türkiye nasıl bir mücadeleye vermiş, nasıl baskılarla karşılaşmış ve buradan nasıl bir başarıyla çıkmıştır. Yani gerçekten çok önemli derslerle doludur Lozan.

Lord Curzon bir gün İsmet Paşa’yı çağırıyor, diyor ki “Paşa, senden bıktık, laterna gibisin sen, hep aynı müziği çalyorsun. Devamlı egemenlik egemenlik, eşitlik eşitlik başka bir şey söylemiyorsun, bıktık senden” diyor. Bir gün oturmuşlar, bir toplantı yapmışlar “4 saat toplandık başından sonuna bize bunu söyledi. Artık bıktık, bir laterna gibi görüyoruz seni” filan diyormuş. İsmet Paşa da

”bize böyle eleştiride bulunuyorsunuz, ama biliniz ki bizim bu kadar fazla egemenlikten bahsetmemizin, eşiklikten bahsetmemizin sebebi sizin bizi buna zorlamanızdır. Siz bize hiçbir egemen devlete reva görülme yen koşulları koşmak istiyorsunuz, kısıtlamalar getirmek istiyorsunuz. Bizim mahkemelerimizde yabancı hâkim bulundurmamızı istiyorsunuz? Hangi egemen devlette var bu? Hangi egemen devlet bağımsız mahkemelerine yabancı hâkimler koyuyor? Siz bizi buna zorluyorsunuz” demiş ve değerli arkadaşlar, sonunda başarıya ulaşmış.

Lozan’dan Günümüz Egemenlik Kavramı

Peki, bugüne dönelim, bugün ne yapıyoruz? Bugün şunu yapıyoruz? Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bir karar veriyor -bizce son derece yanlış bir karardır- Loizidou davasıyla ilgili olarak. Bu davada diyor ki “Madde 1. Efendim, Kuzey Kıbrıs’ta bütün olup bitenlerden Türkiye sorumludur. Kuzey Kıbrıs’ın yönetiminden Türkiye sorumludur” Yani sanki Türk toprağı gibi. “Onun için orada olup biten her olayla ilgili olarak biz Türkiye’yi yargılayabiliriz” diyor.

Madde 2. Bayan Loizidou’nun bir davası varmış, Girne’deki evi hakkında tazminat talebinde bulunuyor, eve de sahip olmak istiyor filan. Evinin kendisine iadesine karar veriyor, 1 milyon dolar da tazminat ödeyecekmişiz. Bundan önceki bütün Türk Hükümetleri bunu reddetmiş, hepsi reddetmiş, bu Hükümet gelince maalesef bunu kabul ediyor. Yani Kuzey Kıbrıs’ın Türk egemenliğinde olduğunu, oradaki her şeyden Türkiye’nin sorumlu olduğunu kabul ediyorsunuz. Ne oldu oradaki Anayasa? Oradaki yasalar ne oldu? Ora-

daki Parlamentonun ne işi var? Oradaki Hükümet ne iş yapar? Bunların hepsini bir kalemde siliyorsunuz ve siz bunu içinize sindiriyorsunuz. Basın bunu yazdı mı? Basın bunu yazmadı. “Türkiye’nin Loizidou’yla ilgili olarak 1 milyon dolarlık tazminat ödemeye mahkûm olduğunu ve bunu kabul ettiğimizi” yazdı, ama demin söylediğimi yazmadı.

Sonra ne oldu? Oraya geleceğim, bunu emsal göstererek başka davaları da görmeye başladı. Aristis davası var. Magosa’da Maraş bölgesinde bir evi varmış filan. O davadan kurtulmak için Türkiye özel bir yargı mekanizması kuruyor ve Rumlar oraya müracaat edecekler ve haklarını orada arayacaklar. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi “bu yetmez” diyor. Ne olacak? “Bunun içine iki yabancı hâkim koyacaksınız” diyor ve biliyor musunuz ne yazık ki bunu da kabul ettiler. Şu anda Kuzey Kıbrıs’ta “Tazmin Komisyonu” denilen yargı organının içinde biri Alman, bir İsveçli ve bir tanesi Avrupa Konseyi Genel Sekreteri olmak üzere iki yabancı hâkim var. İşte Lozan’dan geldiğimiz nokta bu noktadır.

Değerli arkadaşlar, bunun örnekleri çok, ama burada hepimize görev düşüyor. Bu kadar yüksek bir mücadeleyle kurulmuş bir devletin bu kadar eşitlik ve egemenlik esası üzerine kurulmuş bir devletin bugün düştüğü bu duruma tepki göstermemiz gerekiyor hepimizin. Biz siyasetçiler olarak elimizden geleni yapıyoruz, pek çok sivil toplum örgütü de böyle çalışıyor, barolar çalışıyor, Atatürkçü Düşünce Dernekleri çalışıyor, basın ne yapıyor?

Bakın, basının o devirde ne yaptığını anlatayım size. Lozan müzakerelerinden daha bir-iki yıl

önce Türk basınında çıkan bir-iki yazıdan bir-iki cümle okuyacağım size. Mütareke basını diye herkes söylüyor, ama mütareke basının ne olduğunu bilmiyor. İsteseniz bulamazsınız kolay kolay, çünkü eski yazıyla yazılmış. Gençler eski yazıyı okuyamıyor, bizim kuşak da okuyamıyor, onun için araştırmalara, kaynaklara gitmezseniz anlayamazsınız ne yazıldığını. Neymiş mütareke basını? Mütareke basını şu; bir cümle söylüyorum: Türkiye, İstanbul işgal altında Refiğ Cevat Ulunay Alemdar Gazetesinde yazıyor: “Osmanlı İmparatorluğu İngiltere’ye yanaştıkça daima kazanmış, uzaklaştıkça kaybetmiştir” İşte teslimiyetçilik budur.

Ondan sonra Atatürk’ten bahsediyor: “Dört baldırı çıplağın İngiltere’ye buuz etmesi -başkaldırması- yüzünden memleketin nasıl bir felaket uçurumuna sürüklendiğini gördük. Türkler için yegâne çare İngilizlerle el ele yürümektir” İngiliz dediği de işgal ordusudur. Bu yazı yazıldığında Beyoğlu’ndan atlı İngiliz subayları geçiyordu. “Kilit Türkiye, anahtar İngiltere’dir” diye gidiyor, daha sonra Ankara Hükümeti nasıl görülüyor: “Ankara Hükümeti Avrupa için kabili hitap bir hükümet değildir ve olamaz” diyor. İşte bu gibi çok aşağılatıcı laflar yazıyor basın. Özü nedir? Özü teslimiyetçiliktir. Yani biz zavallıyız, bir perişanız, biz adam olmayız. Mandacılık zihniyetini savunuyorlar, “yabancılar gelsinler, Türkiye’yi idare etsinler” diyorlar ve bunu İttihat Terakkiciler söylüyor, hatta Sivas ve Erzurum Kongresinde bunu savunanlar da var; iyi niyetle savunanlar var. Bizim bugün kahraman olarak hatırladığımız, çocuklarımıza öyle öğrettiğimiz bazı aydınlar bunu söylüyor. Ama Atatürk hepsini elinin tersiyle itiyor. İşte Lozan bu teslimiyetçiliğe bir başkaldırıdır. Lo-

zan mandacılığa başkaldırır, bunların hepsinin reddedilmesidir. İşte Türkiye buradan buraya geldi.

Ne yazık ki bugün yine açıyoruz, gene teslimiyetçileri görüyoruz. Türkiye'nin ulusal çıkarlarını savunanlar boy hedefidir Türkiye'de. Türkiye'de ulusal çıkarları savundunuz mu sizden kötüsü yoktur. Siz gericisiniz, siz dinozorsunuz, siz çağdışıyorsunuz, siz paranoyaksınız gibi bütün bu sıfatları layık görüyorlar ulusal çıkarları savunanlara. Ama bilmiyorlar ki, ulusal çıkarları savunanlar işte bu Lozan'ı yapanların çocuklarıdır, Lozan'ı savunanların çocuklarıdır. Onlar ne derlerse desinler, biz bu yolda devam edeceğiz.

İsmet İnönü'nün Kararlı Tutumu

Lozan'da can alıcı nokta şu: Biz ikinci sınıf bir devlet olmayı kabul etmedik, küçük bir devlet olmayı kabul etmedik; işin özü bu. Lozan'ın daha açılışında biliyorsunuz, ünlü hikâyedir, duymayanınız kalmamıştır. İsviçre Cumhurbaşkanı bir nezaket konuşması yapacak, ondan sonra İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon galipler adına konuşacak, ondan sonra da konferansa geçilecek. İsmet Paşa "Hayır, ben de konuşacağım" diyor ve müthiş bir tepki uyanıyor konuşamazsınız, konuşurum filan, sonunda bakıyorlar ki vazgeçiremeyecekler, "bari konuşma metninizi görelim" filan diyorlar. Öbürlerine göstermiyor, Ankara'da meşhur Ankara Anlaşmasını yapan Fransız Delegeşi François Bouillon'a gösteriyor "aman, sakın bu konuşmayı yapmayın, şurasını şöyle değiştirin, burasını böyle değiştirin, onu yazmayın, bunu söylemeyin" filan diyorlar. İsmet Paşa hepsini reddediyor, "sana vereceğim taviz şudur: Bir keli-

meni kabul ederim” diyor. Bir kelimesini alıyor, ondan sonra bütün konuşmasını yapıyor.

Amerikan Temsilcisi Grou var -sonra Ankara’ya Büyükelçi oluyor- İsmet Paşa konuşurken ben seyrediyordum izleyenleri. Mussolini de orada. “Mussolini yerinden fırlayıp İsmet Paşa’nın boğazını sıkacak gibiydi nasıl olur da Türkler böyle bir şey söylerler diye” diyor ve bizim için kahramanlık timsali olan ne kadar şey varsa, Kurtuluş Savaşımız filan, bunlar için en büyük yenilgidir. Lozan bunlar için en büyük yenilgidir. Açınız Churchill’in kurtuluş savaşı için ve Lord Curzon’un kurtuluş savaşı ve Lozan için söylediklerini okuyunuz. “Birinci Dünya Savaşında sağladığımız bütün zaferler Türklerin Kurtuluş Savaşı ve Lozan Antlaşmasıyla perişan olmuştur. Filistin’de, Arap çöllerinde filan kazandığımız bütün kazanımları Türkler yerle bir ettiler” diyor. Değerli arkadaşlar, işte Lozan böyle bir mücadelenin sonucu ve büyük bir zaferin sonucudur.

Bugüne geliyoruz ne oluyor? Askerimizin başına çuval geçiriliyor Süleymaniye’de, biz diyoruz ku “Sayın Başbakan, derhal protesto notası verin” Ne diyor Başbakan “öyle büyük devletlere protesto verilmez” diyor. Onlar büyük devlet, biz küçük devletiz. Küçücük Yunanistan, Türkiye’nin 1/7 nüfusu olan Yunanistan Makedonya’yı adıyla Amerika kabul etti diye Amerika’ya protesto notası veriyor. Bu kadar küçük bir iş için veriyor, biz askerimizin başına çuval geçiriliyor, haysiyetimiz kırılıyor ve bir protesto notası veremiyoruz. Niçin? Çünkü kendisini ikinci sınıf devlet olarak görüyorsunuz.

Başbakanın Danışmanı gidiyor, “aman, benim Başbakanımı sakın süpürüp delikten aşağı atmayın,

onu kullanın” diyor. Şimdi Lozan’daki Türkiye’yi düşününüz, bugün geldiğimiz durumu düşününüz ve bu insan hâlâ görevinde. Kendi Başbakanını yabancılara kullandırmak isteyen Başbakan Danişmanı hâlâ görevde; Türkiye bu duruma düşürülmüştür.

Bunun örnekleri var mıdır? Bunun örnekleri vardır: İngiliz Muhipler Cemiyeti Kurulmuştu burada işgal sırasında, başında da bir Rahip Frey vardı. Buna bir mektup yazıyor Sait Molla ve diyor ki İçişleri Bakanı *Ali Kemal* için “*aman, bu zat elinizden kaçırmayın, ona bir hediye vermenin tam zamanıdır*” diyor. Düşünebiliyor musunuz, kendi bakanı için, Padişahın yakını bir zat için ne kadar aşağılatıcı, küçültücü bir mektubu yazabiliyor o derneğin başkanına.

Peki değerli arkadaşlar, o derneğin 1. nolu üyesi kim? Türkiye’yi bu kadar aşağılatan bir derneğin 1. nolu üyesi kim? Padişah Vahdettin. İşte Türkiye o devirdeki koşulları bir daha yaşamamalıdır. Kendimizi küçültücü, aşağılatıcı bir duruma ülkemizi bir kere daha düşüremeyiz. Ne yazık ki bugün ülkemizde yaşanan koşullar bu teslimiyetçi anlayış, dış politikada, dış ekonomik ilişkilerde, IMF ile ilişkilerde, aklınıza gelen bütün konularda bu teslimiyetçi anlayış Türkiye’yi bugün Lozan döneminin çok gerilerine götürüyor; biz de bunu kabul etmiyoruz.

Size daha açık söyleyeyim arkadaşlar, çekinecek hiçbir şeyimiz yok. Biz bu anlayışa isyan ediyoruz. Türkiye’yi küçültücü, ikinci sınıf bir devlet haline düşürücü anlayışlara isyan ediyoruz. Biz Lozan’ı kuranların yarattığı egemen, eşit, Türkiye görmek istiyoruz ve bu hepimizin görevidir. Efendim, 1 100 firmamız bu dönemde yılda yüzde 30

kâr etmiş. O zaman ikinci sınıf devlet olmamıza boyun mu eğeceğiz? Teslimiyetçiliğe boyun mu eğeceğiz? Eğmeyeceğiz, bizim yaklaşımımız budur, sizin mücadelemiz budur; Kıbrıs'ta da budur, Irak'ta da budur, İran konusunda da budur, Avrupa Birliğiyle ilişkilerde de budur, Amerika'yla ilişkilerde de budur. Lozan bir yol göstericidir, Lozan bir yol haritasıdır. Lozan'ı her zaman okumak lazım. Lozan'ı düşünerek okumak lazım ve Lozan'ı her zaman bugünle kıyaslayarak, bugünü Lozan'la kıyaslayarak değerlendirmemiz lazım.

Değerli arkadaşlar, söyleyecek çok sözüm var, hepsini söyleyecek vaktimiz yok, vaktimiz sınırlı. Ancak size burada Lozan'la ilgili olarak bir küçük alıntıyı müsaadenizle okuyayım: Lozan'dan aşağı yukarı 9-10 sene sonra bu demin sözünü ettiğim Amerikalı Büyükelçi Grou Ankara'ya Büyükelçi olarak tayin oluyor ve anılarını yazıyor. Anılarında bakınız şunu söylüyor; bu sözleri bugün hatırlamak bence yeterlidir. Diyor ki *“10 yıl kadar önce Lozan'daki uluslararası nefretler, uluslararası tahrip hırsı, yeni bir savaşla burun buruna geliş anılarıyla dolu konferans masasında altı ay oturmuş herkes, uluslararası çekişme, güvensizlik ve düşmanlık politikasının yerine yeni bir uluslararası dostluk politikasını parlak bir başarıyla koyabilmiş olmayı tarihin en ilham verici olaylarından biri olarak kabul etmektedir. Dünyada bu insanın -yani Atatürk ve İnönü'nün- bu şahane zafesinden daha ince ve zarif bir cesaret ve ileriye gören devlet adamlığı örneği vermek mümkün değildir.”* İşte değerli arkadaşlar Lozan budur.

Hepinizi saygıyla selamliyorum.

HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Öymen'e, özlü ve etkileyici sunumu için teşekkür ediyoruz.

Çok kısa birkaç cümleden sonra Sayın Doç. Dr. Engin Berber'e söz vermek istiyorum.

Beyaz Atın Anlamı

Buraya gelirken sizler İstiklal Caddesi'ni kat ettiniz. İstiklal Caddesinin Osmanlı zamanındaki adı Pera idi. Belki bir kısmınız da Kurtuluş'tan geldiniz. Kurtuluş'un da eski adı Tatavla'ydı. İşte Lozan Pera'yı İstiklal Caddesi yapan, Tatavla'yı, o zamanki melanet merkezi, mütareke İstanbul'un da da Rum çetelerinin üslendiği bir merkez olan Tatavla'yı, Kurtuluş Savaşından, İstiklal Savaşından esinlenecek Kurtuluş yapan bir iradedir Lozan.

Yine İngiliz Muhipleri Cemiyeti mütareke İstanbul'unun "sivil toplum örgütü olan" İngiliz Muhipleri Cemiyetinin sanyorum 20 Mayıs 1919 tarihinde İçişleri Bakanlığına kuruluş beyannamesi verilir ve İstanbul'un nüfusu o zaman 900 000-1 000 000 civarındadır. Atatürk'ün Samsun'a çıktığının ertesi günü İngiliz Muhipleri Cemiyetinin kuruluş beyannamesi verilir. Sayın Öymen'in dediği gibi 1. nolu üyesi Sultan Vahdettin'dir, Damat Ferit'ten başlayarak, Sait Molla'dan başlayarak İstanbul'da o zamanki mecaz anlamda İkinci Cumhuriyetçilerin, o zamanki teslimiyetçilerin, o zamanki küreselleşmecilerin örgütlendiği bir dernek ve Ağustos 1919'a gelindiğinde 2,5 ay sonraki üye sayısına dikkatinizi çekmek istiyorum, 53 000'dir. İngiliz Muhipleri Cemiyeti 2,5-3 ay içinde 53 000

üyeye ulaşmıştır. Bu mütareke ruhunu, teslimiyetçi ruhunu, edilgenliği gösteren çok çarpıcı bir örnektir.

Yine İstiklal Caddesi olmadan önce Pera döneminde Fransız İşgal Komutanı Francüheut Despray, “Fatih Sultan Mehmet İstanbul’a beyaz bir at üstünde girmiştir. İkinci Fatih de benim. 20. Yüzyılın fatihi Konstantinapol’ü fetheden kişi benim. Zira benim rütbem İngiliz Generalinden kıdem anlamında daha yüksektir” der ve beyaz bir at üstünde bu caddeden geçer. O zamanki Pera’da, o zamanki Beyoğlu’nda gezmek her babayiğit’in harcı değildir. Hele apoletli bir Türk subayı görüldüğünde, bir Türk polisi görüldüğünde apoletleri sökülür, fesi, şapkası yere atılarak çiğnenirdi. Yunan bayraklarından geçilmez ve Türkler kovulurdu, buraya adımını atamazlardı.

Şimdi İstiklal Caddesi’ni yeniden Peralastırmak, yeni bir mütareke ruhunu, zehirli mütareke ruhunu topluma empoze etmek, şınga etmek söz konusu. Buna karşı elbette ki Türk Halkının, Türk Ulusunun geçmişten gelen birikimiyle bir iradesi, bir kararlılığı, bir tepkisi muhakkak ki olacaktır. Toplum böyle bir süreç içinden geçiyor.

Buyurun Sayın Doç. Dr. Engin Berber.

Doç. Dr. ENGİN BERBER

(Ege Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü
Öğretim Üyesi)

Sözlerime başlarken hepinizi saygıyla selamlıyorum. Konuşmacıların en genci olmak vasfıyla izin verirseniz kürsüden konuşacağım.

Değerli konuklar, yurttışı olduğumuz devletin geride bıraktığı 10, 50 ve nihayet 75 yılı önem-

li yaşamsal dönemeçler olarak algılaması doğaldır. Bu bağlamda henüz adı konulmamış yeni Türkiye'yi, uluslararası toplumun üyesi yaparak kuran Lozan Barış Antlaşmasının bu tür toplantılarda anılmasında da şaşılacak bir yan yoktur.

Nitekim, 1993 yılında İnönü Vakfıyla Kültür Bakanlığının İstanbul'da "70. Yılında Lozan Barış Antlaşması" başlıklı bir uluslararası seminer düzenlediğini biliyoruz. Yine 2003 yılında Kültür Bakanlığımızın koordinatörlüğünde Ankara'da "80. Yılında 2003 Penceresinden Lozan" başlıklı bir sempozyum yapıldı. Ancak, şu anda gerçekleşen toplantının, az önce dillendirdiğim gerekçenin ötesinde bir neden, daha doğrusu bir kaygıdan kaynaklandığını düşünüyorum. Son yıllarda Türkiye'de okurun tarih ve tarih kitaplarına olan ilgisinin fevkalade arttığı dikkatlerinizi çekmiştir. Sayın Turgut Özakman'ın kaleme aldığı Türk Kurtuluş Savaşını anlatan bir roman korsan yayıncılığın son derece yaygın olduğu ülkemizde yüzlerce baskı yapabildi. Böyle olması ne yazık ki Türk okurunun tarih bilincine ulaşmasından kaynaklanmıyor. Keşke böyle olsaydı, bir tarihçi olarak bu gelişme beni gerçekten çok memnun ederdi.

Tarih ve tarih kitaplarına olan ilgi gerçekte bizim ulus olarak pek de yabancı olmadığımpemeryalizm illetinin yurdumuza yeniden musallat olmasından kaynaklanıyor. Bundan yaklaşık 90 yıl önce her tür hak ve hukuku ayaklar altına alarak Türk yurdunu bizzat işgal eden ya da taşeron ordularına işgal ettiren emperyalizmin son çeyrek yüzyılda Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarını değiştirmeye, onurunu incitmeye, dilini ve kültürünü yozlaştırmaya yönelik ısrarlı girişimle-

ri akli başında her Türk insanı ve tüm kurumlarımıza duyarlı olmak sorumluluğunu yüklemektedir. İstanbul Barosuna bu toplantıyı düzenleyen nedenin sözünü ettiğim sorumluluk duygusu olduğunu düşünüyor ve Baroyu sergilediği duyarlılıktan ötürü kutluyorum. Böylece Lozan Antlaşmasını ilk kez 1993 yılında, cumhuriyetin Türkiye’de ilanından tam 70 yıl sonra uluslararası bir toplantıyla anmaya başlamamızın da bir rastlantı olmadığı ortaya çıkmış oluyor. Konuşmamı Lozan Barış Antlaşmasını konu edinen bazı çalışmalarda hiç değişmeden yinelenen ifade ve değerlendirmeleri tartışarak yürüteceğim, umarım dağarcığınıza kaktıra bulunur.

Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Lozan

Soru şekline dönüştürdüğüm ilk değerlendirmeye şudur: Lozan Barış Antlaşmasının imzalanmasıyla doğu sorunu tarihe gömülmüş ya da çözülmüş müdür? Bu soruyu yanıtlayabilmek için öncelikle doğu sorunu üzerine konuşmak gerekir. Doğu sorunu terimi 18. Yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da ortaya çıktı. Albert Sorel 1878’de yayınlanan 18. “Yüzyılda Doğu Sorunu” başlıklı kitabında Osmanlı Devletini ve Lehistan’ı, yani Polonya’yı inceleme konusu yapmıştı. Ancak Lehistan adı geçen yüzyılın sonunda büyük devletler arasında paylaşılıp ortadan kaldırılınca sorun sadece Osmanlı Devletiyle ilgili hale geldi. Avrupalı büyük devletlerin çıkar hesapları doğrultusunda bazen İran’ı da doğu sorununa dahil ettiğini söylememiz gerekir.

Avrupa’nın büyük devletleri açısından doğu sorunu Osmanlı Devleti parçalanır veya yıkılırsa, coğrafyasının kimin ele geçireceği sorunuydu.

Birkaç seçenek vardı. Birinci seçenek büyük devletler Osmanlı coğrafyasını kendileri paylaşabilirdi; ikinci seçenek büyük devletler Osmanlı uyruğundaki çeşitli halkların kendi ulus-devletlerini kurmalarını desteklemek suretiyle Osmanlı coğrafyasını uydu devletleri arasında paylaşırabilirdi ve son seçenek Osmanlı Devletinin kendisi Avrupa'nın büyük devletleriyle coğrafyasını paylaşmaya razı olabilirdi.

Sayın konuklar, her şeyden önemlisi Boğazlar ve İstanbul'un kim ya da kimler tarafından kontrol edileceğiydi. Bir yabancı meslektaşımın doğu sorununu birbiri içine geçen halkalar şeklinde açıklamasını çok yerinde bulurum. Merkezde ve en küçük olan halka İstanbul ve Boğazlar'ı, onu ikinci kuşatan ikinci halka Osmanlı uyruğundaki Türk olmayan halkları ve en dıştaki halka da büyük devletleri temsil etmektedir. Soruna konu olan coğrafya gerçekten çok geniştir. Kabaca söyleyecek olursak, bu coğrafya, Balkanlar'dan Kafkasya'ya ve İran Körfezi'ne, Arap illerinden Afrika'ya kadar uzanmaktadır.

Büyük devletler yaklaşık 150 yıl gündemlerinin zirvesinde yer alan bu sorunu Sevr Antlaşmasıyla çözdüklerini düşündüler. Bu uğursuz çözüm az önce söylediğim seçeneklerin bir karışımı görünümündedir. Ancak Türk Halkı, Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde Avrupa'nın büyük devletlerince sömürülen tüm doğulu halklara örnek olan Birinci Dünya Savaşında silah arkadaşlığı yaptığımız tüm mağlup devletlerin kıskanarak izlediği bir kurtuluş savaşı gerçekleştirerek kendi çözümünü masaya koyabilmişti. Lozan Barış Antlaşması, hiç kuşkusuz ulusumuzun namlusunun

gücüyle doğu sorununu istediği gibi çözdüğü antlaşmanın adıdır.

Yeri gelmişken Osmanlı borçlarının Türkiye'nin istediği gibi taksitlendirilmesi, Boğazlar üzerinde Türkiye'nin tam egemenliğini kuran Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve İskenderun Sancağının Türkiye'ye katılması gibi 1930'lu yıllarda gerçekleşen kazanımları da Lozan Barış Antlaşmasını tamamlayıp taçlandıran gelişmeler dizisi olarak gördüğümüz söylemek isterim.

Bu nedenle, saltanat ve hilafetçi kalemlerce vaktiyle dile getirilen “Lozan Zafer mi, Hezimet mi?” tartışması soysuz Sultan Vahdettin'i aklamaya yönelik bir manevradır diyorum.

Misaki Milli'nin öngördüğü hedeflere tam anlamıyla ulaşamadığı için bu anlaşma eksiktir denilebilir. Vaktiyle Türkiye Büyük Millet Meclisinde yapılan tartışmalarda bazı milletvekilleri bunları dile getirmiş, hatta 14 milletvekili, kırmızı oy, yani ret oyu kullanmıştır. Ben ulaşamayan hedefleri değil -ki, onları Mümtaz Hocamız başlıklar halinde dile getirdi- ama müzakere sürecinde yaptığımız bir yanlışta değinmek istiyorum.

Mudanya Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasıyla birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi orduları yaşlı doğumlulardan genç doğumlulara doğru terhis edilmeye başlanılmıştır. Muharip erlerin müzakereler sırasında terhisine devam edilmesi, emperyalist devletlerde Türkiye'nin Lozan'da karşılaştıklarıyla yetineceği kanısının doğmasına sebep olmuştu. Genelkurmay Başkanlığımızca yayımlanmış bir çalışmada açıkça belirtildiği üzere bu kanıyla emperyalist devletler Türk önerilerini kabul etmemek konusunda daha bir kararlılıkla direnmişlerdir.

Çizilen Haritalar

Sevr Antlaşmasını Osmanlı Devletine dayatan büyük devletlerle 50 küsur yıldır aynı ittifak sistemlerine üyeyiz. Bu devletlerin başta Türkiye'nin iç güvenliği olmak üzere Ege, Kıbrıs ve sözde Ermeni soykırımı iddiaları konusunda son çeyrek yüzyılda izlediği politikalara bakılınca müttefikiz demeye dilim varmıyor. Bu politikaların ayrıntılarına girmeye ne zamanım ne de niyetim var. Ancak şu kadarını söylemek isterim ki, bazı cumhuriyet hükümetlerinin ve 12 Eylül iktidarının izlediği yanlış politikalar hem bu sorunların çözümünü geciktirmiş, hem de emperyalist güçler ve bu güçleri AB çatısı altında yayılmacı politikalarına kalkan yapan bazı komşularımızı cesaretlendirmiştir.

Burada izninizle doğu sorunu terimini tanımlarken sözünü etmiş olduğu iç içe geçmiş halkaların bugün varlığını aynen devam ettirdiğini söyleyeceğim. Çerçeve ayındır, ancak içerik değişmiştir. Şöyle ki, günümüz dünyasında petrol ve doğalgazın enerji kaynağı olarak taşıdığı önem ülkemizin jeostratejik değerini bir kat daha artırmıştır. Türkiye dünyanın en önemli petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip Ortadoğu ve Asya'nın kıyı başında doğal zenginlikleriyle emperyalist devletlerin iştahını kabartmaktadır. İşte bu sebeple sözünü ettiğim halkaların merkezine Boğazların da içinde olduğunu anımsatarak tüm Türkiye'yi koyuyorum.

İkinci halkada gerçekte etle tırnak kadar kaynaştığımızı düşündüğüm Kürt asıllı yurttaşlarımızdan başka bir devlet peşinde koşan kandırılmış bir avuç insan bulunmaktadır. En dıştaki hal-

kadaysa ABD ve AB'nın lokomotifi olan birkaç büyük Avrupa ülkesi bulunuyor.

Değerli konuklar, dikkat ederseniz 100 yıl önce doğu sorununa konu olan coğrafyayla bugün Büyük Ortadoğu ya da Genişletilmiş Ortadoğu adı verilen projeye konu olan coğrafya aynıdır. Demokrasi ve insan haklarını getirmek, terörle mücadele etmek gibi ulvi ve haklı gerekçelerin emperyalizmin bu coğrafyaya sızıp yerleşmesinde birer paravan haline getirildiğini hep birlikte gördük, görüyoruz.

Son iki haftada Türkiye'de çok konuşuldu, Amerikan Silahlı Kuvvetler Dergisinde yayımlanan ve bizi yakından ilgilendiren bir harita var. Sanırım Paşam bu haritaya ayrıntılarıyla değinecek. Bu haritaya göre Türkiye Cumhuriyeti Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini sözde özgür Kürdistan Devletine, Ağrı İliniyse Ermenistan'a veriyor. Lütfen hiç kimse, "bir emekli Amerikalı Albay, Silahlı Kuvvetler Dergisinde düşündüklerini özgürce açıklamış, çünkü Amerika özgür bir ülkedir" deyip filan saçmalamasın. Bizim Silahlı Kuvvetler Dergisi ya da Askeri Tarih Bülteninde emekli bir Türk subayının müttefik bir ülkenin şu veya bu parçasını bir başka devlete veren, peşkeş çeken bir yazısı yayımlanabilir mi? Bu dergilerden ATS Başkanlığının onayından geçmemiş bir yazı basılabilir mi?

Vahdettin ve Damat Ferit'in Oyunları

Çok sevdiğim bir atasözümüz var: "Aynı kireç kuyusuna iki kere düşülmez" Ulusumuzun binlerce yıllık köklü geçmişinden süzülen bu atasözüne kulak vermenin tam sırasındır. Lozan Barış Antlaşması'nın kurduğu yeni Türkiye'yi, sınırları,

onuru, dili ve kültürüyle kutsal bir emanet olarak korumak ertelenemez bir gerekliliktir. Bunun için öncelikle borç batağında kurtulmuş güçlü bir ekonomiye sahip olmamız gerektiğini düşünüyorum. Uluslararası ortamda daha özgür politikalar izleyebilmenin temel koşulu budur. Askeri güç de dahil diğer bütün faktörler ekonomiye bağımlı değişkenlerdir.

İkinci değerlendirme Sevr Anlaşması ölü doğmuş bir belge midir? Lozan Barış Antlaşması'nın Türkiye için taşıdığı önem, bilindiği üzere her defasında Sevr Antlaşmasıyla kıyaslanarak açıklanır. Bu toplantının başlığı da aynı kıyaslamaya vurgu yapıyor. Bazı akademik çalışmalarda Lozan'ın altı çizilmek istenirken araştırmacılar Mustafa Kemal'in Başkanı olduğu Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Sevr'i tanımadığı gerçeğinden yola çıkarak Sevr'in ölü doğduğunu yazmaktadır. Esasen doğru olan bu değerlendirme farkında olmadan Sultan Vahdettin'i her fırsatta aklamaya çalışan saltanat ve hilafetçi çevrelerin ekmeğine yağ sürmektedir. Çünkü bu çevreler bir süredir Sevr Antlaşması metninin Osmanlı Devletinin resmi gazetesi Takvimi Vekai'de yayımlanmamasını, bu anlaşmanın uygulanmayışına bir kanıt olarak göstermektedirler.

Gerçek şudur: Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayacağı kesin olan bu antlaşmanın sorumluluğunu omuzlamak istemeyen Vahdettin ve Damat Ferit, başkalarını da işledikleri suça iştirak ettirmek istemişlerdir. 22 Temmuz 1920'de Yıldız Sarayında toplanan saltanat şûrasının amacı buydu. Bu şûrada Topçu Feriki Rıza Paşa dışındaki tüm katılımcılar Sevr Antlaşmasının Osmanlı temsilcilerince imza edilmesini kabul etmek ay-

mazlığında bulunmuşlardı. Sevr Antlaşması imzalandıktan 24 saat sonra Yunan işgal bölgesinde uygulanmıştır. Antlaşmanın 65. maddesinde sınırları çizilmiş işgal bölgesi Yunanistan'a devredilmiştir.

Sevr Antlaşması'nın metni Takvimi Vekai'de değil, ama Konya'daki Ögüt Matbaasında "Devleti Âliye ile Sulh Muahedesi" başlığıyla basılmıştır. Bu metin müzayede kitabıdır ve bir örneği kütüphanemde bulunmaktadır; yani Sevr basılmıştır demek istiyorum. Takvimi Vekai'de değil, ama Konya'da olsa bile devri Osmani'de basılmıştır.

Sevr Antlaşmasının Takvimi Vekaide yer almayışı acı gerçeği gizlemek ya da siz hukukçuların deyimiyle delil karartmaya yönelik bir manevraydı. Ayrıca devletin resmi gazetesinde yayımlanmamış olması bir antlaşmanın uygulanmadığı anlamına da gelmez. Bizim yakın tarihimiz ülkenin Kuzey Atlantik İttifakına üye olmasından sonra hükümetlerimizin ABD ile imzalayıp Türkiye Büyük Millet Meclisinden onay almadan uygulamaya koyduğu ve Resmi Gazetede yayımlanmamış utanç verici anlaşmalarla doludur.

Üçüncü değerlendirme, Lozan Barış Antlaşması 80 küsur yıla rağmen dimdik ayakta durmakta mıdır? Lozan Barış Antlaşmasını Birinci Dünya Savaşından sonra imzalanmış antlaşmalar arasında yaşayan ve geçerliliğini koruyan tek anlaşma olduğu doğrudur, ama dimdik ayakta durduğunu söylememiz mümkün değildir. Yunanistan'ın Lozan Barış Antlaşmasını nasıl ihlal ettiği birçok antlaşmada uzun uzadıya anlatılmıştır. Bu ihlallerden ben sadece benden önceki konuşmacıların değinmediği birine değineceğim; o da Yunanistan'ın hem Lozan Barış Antlaşması, hem de

1947 tarihli Paris Barış Antlaşmasındaki hükümlere aykırı olarak Ege Adalarını tahkim etmesidir; yani askerileştirmesi ve silahlandırmasıdır. Kaynaklar Ege Adalarındaki Yunan tahkimatının başladığı tarih konusunda ağız birliği edemiyor. Gördüğüm kadarıyla en erken tarih 1952 tarihidir. Ancak, Ankara'daki Cumhuriyet Arşivi Genel Müdürlüğünde araştırmacılara henüz açılmış belgelere bakılacak olursa, Yunanistan'ın Lozan Barış Antlaşmasının iki ülke arasında Ege'de kurduğu dengeyi daha 1920'li yılların ikinci yarısında lehine bozmaya çalıştığını görüyoruz. O yıllarda Yunanistan'ın Doğu Ege Adalarını tahkim etmesinin nedenini soran bir Türk notasını İtalya'nın 12 Adalar'da yaptığı tahkimata karşı önlem aldığını belirterek savuşturduğu anlaşılıyor. Savuşturduğu anlaşılıyor diyorum, çünkü 1928'de Yunanistan'ın Milletler Cemiyeti Genel Sekreteri Sir Eric Drummond'a "Türkiye ile Yunanistan arasında bir savaş patlak verirse tavrınız ne olur?" diye sorduğunu biliyoruz.

Yunanistan dahil tüm komşularımızla iyi ilişkiler kurmak ve barışık olmayı her akli başında yurttaş gibi ben de arzulamaktayım. Ancak konu Türkiye'nin yaşamsal çıkarları olduğunda temel politika maksimum duyarlılık, minimum yanlış olmalıdır. Dünyada hiçbir barış ebedi olmamıştır. Lozan Barış Antlaşması'nın zaman içinde şu veya bu sebeple aşınması ya da taraflarca aşındırılması da gayet doğaldır. Bu nedenle bir gün Türkiye dahil imzacı tüm tarafların onayıyla sona erebilir. Burada önemli olan bu gelişmenin, Lozan Barış Antlaşmasıyla kazanılmış başta Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliği ve üniter yapısı olmak üzere

yaşamsal çıkarlarını ortadan kaldıracak herhangi bir sonuca yol açmamasıdır.

Sözde müttefiklerimiz Lozan Barış Konferansında günümüzün moda deyişiyile Türkiye'nin kırmızı olan çizgilerini iğdiş etmek için elinden geleni yapmaktadır. Bilindiği üzere Dışişleri Bakanını İsmet Paşa Başdelege sıfatıyla Lozan'a gönderilirken Bakanlar Kurulu kendisine 14 maddelik kısa bir yönerge vermişti. Bu Yönergenin 1 ve 8. maddeleri Misakı Milli sınırları içinde bir Ermeni yurdu kurulmasını ve kapitülasyonların kesin olarak reddini, ısrar halinde Türk Heyetine Ankara'ya hiç danışmadan geri dönmek yetkisini vermiştir.

İsmet Paşa'nın Aziz Anısı

Bugün vardığımız noktaya bir bakınız, sözde stratejik ortağımız ve henüz imzalanmış ortak vizyon belgesindeki imza arkadaşımız ABD, 1984 Eylülünde 24 Nisan tarihini İnsanın İnsana Hunharlık Günü ilan etmiştir. Her 24 Nisanda Türkiye'yi yönetenler ABD yönetiminin "soykırım" sözcüğünü telaffuz edip etmeyeceğine kilitleniyor. ABD yönetimi 20 yıldan beri bu konuyu Demokles'in kılıcı gibi Türkiye'nin başı üzerinde sallandırmaktadır.

Ya AB üyesi müttefiklerimiz? Bazıları bildiğiniz üzere ulusal parlamentolarında sözde Ermeni soykırımını tanıyan kararlar aldılar. AB'nin çeşitli organlarında da aynı yönde kararlar alınmıştır. Gelecekte bu konunun Türkiye'nin üyeliği için olmazsa olmaz bir koşul haline getirilmeyeceğini kim garanti edebilir?

Bakın, Polonyalı çocuklar Alman ordusunun ikinci dünya savaşında binlerce Polonyalı askeri

kurşuna dizdiğini artık öğrenemeyecek. Çünkü AB üyelik sürecinde Polonya'dan bu gerçekliği tarih ders kitaplarından çıkarmasını istemiş ve bunu kabul ettirmiştir. Aynı AB Türkiye'den de işlemediği bir insanlık suçunu kabul etmesini talep ediyor. Özetle AB, yalan yanlış kendi resmi tarihini yazıyor. Ancak Avrupa bunu işlediği tüm insanlık suçlarını halının altına süpürerek yapmaya da büyük bir özen gösteriyor.

Mali anlamda kapitülasyonlar konusunda durduğumuz nokta, kurtuluş savaşı verdiğimiz dönemden pek farklı değildir. 2001 yılından beri Türk Hükümeti ulusal bütçesini Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kuruluna getirmeden önce Uluslararası Para Fonundan onay almak zorundadır. Sevr Antlaşmasının 232. maddesi de Osmanlı Devleti bütçesinin Meclisi Mebusandan önce galip devletlerin temsilcilerinden oluşan bir maliye komitesince onaylanmasını öngörmekteydi. Bu arada 2001 yılında Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarımızın bizzat ABD'ye giderek bir Amerikalı komedyenin elinden Dünyanın En İyi Borçlanan Ülkesi Ödülünü aldığımı söylemek istiyorum. Bu resimde Amerikalı komedyenin mi, yoksa Türkiye'nin mi komik durduğunu sizlerin takdirlerinize bırakıyorum.

Değerli konuklar, sabrınız için teşekkür ediyor, başta Türk devriminin mimarı Mustafa Kemal olmak üzere Lozan utkusunu bize armağan eden Baş Delege İsmet Paşa ve tüm çalışma arkadaşlarının aziz hatırası önünde saygıyla eğiliyorum.

HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Berber'i ısrarla İzmir'den çağırduğumuz kadar varmış değil mi?

Sayın Öymen sanıyorum onaylayacaktır, bir Avrupa Birliği yetkilisi “Biz Lozan’ı değil, Roma Sözleşmesini esas alıyoruz” demişti, sanıyorum basına yansıdı, ben öyle okudum. Diğeri CIA ajanı Paul Henze 1983 tarihli raporunda “Türkiye’nin yeni dünya düzeni içindeki yeri ılımlı İslam’dır. Türkiye Kemalizmi bırakmalıdır. Atatürk ilkeleri yeni dünya düzeniyle ölmüştür” demiştir, raporunda bu ifadeleri kullanmıştır.

Alman Doğu Enstitüsü Müdürü Udo Steinbah 15 Eylül 1998’de “Sorun Atatürk’ün bir paşa fermantasyonuyla yarattığı yapay ürün Türk Devleti ve Türk Ulusudur. Sorun Kemalizm ve Kemalizmin ulusçuluk, laiklik ilkeleridir. O nedenle Türkiye masaya yatırılıp Kemalizmden uzaklaştırılmalıdır.”

Yine Fransız Parlamenter Jacques Toubon -25 Şubat 2005 tarihli Milliyet’e yansımıştır haber olarak- “Türkiye AB’ye üye olmak için Ermeni soykırımını tanımalıdır” ve devamında “Türkiye Sevr Antlaşmasını kabul etmelidir” demiştir.

Lord Curzon da zaten görüşmeler sırasında “Reddettiğimizi hepsini cebime atıyorum. Yoksul bir ülkesiniz, savaştan çıktınız, krediyi ihtiyacınız olacak. Para bende var -yanındaki Fransız delegesini göstererek- bir de onda var. Bize geleceksiniz, o zaman şu anda reddettiklerimi önünüze koyacağım” demişti. Şu anda Türkiye’nin önüne sözde Ermeni soykırımını tanımak anlamında, Patrikhane anlamında, Heybeliada Ruhban Okulu anlamında, Kıbrıs’ta, Güneydoğu’da konulanlar acaba Lord

Curzon'un cebinden çıkanlar mıdır? Türkiye gerçekten Atatürkçülüğün tasfiyesi, Atatürk'ün tasfiyesi ve bunun anlamı olan ulus-devletin tasfiyesi anlamında masaya yatmayı kabul edecek midir? Yoksa her zaman tarihten gelen birikimiyle çok köklü ulus-devlet gelenekleriyle, ulus bilinciyle yeniden ayağa mı kalkacaktır? Sorun budur.

Sayın Tolon sunumunu yapacaklar; buyurun.

HURŞİT TOLON

(E. Orgeneral)

Teşekkür ediyorum Sayın Başkan.

Sayın Başkan, İstanbul Barosu'nun çok değerli üyeleri, saygıdeğer konuklar, basınımızın özverili temsilcileri; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Özellikle İstanbul Baromuzun 83. yılını 2-3 gün kutlayacağımız Lozan Antlaşması münasebetiyle içinde bulunduğumuz bu çok sıcak günlerde coğrafi sıcaklıktan önce siyasi sıcaklığın her geçen gün arttığı bir süreçte böyle anlamlı bir toplantıyı düzenleyerek Avrupa Birliği müzakere süreci içerisinde her geçen gün önemi çok daha artan Lozan Antlaşmasını gündeme taşınması ve de biraz önce de Sayın Panel Başkanının ifade ettiği gibi pek çok çevrelerde Lozan'ın yıpratılarak, hatta yok edilerek yerine Sevr'in ikame edilmesi konusunun gündeme gelmiş olması, bu toplantının önemini daha da artırmaktadır.

Lozan ve Avrupa Birliği

Başlangıçta hemen şunu ifade edeyim: Son konuşmacı olmanın birçok zorluklarını daha önce katıldığımız bu tür toplantılardan bilmekteyiz, ama lütfedip buraya kadar gelen siz saygıdeğer konukların heyecanla ve dikkatle takip ettiği bu

panelde sabrınızı taşırmazsam ve Sayın Başkanın da hoşgörüsüyle 5-10 dakika süremi aşarsam peşinen hoşgörüñüze sığınmak istiyorum. Ama görñntülerle belki sizin dikkatinizi buraya toplayabilirim.

Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunu ve uluslararası alanda layık olduğu onurlu yeri almasının nihai senedi olan Lozan Antlaşmasının 83. yılını kutlarken aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluşunu ve Cumhuriyetimizin 83. yılını kutladığımız da hepimizin yüksek malumlarıdır.

Zaman zaman konunun önemi sebebiyle ben, Avrupa Birliği sürecinde Lozan ve Sevri'le olan ilişkileri gündeme getirirken benden önce çok değerli görüşlerini ifade etmiş olan saygıdeğer konuşmacıların değindiği hususlara özenle değinmeye dikkat edeceğim, ama ister istemez bazıları iç içe olduğu için ifade edersem, onun başta saygıdeğer konuşmacılardan ve sizlerden de özür diliyorum.

Lozan Antlaşması, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin haklarını, toprak bütñnlüğünü, ulusal egemenliğini, bağımsızlığını koruyan, onaylayan tartışılmaz bir sonuç belgesidir. Bu belge 1699 Karlofça Barış Antlaşması, yani İkinci Viyana Kuşatmasından sonra günümüze kadar Batılı devletler karşısında hep kaybetmiş olan Osmanlı Devletinin tek kazanımlı onur belgesi, Türk'ün onurlu bir duruşunun onaylandığı bir belge. Ne var ki, kuruluş senedi olan Lozan, Avrupa Birliği sürecinde Türkiye'nin bölünmez bütñnlüğüne, ulusal birlik ve beraberliğine ve bağımsızlığına karşı 83 yıllık bir hesabın intikamını almak isteyenlerin

her geçen gün saldırıda bulunduğu ve şiddetini artırdığı bir durumda bulunmaktayız.

Son yıllarda başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere Amerika Birleşik Devletleriyle birlikte Lozan'ı zafiyete uğratmaya, yıpratmaya, hatta bu Türk Ulusu müsamaha etse, hatta güçleri yetse bunu yok etmeye uğraşmakta, saygısızca bu konuda sorumsuz ifadeleri beyan etmeye devam etmektedirler. Bunlardan birkaç örneği benden önceki saygıdeğer konuşmacılar ifade ettiler.

Bu konudaki düşünce taleplerini hiçbir şekilde kısıtlamaya tabi tutmadan her yerde, her vesileyle son 3-4 yıldır ifade edebilmektedirler. O bugünkü Türk Hükümetinin duruşundan kaynaklanıyor diye değerlendiriyorum.

Bakınız, huzurlarınızda şunu ifade edeceğim. Pek çok örnek var, ama biri burada anlamlıdır ve kullanılmadığı için ifade ediyorum: Almanya'nın önceki Başbakanlarından *Helmut Schmidt* ne diyor: "*Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesi hatadır, hatta Sevr Antlaşmasının imzalanmış olmasına karşın Türkiye'nin hâlâ bölünmemiş olması da hatadır*" diyebilecek kadar cüretkâr bir ifadeyi bir Başbakan, dostumuz, müttefikimiz olan bir Başbakan kullanabilmiştir.

Basının Konumu

Saygıdeğer dinleyiciler, çok açık olan şudur: Türkiye geçmişte olduğu gibi bugün de -biraz önce benden önce konuşmacı Sayın Hocanın ifade ettiği gibi- bulunduğu coğrafyanın özelliğinden kaynaklanan jeopolitik ve jeostratejik konumu sebebiyle birçok iç ve dış düşmanların ilgisi ve tehdidi altındadır. Türkiye'nin yer küresindeki bu konumu değişmeyeceğine göre şüphesiz ki geçmişte

olduğu gibi bugün devam ettiği gibi bundan sonra da bu bölgedeki Türkiye Cumhuriyeti Devletinin varlığına kasteden düşmanlar olacaktır. Bununla ilgili pek çok girişimler emellerini gerçekleştirmek için devam edecek, baskıları ve entrikaları sürecektir.

Aslolan bunlara karşı uyanık, hazırlıklı ve kararlı olmak, onurlu bir duruşu sergileyebilmektir. Sayın Öymen biraz önce ifade ettiler, bize de küçük yaşlarımızda siyasi tarih derslerine gelen hocalarımız hep onu öğrettiler. Burada da saygıdeğer hocalarımızı görüyoruz; onlar hep onu öğrettiler. Diplomaside en önemli kurallardan biri o onurlu tavrı sergileyebilmek ve almadan vermek olayını yaratmamaktır. Herhalde sizler bunu ömürlerinizce tatbik ettiniz, müteşekkirim size.

Bugün Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 83. yılında 90 yıl öncesinin, yani kuruluş ve kurtuluş savaşı dönemimizin yaşanılanlarını aynı coğrafyada aktörler değişmiş olarak izlemekteyiz, senaryo değişmiş olarak izlemekteyiz. O senaryoların ne olduğu biraz önce huzurlarınızda arz edildi, aktörlerin kimler olduğu arz edildi.

Çok saygıdeğer konuklar, açıkçası bugün hayatımız, kaderimiz, geleceğimiz kendi irade ve kararlarımızla katılmadığımız yerli ve yabancı güçleri tarafından yönlendirilmekte ve biz onların talep ettiği bir istikamete doğru sürüklenmek istenilmekteyiz. Tabii buna ulusça karşı koyacağımız hiç yadsınamaz bir gerçektir. Onlardan bir örnektir burada bulunuşumuz, sizlerin burada, bu sıcağa yüreklice bu salonu doldurmuş olmanız.

Geçmişin sömürgeci emperyalist zihniyetinin günümüzdeki temsilcilerinin küreselleşme, neoliberal ekonomi ve Hıristiyan emperyalizmiyle geç-

mişteki davranışlarının aynısını biraz önce de ifade ettiğim gibi değişik bir senaryo, mizansen içerisinde aynı dekoru kullanarak tekrar gündeme getirmişlerdir. “Tarih tekerrürden ibarettir” sözü de gerçekleşmektedir sanıyorum.

Eski adı yine sömürgecilik, yeni adı küreselleşme olan emperyalizmin oluşturduğu bir dünyada bizim bir güç merkezi olmamız istenilmemektedir. Aksine haritada gördüğümüz gibi bir uzay köyü olmamız talep edilmektedir. Yaşadığımız ve bildiğiniz gibi 21. Yüzyılda değişim ve dönüşüm son derece hızlı olmaktadır. Böyle olmaktadır da, bu değişimin hızını ve olan biteni halkımız yeterince izleyebilmekte midir? Maalesef değildir. Neden değildir? Çünkü yöneticiler doğruları ve sadece doğruları çok zaman söylememektedirler. Ya gerçekler, olaylar halkımızdan saklanmakta ya da eksik yanlış söylenilmekte, buna en büyük katkıyı da burada ifade etmek zorundayım, ulusal medyamız büyük bir kısmıyla yardımcı olmaktadır, halkımıza doğrular söylenilmemektedir. Oysa 1922 yılında Yüce Önder Atatürk’ün basınımızla ilgili son derece anlamlı ifadesini perdede size sunmaktayım: “*Basın milletin müşterek sesidir. Bir milleti aydınlatmada ve doğru yolu göstermekte millete muhtaç olduğu fikri gıdayı vermekte basınımıza büyük görev düşmektedir. Basınımız maddi ve manevi hiçbir oyuna gelmeden ulusumuzun çıkarı doğrultusunda hizmet vermeyi sürdürmeli ve doğruluktan ayrılmamalı, örnek olmalıdır*”. Biz de bunu bekliyoruz.

Yeni Dünya Düzeni

Sayın konuklar, insanlık tarihiyle başlayan ve zaman içinde coğrafya imparatorlukları ve onu ta-

kip eden sanayi imparatorlukları şeklinde devam eden dünya egemenlik mücadelesi tarihin her devrinde olduğu gibi bugün de devam etmektedir, hatta artan bir şiddetle devam etmektedir. Çünkü bildiğiniz gibi iki kutuplu dünya, tek kutuplu dünyaya dönüşmüştür. Günümüzde tam ve tüm boyutlarıyla devam eden bu mücadelede dünya geneline yayılmış olan kaynakları küresel sermayenin hâkimiyetine sokmak için yeni yöntem ve araçlar kullanılmaktadır. Soğuk savaşın sona erdiği 1990 yılından sonra tüm büyük devletler siyasal ve ekonomik değerler ışığında yeniden yapılanma stratejilerini belirlemişlerdir. Bu kapsamda Amerika Birleşik Devletleri -biraz önce burada değeri konuşmacılarla da yeri geldiğinde ifade edildiği gibi yeni dünya düzenini, bunun hemen akabinde de 1992'de açıkladılar, ondan sonra da Büyük Ortadoğu Projesi ve sonraki ismiyle Genişletilmiş ve Geliştirilmiş Ortadoğu Projesini yürürlüğe koyarlarken aynı süreçte artık tek kutuplu dünya ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri güvenlik şemsiyesi altında sanayileşmesini, ekonomik güçlenmesini tamamlamış Avrupa, Kopenhag Kriterleriyle birleştirmek suretiyle ya da yaygınlaştırmak suretiyle Büyük Avrupa Projesini gündeme getirmiştir. Tabii yalnız onunla bitmiyor, yeni güç odakları olmaya aday Çin gibi, Japonya ve Güneydoğu Asya gibi, Rusya Federasyonu gibi Avrupa Birliği yanında da güç merkezleri oluşmaktadır.

Konumuzla ilgisi bakımından kısaca değinmek zorundayım. Nedir bu yeni dünya düzeni, Avrupa ve Amerika Birleşik Devletlerinin? Bunu 1991 yılında ŞİMDİKİ Dünya Bankası Başkanı Paul Wolfowitz, yanında da bir Türk yardımcısı var.

Daha önce Savunma Bakan Yardımcısıydı. “Neo-com” diyorlar, bizim basınımız “şahin” diyorlar, karşılığı da “yeni muhafazakârlar” İşte o yeni muhafazakârların açıklamaları şimdi pek çok yerde devam ediyor. Biraz önce haritayı yapan zat da o Yeni Muhafazakârların içerisinde geçer Albay Peter. Bu zat, yeni dünya düzeninin, Amerika Birleşik Devletlerini New York Times gazetesine 1992 yılında verdiği demeçte altı maddede toplamış. Bunlarla zamanınızı almayacağım, ama çok çarpıcı bir şey var: Bu altı maddeyi özetlersek, hepsinin birleştiği bir nokta var:

1. Bölgesel hiçbir gücün, dünya hâkimiyetini tesis edecek bir gücün kuvvetlenmesine müsaade edilmeyecek ve o bölgede mevcut bir araya gelecek birkaç, birden çok ülkenin gücünü birleştirerek bir güç potansiyelini oluşturması engellenecektir.

Buna bakarsak hemen aklımıza Rusya’yla Çin arasında 1992’lerde, 1993’lerde başlayan, sonra New York’taki ticaret kulelerine yapılan saldırıdan bir ay önce Şanghay Beşlisi olarak deklare edilen ve 5 ülkeyi içine alan -Tacikistan, Kazakistan ve Kırgızistan ve bilahare de Özbekistan’ın katılımıyla 6’ya çıkan oluşumun dünyadaki enerji kaynaklarına ve hammadde -yerüstü, yeraltı- kaynaklarına sahip olmasının engellenmesi yatıyor.

2. Paul Wolfowitz diyor ki, “*şu anda dünya fosil enerjisinden petrolü, diğer enerji türlerine nazaran yüzde 37 nispetinde kullanıyor. Bunu 2030’lara taşırsak yüzde 35.5 nispetinde hâlâ devam ediyor olacaktır. Yani 25 sene sonra dünyanın petrole bağımlılığı böyle. O halde Amerika Birleşik Devletleri halkının refahı için petrol kaynaklarının bulunduğu dünyanın en önemli bölgesi Hazer ve Ortadoğu böl-*

gelerini kapsayacak alanda ya kendi hâkimiyetini tesis edecek veya dost ellerde kontrolü altında bulundurulacaktır. Hem rezervler bulundurulacaktır, hem bunların dünyaya ulaşım hakları bulundurulacaktır.” Söylediğini kısaca böyle ifade edebilirim.

Bunun hemen arkasından bir proje daha sunuldu, ayrıntılarını girmeyeceğim, ama bir cümlesi çok önem arz ettiği için belirteceğim. ABD Dışişleri Bakanı Bayan Rice’ın -onu burada huzurlarınızda ifade etmek zorundayım- biliyorsunuz bu görevinden önce Amerikan Dışişleri Bakanlığının Başdanışmanıydı, kendisine sordular “Nedir bu Büyük Ortadoğu Projesi? Biz anlamıyoruz” dediler. O zamanki sayısı 22’ydi, bilahare biliyorsunuz, Kafkasya ülkelerinden Gürcistan ve Azerbaycan’ı dahil ettiler ve Libya başlangıçta yoktu, 25 oldular. Benim için çok önemli, sizlere de arz etmek istiyorum. Diyordu ki Bayan Rice “*Fas’tan başlayıp Çin hududuna kadar uzanan bu coğrafyadaki İslam ülkelerinin -o zamanki tabii, sonradan kattılar diğerlerini- ekonomik ve siyasi coğrafyalarının değişmesini amaçlayan bir projedir*”

Burada bulunan saygıdeğer hukukçulara, saygıdeğer hocalarımıza, aydınlarımıza huzurunuzda arz ediyorum, ben anlamıyorum her halde ekonomik coğrafyanın değişmesini anladık da, şu “siyasi coğrafyanın değişmesi” ne demek? İşte siyasi coğrafyanın değişmesi demek, biraz önce konuşulan harita demektir. O haritanın başlangıcı da şimdi Lübnan’da devam eden, dün Irak’ta başlayan, yarın İran’a ve Suriye’ye sıçrayıp sıçramayacağından benim ciddi endişe duyduğum proje demektir bana göre. Ana hatlarıyla bu demektir, ama aslına bakarsanız -öyle ifade ettim- bu proje bizim çok aşına olduğumuz bir proje, 90 yıl önce-

sinin projesi, o zaman şimdi kız kardeşliği görevini üstlenmiş olan İngiltere'nin Başbakanı Churchill'in de kumlar üzerine bastonuyla çizdiği projenin tutmadığı, ceffelkalem çizilen projenin yeniden yapılanmasıdır. Yani Amerika Birleşik Devletleri Büyük Ortadoğu Projesiyle, İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşında yaptığını bugün o yapıyor. Niçin yapıyor? Amerikan halkının refah düzeyini en yüksek mertebede tutmak, Amerikan ulusal çıkarlarının bir nolu amacıdır. Amerika Birleşik Devletlerinde bir başka hiçbir yönetim bunu değiştirmek hakkına sahip değildir.

Batının Türklere Bakışı

21. Yüzyılda emperyalizm Ortadoğu'da yeni bir yapılanma projesini yürürlüğe koyarken Türkiye'yi bölmek ve Türkiye'yi bir İslam devleti haline getirmek tasarımları vardır. Emperyalizmin ve ülkemizdeki sadık hizmetkârlarının bu oluşumdaki katkılarını da göz ardı etmemek zorunda olduğumuzu huzurlarınızda arz etmek isterim.

Bizim konumuz, Sevr, Lozan ve Lozan'ın Avrupa Birliği sürecinde nasıl yıpratılmak istenilip de Sevr'e dönüşünün yapılması istenildiğini bilebilmemiz için sizin şöyle tarihi hafızanızı canlandırmak ihtiyacı duyuyorum kabul buyurursanız. 20. Yüzyılda Türkiye'yi ilgilendiren 4 önemli olay oldu. Bunlar sırasıyla, Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü, İkinci Dünya Savaşı, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin dağılışı ve Balkanlarla olan yakın ilişkisinden dolayı ve aynı coğrafyada ilgi alanımızdan olması sebebiyle Yugoslavya'nın dağılışı. 21. Yüzyılda sıkıntı nerede? 21. Yüzyılda bu coğrafyada sıkıntı Türkiye'de. Ben söylemiyorum, "Medeniyetler Çatışması" diye bilinen ve bü-

tün herkesin referans kitabı diye hoşuna giderek veya gitmeyerek ortaya koyduğu kitabında Huntington “*Üniter devletlerin günümüzde varlığını sürdürmesi şansı yoktur*” diyor. Biraz önce de ayrıntılarını değerli konuşmacılar ifade ettiler.

19. Yüzyıl Osmanlı Ekonomisi

Bu olaylardan Osmanlı Devletinin sona ermesi konumuzla ilgisi bakımından birazcık daha üzerinde durmamızı gerektiren bir konudur. Dünya üzerinde 500 yıldan fazla hüküm sürmüş ve her gittiği ülkeye adaleti götürmüş Osmanlı İmparatorluğu etnik ve dini kimliği nedeniyle bir tehdit oluşturmuyordu Batı üzerinde, onun için de ortadan kaldırılması gerekiyordu. Hiç değilse Anadolu topraklarından atılmalıydı, 1000 yıllık rüyaydı bu. Romen Diyojen ordularının yenilmesinden sonra Batı bunu bir türlü içine sindiremedi, buradan atılmalıydı. Niye atılacaktı? İlk defa gelmiyordu ki Türkler buraya. 1071’deki gelişleri üçüncü ve bir daha gitmemek üzere son defa gelişleriydi. Ondan önce iki kez daha gelmişlerdi, Sümerler nereden gelmişlerdi? Anımsatmak için arz ediyorum size.

Çarpıcı bir örnek arz edeyim. Bazı örnekleri saygıdeğer konuşmacılar ifade ettiler. Sene 1867, Avam Kamarasında o zamanki İngiltere Başbakanı Goldstam konuşuyor, diyorlar ki “*Türkler kendilerini tarihe affettirmek istiyorlarsa tarihten yok olup gitsinler*” Ayrıca bunu demekle de kalmıyor, eline aldığı Kur’an’ı Kerim’i kaldırıp “*Bu kitap dünyada varlığını sürdürdükçe Hıristiyan toplumunun güvenliğinin ve huzurunun sağlanması olanağı yoktur*” diyor. Bununla da bitmiyor, sıkça kullanırız, Fransız Cumhuriyetinin kurulması, bağımsız-

lığın büyük isimlerinden büyük düşünür Voltaire ne diyor? 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı bitmiş, Osmanlı yenilmiş, Çariçeyi ziyarete gidiyor ve bakınız ne diyor Çariçe'ye “*Türkleri yenmekle beni son derece mutlu ettiniz. Çünkü dünyada iki büyük hastalık vardır. Bunların biri vebadır, diğeri de Türklerdir*” diyor. Bunu şunun için arz ediyorum: Bunları bilmekte yarar var. Bildiğinizi de biliyorum da, tazelemek için ifade ettim. Burada bu kadar aydının içerisinde elbette siz bunların pek çoğunu biliyorsunuz, sadece yineliyoruz hafızanızı.

Nasıl bakıyorlar diyoruz. O bakışlara ait yüzlerce örnek var Avrupa Birliği sürecinde, ama dikkatinizi çeken bu son iki-üç yıllık dönemde. 1821'den 1923'e Lozan'a geliyoruz. Ne oluyor? Bu dönem tarihler arası Osmanlı İmparatorluğunun çöküşü ve ondan ulusal, üniter bir yepyeni bir Türk Devletinin çıkışıdır. Osmanlı İmparatorluğunu sona erdiren 1821 Mora isyanı, takip ediyor 1829 Yunanistan'ın bağımsızlık kazanması, devam ediyor olaylar 1878 Berlin Antlaşmasıyla Türkiye'nin parçalanması kararları veriliyor ve şu olay bizim günümüze ait bazı değerlendirmelerimizi yapmamız bakımından şu tarihi kronoljiyi huzurlarınıza getirmek zorunluluğu doğuyor: 1838 Balta Limanı Ticaret Antlaşmasını kim yapıyor? Osmanlılarla İngiltere arasında yapılıyor. İlk defa Osmanoğlu ekonomik ve mali konularda ayrıcalıklar tanıyor yabancılara ve ilk kez tanınıyor bu. Neden? Çünkü bizim buradaki Hazine, yani Topkapı Sarayının Hazinesi iflas etmiş durumda. Birtakım ayrıcalıklar veriliyor. Bu ayrıcalıklardan bir örnek vereyim, ayrıcalıklar veriliyor da ne mi oluyor? bir-iki rakam verirsem, bugünle karşılaştırmasını yapma şansımız doğar.

Yıl 1838, tarihi belgelerden aldığımız bilgiye göre Osmanlı Devletinin o tarihteki ihracatı 810 000 Sterlin, aynı yıl bu uygulamayla ithalatıysa 3 815 000 Sterlin, yani yaklaşık 5 misli ithalat var. Geçelim bundan 17 yıl sonrasına. Uygulamalar devam ediyor, geliyoruz 1853'te, o tarihte Osmanlı Devletinin İngiltere'ye ihracatı 2 580 000 sterlin, buna mukabil ithalatı hemen hemen 3 misli, yani 8 950 000 Sterlin. Ne kadar benziyor 1995 Gümrük Birliği Anlaşmasına. Bana göre bir değerlendirme. Nihayet ben size kendi kıymetlendirmelerimi sunuyorum. 1 Ocak 1996'da yürürlüğe girdiğinden günümüze kadar -yanlış bilmiyorsam rakamları- 140 milyar dolar bu fark. Ne farkı var?

1838'den devam ediyoruz, ne sağlıyor Tanzimat Fermanı? Bildiğiniz gibi siyasal, ekonomik, kültürel alanlarda imtiyazlar tanıyor. Sonra Kırım Savaşı geliyor, yetmiyor, yeni imtiyazlar, yeni verişler gerekli; az vermişiz orada. İlk bakışta bakarsak kendi kendimizi yeniliyoruz gibi gözüküyor, ama öyle değil, Islahat Fermanı geliyor, onun içerisinde Arazi Kanunnamesi geliyor. Arazileri satıyoruz diye tartışıyoruz ya biz, Berlin Antlaşması geliyor, Düyunu Umumiye geliyor, el koyuyor Hazineye. Biraz önce Hocam da söyledi, bir komisyon kuruyor, bütçe teklifi Meclisi Mebusana giderken, "bir dakika, siz öyle gönderemezsiniz, bize gelecek, biz komisyonda değerlendireceğiz" diyor. Bütçenin yapılıp yapılmayacağına, borç alma-borç verme, faiz vesaire bütün mali konular o komisyonun kontrolünde. Bugün kimin kontrolünde, bugün de birilerinin kontrolünde. İşte böyle Sevr'e gidiliyor.

Aslında Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanma ve paylaşımı Batılı devletler tarafından çok-

tan karar verilmiş bir olaydır. 1878'de bu kararı vermişler, uygulayacak formülü ararlarken 1914-1918 Birinci Dünya savaşı sırasında o gizli anlaşmalar var. İstanbul Anlaşması, Londra Anlaşması, Skyd Picot Anlaşması, Saint Jean de Marien Anlaşması gibi anlaşmalar yapılıyor. Bunların içerisinde en çarpıcı olanı İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya arasında yapılan Skyd Picot Anlaşmasıdır. Sevr'in aslında sonradan gündeme gelecek Osmanlı Devletinin paylaşımının müsveddesi oluyor. Sevr'e dönebilmek için bunları da anımsamak ihtiyacı duyduk.

Birinci Dünya Savaşından sonra galip devletlerle İstanbul'daki Osmanlı Hükümeti arasında 10 Ağustos 1920 tarihinde imzalanan Sevr Barış Antlaşması, galiplerle öteki Avrupa Birliği devletleri arasındaki anlaşmalardan çok daha ağır hükümler taşıyor. Bakıyoruz, öyle ağır hükümler taşıyor, bugün bizim müzakere sürecimizde yeni katılacak 15'in dışındaki Avrupa Birliği üyesi olacak ülkelerle yapılan müzakere sürecine bakıyoruz, bizden çok farklı. Her konuda bize yaptırım zorlanırken -burada birkaçı huzurlarınıza getirildi- onlara böyle yaptırımlar yok. İnsan haklarında yok, azınlıklar konusunda yok, yasal konularda yok, pek çok konuda yok, ama bizde var. Şimdi onları ben en sonunda size getireceğim. Sevr'in hükümleriyle Avrupa Birliğinin aldığı kararları yan yana koyacağım ve huzurlarınızda takdim edeceğim.

Sevr Antlaşmasına göre Osmanlı Devletinin Rumeli sınırı bugünkü İstanbul sınırına çekiliyordu ve dolayısıyla Avrupa Kıtası parçası üzerindeki Osmanlı hâkimiyetine son veriliyor, biraz önce ifade edildiği gibi Batılılarca Doğu sorunu sona eriyordu; buraya kadar çekilmiş oluyordu.

Lozan Türkleri Yüceltti

Bunun yanında hatırlansın diye ifade ediyorum, bildiğiniz gibi İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında kendi bütçesi olan, kendi ordusu olan bir komisyon teşkil ediliyor, bunlarla Boğazlar kontrol ediliyor. Askerden arındırılmış bölge Batı Trakya ve burada 3 numarayla gösterdiğimiz özellikle Antalya, Konya, Balıkesir, Aydın bölgeleri İtalya'ya bırakılıyor, Ege Bölgesi Yunan'lara devrediliyor, Maraş, Urfa ve Antep bölgeleri, Amanos Dağları bölgesi Fransızlara bırakılıyor, Suriye ve Irak'ın kuzeyinde bir Kürdistan Devleti kuruluyor ve Fırat'ın doğusunda Van, Muş bölgesinde yeni bir Ermenistan devleti oluşturuluyor, sınırları da ABD Başkkanı tarafından tayin edilecek, sınırın nerelerden geçeceği sonradan tayin edilecek.

İngiltere'ye ne oluyor? İngiltere tabii o tarihlerde petrolü en iyi kullanacak ülkelerden biri, Fransa'yla arasında bu çıkar çatışması var. İngiltere o tarihten beri bu coğrafyada var, o zaman da var, bugün de var. Yalnız bugün fonksiyonu değişti. O zaman 1 numaraydı, bugün 2 numara olarak var. Tabii Irak'ta İngiltere bulunuyor ve bütün bunlar Osmanlı Devletinin askeri gücü ortadan kalkıyor, kolluk kuvvetlerine dönüşerek Sevr tamamlanıyor. Kısaca Osmanlı Devleti, itilaf devletlerinin ortak bir sömürgesi haline geliyordu.

Türlere yaşama bölgesi neresi kalmıştı? Türlere yaşama bölgesi Ankara, Sivas, Eskişehir, Kastamonu, Çorum bölgeleri kalmıştı. Dikkatinizden kaçmamıştır, Ege'ye çıkış yok, Akdeniz'e çıkış yok. Aslında burada Türklük yok edilmek isteniliyordu, asıl mesele buydu. Böylece Türkiye'nin bütün yeraltı ve yerüstü kaynaklarına da sahip oluyorlardı.

Sevr sadece Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması, adli, idari ve ekonomik bağımsızlığının elinden alınması değildi. Etnik olarak, millet olarak bu coğrafyadaki yaşama hakkının elinden alınması kararıydı. Bu anlaşmayla imparatorluğun içindeki azınlıklara yaşamak hakkı tanınıyor, bu coğrafyanın asli unsuru olarak Türklerin hakları gasp ediliyordu. Sevr'in en önemli özelliklerinden bir tanesi de kanaatimce budur.

Emperyalistlerin bu sınırsız ve öç amaçlı isteklerine boyun eğmeyen Türk Ulusu hepimizin çok iyi bildiği gibi Büyük Önder Mustafa Kemal'in önderliğinden başlattığı bağımsızlık mücadelesini düşmanlarını yenerek Batının oyununu bozdu. 9 Eylül 1922, emperyalizmin tükenmeyen haçlı kını, Yunan ve Ermeni istekleriyle sözde Kürdistan hayalleri İzmir Körfezinin sularında boğulup yok oldu, bitti öylece.

Memleketin dört bir yanı işgal edilmişken 4 yıl daha savaşa devam eden Türkler yarattıkları Türk mucizesiyle Lozan'ı gerçekleştirdiler. İşte Avrupalı dostların o gün bugün asıl içlerine sindiremedikleri, ilerleme raporlarına hazmedebilir miyiz acaba diye yazdıkları, hazımsızlıklarına sebep olan konunun bana göre temel esaslarından biri de budur; daha bazı şeyler ilave edilebilir.

Yırtılıp Lozan'da suratlarına çarpılmış olan bu Sevr yerine yeni bir Türkiye Cumhuriyetinin dünyaya ilan edildiği tarih olan 24 Temmuz 1923 hafızalarından silinmeyen önemli bir olaydır Batılılar için. Türk zaferiyle planları bozulan emperyalistler bildiğiniz gibi önce 11 Eylül 1922 Mudanya bırakışmasını imzaladılar, daha sonra 20 Kasım 1922'de başlayan, iki dönem halinde de-

vam eden çok çetin müzakerelerden sonra 24 Temmuz günü bu barış antlaşmasını imzaladılar.

Türkiye'ye Dayatılan Yugoslavya Modeli

Lozan, Yüce Önder Atatürk'ün öncülüğünde emperyalizme karşı kazanılmış olan kurtuluş savaşının sonucu olarak tarihteki yerini almıştır. Lozan ile varılan sonuca cumhuriyetin kurulmasıyla başlanılmıştır. Bu konuda Lozan'la ilgili pek çok şey söylenilebilir, ama öncelikle Yüce Atamızın 1922'deki Büyük Nutkundaki ifade önemlidir. *"Bu antlaşma Türk Ulusuna karşı yüzyıllardan beri hazırlanmış ve Sevr Antlaşmasıyla tamamlandığı sanılmış büyük bir yok etme girişiminin yıkılışını ifade eden belgedir. Osmanlı tarihinde benzeri görülmemiş bir siyasi zaferdir"* demektedir Yüce Önderimiz.

Peki, başkaları ne demiştir? Mesela, eski Yunanistan Dışişleri Bakanı Sturek'in bir ifadesi var, diyor ki *"Bütün devletlerin boyun eğmelerini kanıtlayan bir belgedir Lozan"* Daha önemlisi de İngiliz Lloyd George *"Lozan İngiltere'nin bu zamana kadar imzaladığı antlaşmaların en alçaltıcısıdır"* diyor. İşte hazımsızları bunlardan kaynaklıdır. Oysa bugün Türkiye, bir yandan Lozan'ın rövanşını almak ve Sevr'i hortlatmak isteyen ağırlıkla dış kaynaklı saldırının yoğun siyasi, ekonomik ve psikolojik baskısı altında bulunuyor.

Yalnız bununla kalsa iyi, konumuz Lozan ağırlıklı olduğu için ona değinemeyeceğiz, cumhuriyet karşıtlarının sürdürdüğü oç almak, karşı devrim uğraşlarıyla mücadele etmek durumundayız. 8 Ağustos 2005 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde üstat Selçuk'un karikatürü anlamlı olduğu için beraberimde her yere taşıyorum. Evet, bu ka-

rikatür bana göre Avrupa Birliğinin kafasındaki oluşumu ifade ediyor.

Bu yüzden küreselleşme sürecinde yaşamsal sorunlarla yüzyüze bulunmaktayız. Batılılaşma idealleri doğrultusunda 1959 yılında başvurup, 1963 yılında imzaladığımız Ankara Antlaşması sonucu Avrupa Birliğiyle çıktığımız ucu açık, sonu belirsiz yolda Avrupa Parlamentosu ve kurumlarının değişik tarihlerde ortaya koydukları kararlar ve raporlar, yetkililerin uluorta beyanları bizi Lozan Barış Antlaşmasının Sevr şartlarına dönüşü amaçlayan istek ve dayatmalarla bugün karşı karşıya getirmiş bulunmaktadır.

Bunu söylediğimiz zaman birileri buna paranoya -bilmiyorum tabii hukuksal, hem tıbbi olan bu terimi bilerek mi kullanıyorlar- sendrom tıbbi terminoloji veya kendine özgü üslubuyla bizzat da çıkıyor, “vehimdir efendim, vehmediyorlar” diyor. Şimdi biz vehim mi değil mi bakacağız, takdirini burada sizler gibi mümtaz dinleyicilere bırakacağız.

Almanya eski Dışişleri Bakanı Hans Dietrich Genscher’in bir ifadesi var, diyor ki bu zat “*Türkiye için bir Yugoslavya modeli öngörülmektedir*” Bu Yugoslavya modelini öngördüğüne göre herhalde Türkiye için o fikirleri besliyorlar. Bu konuda söylenilecek daha pek çok sözler var, ama onları geçmek zorundayım, onları atlıyorum.

Görüyoruz ki, Amerika Birleşik Devletleri’yle Avrupa Birliği her geçen gün dozunu biraz daha artırarak Türkiye’nin bölünmez bütünlüğüne, ulusal birlik ve beraberliğine, egemenliğimize karşı ölçsüz ve saygısız davranışlarını sürdürüyorlar. Ha bunu demekle hemen biz de bölünmüyoruz, ama bu davranışın varlığını ortaya koymak

zorundayız. Yani yoktur böyle bir şey canım diyerek geçiştireceğimiz bir olay değildir bu.

Bu saygısızlık içerisinde tek tek saymayacağım, ama hepsini toplarsak Avrupa Birliğine giden yolumuzu çizdiler asfalt mühendisleri şöyle dediler: “Sizin Avrupa Birliğine gidebilmeniz için Kıbrıs’tan vazgeçeceksiniz, Patrikhaneyi burada ekümenlik yapacaksınız” Ne yapacağız? İstanbul’un ortasında bir Vatikan yaratacağız. “Ege’yi Yunan’ların istediği gibi yapacaksınız, Ermeni isteklerini kabul edeceksiniz, her geldiğimiz gün Ankara’yı unutacağız Diyarbakır’a gideceğiz. İstanbul’da bir Ortodoks devletin kurulmasına zaman içerisinde müspet bakacaksınız. Güneydoğu sorununu nasıl düşünüyorsak öyle çözeceğiz... Yani siz şu Lozan’dan vazgeçin de şu Sevr’in hükümlerini bir canlandıralım” başka türlü bunu yorumlayabilmek şansım yoktur benim. Başka türlü yorumlayanlar nasıl yorumluyorlar, onu da bilmiyorum tabii.

Devam ediyorum, bu kapsamda Lozan’ı yıpratmaya, delmeye, Lozan üzerinde tartışmalar başlatmayı amaçlıyorlar. Bu konuda tartışmalar başlamıştır zaten. Creschmer çıktı, öyle dedi “Siz Lozan’ı okuyamıyorsunuz” dedi. Peki, bizim diplomatlarımız, bizim Dışişleri Bakanlarımız, bizim tarihçilerimiz bunca yıldır okuyamadılar da şimdi bay Creschmer geldi de o mu okudu?! “Siz Lozan’ı okuyamıyorsunuz, Lozan’da siz sadece o zamanki dini azınlıklar düşünülüyor, oysa sizde etnik azınlıklar var, dinsel azınlıklar var” diyor. Bu kapsamda Lozan Barış Antlaşmasının varlığını sona erdirebilmek için de uğraş veriyorlar diye de değerlendiriyoruz.

Burada çok çarpıcı bir husus var. Çok saygıdeğer Müsteşarım, çok değerli dostum ve hocam

buradayken bana düşmez, ama onu söylemek zorundayım. 3 Ekim 2005 tarihi nedir? Müzakere Çerçeve Belgesi. Çok büyük törenler yapıldı, trampetler, borular çaldı, maytaplar filan atıldı, bir şeyler oldu, ne oldu burada? İkinci kısmında bir ifade var, aynen okuyacağım: “Egemenlik kayıtsız şartsız Avrupa Birliğindedir” diyor, özeti bu. Şimdi okuyorum, öyle demiyorsa lütfen siz düzeltin. Bakın, ikinci kısımdaki İlerleme Raporunun hükmü budur:

“Türkiye, Avrupa Birliğinin antlaşmalar, anlaşmalar, kararlar, beyanatlar, tavsiyeler, kılavuzlar gibi bağlayıcı olan ve olmayan belgelerin kendi iç hukuku hükümleri üzerinde olduğunu kabul eder” diyor. Bunu kabul etmiş olmak demek, egemenliği hani imzanın atıldığı Türk düşmanı 11. Papa vardı ya, İkezonsiya herhalde öyle telaffuz ediyorum, o imzaladığımız yerde egemenliği ona devretmek gibi olabilir diye kıymetlendiriyorum.

Bütün bu gerçekler ortadayken devleti yönetenlerin bir kısım yandaşlarının, bir kısım köşe tutucuların gözümüze baka baka bunları ortaya koyanları, biraz önce arz ettim, Sevr paranoyasıyla, sendromuyla ve vehmetmiş olmakla suçlamaları demagojisiyle de boğuşmaktayız. Sağ olun, var olun, bu toplulukları hazırlıyorsunuz da biz de bunların ifade ettikleri şeyler olmadıklarımızı sizlerle paylaşabilmek, fikirlerimizi sizlerle tartışabilmek olanağına kavuşuyoruz. Bir kez daha Sayın Başkana ve çalışma arkadaşlarına kalbi teşekkürlerimi ifade ediyorum.

Zamanınızı almayacağım, ama bir bakalım ne görüyoruz. Ayrı bir toplantı olsa da bu azınlıklar konusunu işlesek. Bu azınlıklar durup dururken çıkmadı. Bu Lozan'ın anlaşılması, anlaşılmaması

değil, 34 yıl Türkiye Cumhuriyetleri hükümetlerinin hiçbirinin imzalamadığı azınlıkları Birleşmiş Milletlerde kabul etmiş Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 1966'da kabul edilmişken, 15 Ağustos 2000 tarihinde Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcimiz Sayın Büyükelçiye buradan verilen telefon talimatıyla yetki belgesi de bilahare düzenlenmek kaydıyla, Bakanlar Kurulu Kararı da öyle yapılmak şartıyla, telefonla verilen talimatla bu iki sözleşme -iki sözleşmeler diye bilinirhalka da orada geçer, ulusal azınlıklar.

Sonra ne olduğunu arz edeyim. Bunun için gündemde, birileri ben bu hakkımı kullanırım derken yasal zemine oturttuğu saygıdeğer Baronun değerli mensupları, o yasal zemin de uluslararası anlaşmayla AGİT çalışmalarında 1990 yılında o kapsamda Avrupa Birliğiyle birlikte imzaladığımız Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Çalışmalarının 32. maddesindeki ulusal azınlıkların altında bizim de imzamız vardır. Kim ulusal azınlıklar? Etnik, dilsel ve dinsel ayrıcalığı olan unsunlar ulusal azınlıklardır. Bunun tanımı orada geçiyor ve biz bunu iki uluslararası belgede kabul ettik, Anayasamızın 90. maddesine yaptığımız ekle de bu hukukun, hukuk hiyerarşisinde üstünlüğünü tescil ettik. Onun için de çıkıp birileri bize azınlık fetvası verebilmek şansı elde ettiler. "Hak istiyoruz" diyorlar. Onların birincisini 57. Hükümet imzalamıştı, 59. Hükümet zamanında 4 Haziran 2003 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi onaylamak suretiyle bir çeşit Anayasa hükmü haline getirmiştir. Ulusal azınlıklar böylece artık yasal bir ifadedir bana göre.

Şimdi burada birçok örnek var da, bazıları çarpıcı. Sevr kararlarına bakalım, mesela 147.

maddesinde diyor ki, “azınlıkların nüfusları oranında temsiline imkân veren bir seçim sistemi oluşturulacak yasa tasarısı hazırlanarak müttefik kuvvetlere sunulacaktır” diyor. Soy, dil ya da dini azınlık grupları Türk yetkililerin müdahalesi olmaksızın her türlü dinsel, sosyal hayır kurumları, ilk, orta ve yüksekokullarla başka her çeşit öğretim kurumu kurabilir, buralarda kendi dillerini kullanabilirler, dinlerini öğretebilirler, kendileri yönetip kendileri denetler

Azınlık Yaratma Çabaları

Avrupa Birliği ne zaman ne diyor? Burada muhtelif tarihlerde Avrupa Parlamentosunun aldığı kararlar var, birkaç tanesini buradan alalım size: Türk yetkililerden Türkiye’deki tüm Kürtlerin haklarını tanımalarını ister; ne hakları? Herkesin hakkı aynı; yargıda aynı, eğitimde aynı, sağlıkta aynı, vergide aynı. Yani adli, idari, siyasi her türlü hakları var, kültürel haklarını da istedikleri gibi kullanıyorlar; hangi haklar?

Devam ediyorum, 2004 Yılı İlerleme Raporunda Alevi yurttaşlarımızı bizim durup dururken Müslüman azınlık olarak tanımladılar. Şimdi dediler ki “Bunlar da Müslüman azınlıklarınız” Ha, etnik azınlıklar yetmedi, durup dururken bizim etle tırnak gibi kaynaşmış vatandaşımıza ikinci bir ayrılacak tanınıyor.

2006 Yılı İlerleme Raporunda “Geçen yılki raporlardan bu yana Türkiye’nin azınlıklar konusunda tutumu değişmiştir” İyiye doğru değişmiştir, kötüye doğru değişmiştir, öyle zannediliyor. “Lozan Antlaşmasına göre yalnızca gayrimüslim toplumları azınlık olarak tanımaktadırlar” Tabii Lozan’da sadece o var. İşte Lozan’ı delmek isti-

yorlar, yırtmak istiyorlar derken bu örneklerden çok var.

Şimdi ise sözde Kürdistan'ın kurulması. Kuruyor ya Sevr, yerini de tarif ediyor 62. maddede. 64. maddede diyor ki “*belirtilen bölgedeki Kürtler nüfusun çoğunluğunun Türkiye’den bağımsız olmak isterlerse Milletler Cemiyeti de bunu kabul ederse, siz bu tavsiyeye uyacaksınız ve haklarınızdan vazgeçeceksiniz, Sevr öyle diyor*” Peki, Avrupa Birliği Parlamentosunda kararlar ne diyor? “*Türkiye’nin Güneydoğusunda sürmekte olan olağanüstü hali derhal kaldırım*” diyor 1992 yılında. “*Türk yetkililerden Türkiye’de bulunan tüm Kürtlerin haklarını tanıyın. Sorunun siyasi bir çözüme doğru gidebilmesi için tüm örgütlerle görüşmelere başlayın*” PKK ile görüşün diyor bize. Yine 8 Kasım 2000 tarihli raporda Avrupa Birliği devlet yetkililerinin merkezi idareden mahalli idarelere devrini savunuyor, sonra biz yerel yönetimleri güçlendirme yasasını geçiriyoruz.

2004 tarihinin Aralık ayında “*Kürtlerin haklarının tümüyle tanınması gerektiği Türk ve Kürt siyasi güçlerinin sivil toplum kuruluşlarının, dini örgütlerinin ve ileri gelen kişilerinin görüşmelere başlamasını Türk Hükümetinin silah bırakmış olan gruplarla müzakere etmesini ve uzlaşmak için görüşmelere başlamasını tavsiye ederiz*” diyor; kim diyor bunu bize? Bağımsız egemen ülkemize daha henüz üyesi olmadığımız, ama kapıda beklediğimiz Avrupa Birliği diyor.

Tabii böyle olunca bu kadar çok uluslararası antlaşmalar, sözleşmeler, parlamento kararları olunca ülkemizdeki vatandaşlarımızdan birileri ne diyorlar? DTP’nin bir başkanı şunu diyor “*Alın demokrasinizi, kardeşliğinizi başınıza çalın. İmralı*

çarmıhında bir insan göz göre katlediliyor” diye-biliyor.

Bir başka belediye başkanı “PKK terör örgütü *değildir, ben de Türk değilim ki Türklüğümle gurur duyayım”* diyor.

Bir başka belediye başkanı ortaya çıkıyor, teröristlere hitap ederek “*cesaretinizi takdir ediyorum, 14 acımız vardı, bunu 16’ya çıkarmayın*” diye-biliyor.

Ege Sorunu

Bakınız, biraz susayım ve size nefes alma imkânı vereyim. Sizin görmediğiniz görüntülerde neler oluyor? 9 Kasım 2005, Şemdinli, iş yargıya intikal etmiş, Yargıtay safhasına gelmiş olan kısmına hiçbir şey demiyorum. Zaten hukuka olan saygım, adalete olan inancım o işin o tarafıdır, ama bu görüntülerin de halktan saklanmasına vicdanımız el vermiyor. Hani bir astsubay eşiyle hastaneden geliyordu, yakaladıkları yerde arabasını yakıyorlardı. Siz gördünüz mü üzerinde Atatürk büstünün olduğunu? Evet, Sabah gazetesinde görmüş olabilirsiniz sadece. O Atatürk büstü, liseden getirilip üstüne konulan Atatürk büstüdür. Bu ne kindir Atatürk’ü de yakıyorsunuz. Bu cumhuriyeti, bu bağımsızlığı, bu eşitliği, bu vatani, bu üniter devleti, her şeyi O’nun sayesinde elde ettiniz.

Bu da aynı gün yakılan polis karakoludur. Uzman çavuşun evini bastı birileri, talan ettiler orayı ve yırttıkları Türk Bayrağını görüyorsunuz, yırttıkları Atatürk resmini görüyorsunuz. Hızlarını alamadılar gittiler, polisin bomba arama köpeğinin gözüne naylon yakıp damlatıp kör ettiler, ona da mezalimde bulundular. Bu dahi suç, bu dahi yürürlük mevzuatımıza göre suç. İşlem ya-

pılmasını bekliyorum ben hâlâ ve her yerde gösteriyorum bunu.

Çeşitli zamanlarda, çeşitli vesilelerle yöre halkımızın provake edilmek suretiyle işini gücünü bırakıp sokağa dökülmesi olaylarından sadece kesitler sunuyorum. Böyle yapılıncı sebep-sonuç ilişkisi, hukuk diliyle illiyet rabıtası. Bu etkiye bu tepki doğuyor. Avrupa Birliği filan böyle deyince bunlar oluyor.

Bir örnek daha, hoş değil, ama göstereceğiz, çok var: Şu 29 Temmuz 2005 günü Hakkârî'nin merkezinde İş Bankası önünde bankaya girmek üzere gelmiş iki şehit astsubayımızın arabasının altına konulan ve bankadan çıktıklarında havaya uçtukları araba. Onlardan birinin vücut parçaları çatıda. Tabii bir sürü şey söyleniliyor, ama biz de size bunları getirip gösteriyoruz.

Ege sorununa gelelim. Ege sorunu konusun-da Sevr'de ne diyorlar? “Ege bütünüyle Yunanistan'a aittir, İtalya'nın işgal ettiği 12 Adalar da ona bırakılacaktır” diyorlar.

Avrupa Birliğine geçiyoruz, Avrupa Birliğinde bakınız 1998'de ne diyorlar: “Türkiye'den Ege'deki özellikle Kardak Adaları'na ve kıta sahanlığının sınırının belirlenmesine ilişkin farklılıkların giderilmesi için uluslararası hukuk ilkelerine uyulmasını istiyoruz” 2004 ve 2005 İlerleme Raporlarında “Türkiye komşularıyla olan sorunlarını çözmeli” diyor. Yoksa Adalet Divanına gidersiniz. “Sınır sorunlarını da çözünüz” diyorlar. Tabii bunun içerisinde doğu sınırını da ilave ediyorlar.

Gelelim Kıbrıs'a. Biliyorsunuz Kıbrıs, Osmanlı-Rus savaşı sonrası maddi sıkıntı nedeniyle 1878'de kiralanmak suretiyle İngiltere'ye devre-

dildi. Birinci Dünya Savaşı sırasında da “Kıbrıs’a ben el koydum” dedi ve el koydu. Şimdi Kıbrıs’ta o gün bugün mücadele ediyoruz. Bununla ilgili olarak Avrupa Birliği kararları: “Türk Hükümetinden özellikle işgalci askerlerin geri çekilmesini ve soruna çözüm bulmasını” Hangi işgalci asker? Siz Avrupa Birliğisiniz, bu uluslararası antlaşma, Londra ve Zürih Antlaşmaları. Bunun içerisinde bu askerin orada niçin ve ne zaman bulunacağına dair hükümler vardır. Neden öyle olduğu halde bunu “işgalci asker” tanımıyor, tavsif ediyorsunuz? Bunu İngiltere Büyükelçisine sorduğumda bana, hiç kimsenin, ilkokul öğrencisinin bile kabul etmeyeceği -Büyükelçi bugünlerde ayrılıyor- ifadelerde bulundu.

Ermeni ve Patrikhane Sorunu

Bir de Ermenistan meselesi var. Bu Sevr’deki kararları. Wilson prensipleri içerisinde yeni bir Ermenistan kurulacak. O zaman da tabii bu Ermeni lobisinin herhalde etkisi var orada. Kararlara bakalım, 2000 tarihinde diyor ki “1915-1917 olayları Birleşmiş Milletlerin 1948 tarihinde 9 nolu kararıyla soykırım olarak ilan edilmiştir. Türkiye’nin bunu reddetmesi Avrupa Birliği üyeliğine kesin olarak engel teşkil eder” diyor. Ne çok engelimiz varmış bizim? Yani 3 000 stepne yarışları vardır, devamlı engeller koşarsınız, atlet olsak bile zor aşarız yani.

İlerleme raporu “Türkiye komşularıyla sınırları açacaktır” Sınırı açacağız, vesaire vesaire... Yapalım, ama bizim diplomatlarımızdan öğrendiğimiz, Sayın Öymen’den özellikle öğrendiğimiz, hocalarımızdan öğrendiğimiz bir husus var, sen ne veriyorsun ki biz ne yapalım? Ben hep verece-

ğim sana, Kıbrıs'ı vereceğim, onu vereceğim, bunu vereceğim, sen? Ha, sen bekleyeceksin. Serbest dolaşım yok, ucu açık olacak, tarımsal destekleme olmayacak ve bir de o akşam yemeğimden sonra hazmedip hazmedemediğime bakacağım.

Fener Rum Patrikhanesi konusuna geliyorum. Sevr'de ne diyor? *“İrk, dil ya da dini yönden herhangi bir azalık giderleri kendilerince karşılanmak üzere her türlü hayır kurumu dinsel ya da sosyal her çeşit öğretim kurumları kurabilirler, buralarda kendi dillerinin, kendi dinlerinin eğitimini yapabilirler”* diyor. Bugüne bakıyoruz, dünyanın her tarafındaki milyonlarca Ortodoks Hıristiyan için -ben sehven yapmadım, bu Avrupa Birliğinin resmi belgesindeki yazıdır. Sehveni filan yoktur, İstanbul yerine bilerek bunu yazmışlardır- Konstantinopolis'teki Patrikhanenin önemini göz önünde bulundurularak ekümenlik patrikhanenin tam olarak korunması konusunda Türk yetkililerine çağrıda bulunur” diyor. *“Patrikhaneye doğrudan bağlı Heybeliada Ruhban Okulunu açacaksınız”* diyor. Dışişlerimiz de “açalım” diyorlar. Biliyorsunuz 1971'de YÖK münasebetiyle kapandı. “İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Teoloji Bölümüne gelin, dahil edelim” dediler. Hayır, ben YÖK'ten bağımsız olacağım. Niye? Birinci Dünya Savaşı sırasında Anadolu'daki yabancı okulların yaptığı işi mi yapacaksın? Biz senin okulunda kimlerin yetiştiğini, Yakovaşların nasıl yetiştiğini, Atinograşların nasıl yetiştiğini, Makariosları kimin yetiştirdiğini hepsini biliyoruz. Bilmiyoruz zannediyorsan öyle değil işler. *“Patrikhanenin ekümenlik statüsü Türkiye tarafından yasal olarak kabul edilmelidir”* diyorlar 2005 Yılı İlerleme Raporunda.

Mali konulara biraz önce Saygıdeğer Hocam, onları geçiyorum. Biliyorsunuz Sevr'de karar ve-

rilmişti, şimdi de bütün bu işler IMF ve Dünya Bankası tarafından finanse edilerek devam edecektir.

Bunları söyledikten sonra mevcut uygulama nedir? Mevcut uygulama şu: Türkiye Cumhuriyeti Devleti imzalamış olduğu Gümrük Birliği Anlaşmasına bütün olumsuz sonuçlarına rağmen bugün aynen uymaktadır. Tabii bu anlaşmadan dolayı ayrıca Kıbrıs'ın, Güney Kıbrıs Rum Yönetimine ait gemi ve uçaklarına limanlarımızın ve havaalanlarımızın açılması zorlamasıyla da karşı karşıyayız. Öte yandan Uluslararası Para Fonu IMF'ye bağımlı politikalar da halen devam etmektedir.

Bunları bir yana bıraktıktan sonra sonuca geyim. "Yürürlüğe konulmadığı için" derler, yürürlüğe konulmuştur; ben de hocamın sözünü tekrar ediyorum; yani Sevr'i yürürlüğe koymuşlardır.

Hocamın müsaadesiyle bir konuyu daha ekleyeceğim. Meclisi Mebusan dağıtıldığı için Meclise sokamamışlardır. Meclisi Mebusan olsaydı belki oradan da geçmiş olacaktı. Bu proje halinde kaldığı düşünülen Sevr, Türk Devletinin ölüm fermanından başka bir şey değildir. Avrupa'nın Sevr'le Türk Milletini parçalayıp Anadolu'ya peşkeş çekmek girişimi, Atatürk Türkiye'sini reddetmesi ve bunun Lozan'la onaylanması bu sorunu resmen ortadan kaldırmıştır ve de Lozan yüzyılın başından beri Türkiye'nin sürdürmüş olduğu Batılılaşma idealine rağmen Lozan'da bağımsızlık ve egemenliğini Batılı güçlere kabul ettiren Türk Ulusu bugün Avrupa Topluluğuyla bütünleşme sürecinde Avrupa Birliği kurumlarının Lozan'la çelişen dayatmalarıyla karşı karşıya bulunmaktadır.

Avrupa Birliğinin demokratikleşmeye ilişkin taleplerinin ciddiye ve samimiyetiyle ülkemizden isteklerinin bağımsızlığımızı ve ulusal egemenliğimizi böylesine zedeleyen bir gelişmenin, samimi bir demokratikleşme isteği olup olmadığı üzerinde iyice düşünmek gereğine inanmaktayım.

Avrupa Birliğinin bu tutumuyla 20. Asrın başında yaşadığımız tehdit ve tehlikelerden daha büyük tehlikeyle karşı karşıya olduğumuz ve devleti devlet yapan temel unsurlara ve Anayasa'ya rağmen bugün zamana yayılmış ikinci bir Sevr oluşumunun planlandığını da gözden uzak tutmamak zorunda olduğumuzu kıymetlendiriyorum.

1990 sonrasında bu kıymetlendirmeyi yapıyoruz, ama 1990 sonrasında Türkiye'yi yönetme sorumluluğunu üstlenen siyasal ekipler ve üst bürokratik kesim dünyadaki değişim -tamamını bu işi katamam, özür dilerim. Bizim gibi düşünenlerden farklı olanları diyorum- ve yeniden yapılanmaları tam olarak okuyamadığı gibi Türkiye'nin kuruluş temelleri üzerinde çağdaşlaşmasını gerçekleştirirmede de son derece yetersiz kalmış ve büyük güçlerin Türkiye için hazırlayıp sunduğu hazır reçetelerin peşinde sonuçlarını hiç düşünmeden koşmuş ve üzgünüm ki, bugün de o reçetelerin peşine takılmış koşmaya devam etmektedirler.

Avrupa Birliği üyeliği Türkiye'nin önüne diğer ortaklarla kıyaslanamayacak şartlarla konulup 500 yıllık hayallerin gerçekleştirilmesini amaçlamaktadırlar. 21. Yüzyılda emperyalizm Ortadoğu'da yeni bir yapılanma projesini yürürlüğe koyarken Türkiye'yi bölmek ve Türkiye'yi bir İslam devleti haline getirmek -Şubat 2007'dir fotoğraf ve İstanbul Halkalı'dır burası efendim- tasarımları açıkça ortaya konulmuştur. Emperyalizmin ve ül-

kemizdeki sadık hizmetkârlarının bu oluşumdaki katkılarını da anımsamak zorunda olduğumuzu huzurlarınızda ifade ediyorum. Ülkemizin bölünmez bütünlüğünün, ulusal birlik ve beraberliğimizin, cumhuriyet kazanımlarımızın dıştan ve içten tehdit edildiği bu süreçte ulusça çok daha sıkı olarak, kenetlenerek vatanımızın sınırlarını üniter yapımızı, bağımsızlığımızı, egemenliğimizi, geleceğimizi güvence altına alan Lozan Antlaşmasının tartışılmasına, delinmesine asla izin vermemek zorundayız

Ecdat yadigarı 1000 yıllık ata yurdunun politik ve stratejik değerini bilmeyen nesillerin onu korumada gafil avlanabileceğini de düşünerek mümkün olabildiğince çok bu tür toplu çalışmalarla ve çevremizdeki insanları aydınlatmak suretiyle gafil avlanmanın önlenebileceğini kıymetlendirmekteyim. Milli varlığımızın temeli olan ulusal birlik ve beraberliğimizi her şartta ve mutlaka korumalıyız. Türkiye Cumhuriyeti Ulu Önder Atatürk'üyle, tarihiyle, taşıyla, kanıyla, göz yaşlarıyla Türk Milletinin ölümsüz eseridir ve sonsuza kadar varlığını sürdürecektir.

Çok saygıdeğer konuklar, sözlerimi bitiriyorum. Sabırla ve dikkatle lütfedip beni dinlemiş olmanızdan dolayı kalbi teşekkürlerimi sunuyorum. Sözlerimi bitirirken sizlere en içten duygularla saygılarımı sunarken bizlere düşen en önemli görevi bir kez daha izninizle sizlere anımsatmadan bu kürsüden ayrılamıyorum.

Bize düşen görev Yüce Atamızın hepimize vasiyeti, emri ve emaneti olan birinci vazifemizi asla unutmamak ve gereğini yapmaktır.

Saygılarımla.

HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Biz de çok teşekkür ederiz.

Prof. Dr. MÜMTAZ SOYSAL

Ben de bir-iki cümle söylemek istiyorum.

Üzerinde oturduğumuz coğrafyanın nasıl bir coğrafya olduğunu biliyoruz. Tarihimizin nasıl bir tarih olduğunu biliyoruz. Çok uzaklardan geldik ve başkalarının “bizimdir, biz buralarda binlerce yıldır oturuyorduk” dedikleri topraklara geldik ve sonuçta bütün o maceralardan sonra bugün bu coğrafyaya itilmiş durumdayız.

Buradan daha öteye itilmeyeceğimizi aklımızda tutmak gerekir; çünkü gidecek yerimiz yok, her taraf kapalı. Onun için bu coğrafyada akıllıca yaşamak gerekiyor. Bu coğrafya üzerinde kurulmuş olan hesapları boşa çıkarmak için aklımızı kullanmak zorundayız. O bakımdan saçmalamamaya, geriye dönüşleri teşvik etmemeye, geldiğimiz aşamanın altına değil, üstüne çıkmaya çalışmamız gerekiyor. Üzerimizde oynanılan oyunlar var; hepsi konusunda da uyanık olmamız gerekiyor. İçeriden oynanılan oyunlar var ve en feci olanı içteki oyunlarla, dıştaki niyetlerin bazı noktalarda birleşmesi ve konu cumhuriyetin zayıflatılmasıdır. Cumhuriyetin laiklik, demokratiklik, eşitlik, hatta -bize pek yakıştırılmayan bir konu- insan hakları konularında zayıflatılmasıdır. Cumhuriyetin ayrıca ekonomik güç olarak -bakın, aklımızdan çıkarıyoruz onu- elinde ne gibi ekonomik varlıklar varsa, onların dışında buna peşkeş çekilmesi, dışa satılmasıdır. Düşünebiliyor musunuz, bir ülkenin iletişimi yabancı şirketin elinde; bizim telefon vesaire şebekelerimiz artık sermayesi Arap-İtalyan karışımı bir

yerden yönetiliyor. Telekom'un müdürü yabancı. Osmanlı'da da aynı şeyler vardı, şimdi geri geliyor. Bunlar üzerinde düşünmemiz, bunlara karşı çıkmamız gerekiyor. Her şeyden önce saçmalamamız gerekiyor, her şeyden önce çok rasyonel olmamız gerekiyor. O bakımdan da eğitimimizi doğru dürüst bir eğitime dönüştürmemiz gerekiyor, halkımızı yeniden kazanmamız gerekiyor. Sağlığını, eğitimini ticarete dönüştürecek insanlarımızın, geçim sıkıntılarının üstünde bütün bu kamu hakları olan ve kendilerine parasız verilmesi gereken haklardan yoksun bırakılacaksınız, halkınız devletinize olan güvenini kaybedecek, ondan sonra da bu hesaplara, bu niyetlere karşı koymaya çalışacaksınız.

Bütün İnsanlar Eşittir

Böyle olmaz, doğru dürüst bir cumhuriyet kurmak gerekiyor, yeniden kurmak gerekiyor. Kendi başlangıç ilkelerine o ilkeleri daha da ileri götürerek sahip çıkmak ve öyle bir cumhuriyeti ayakta tutmak gerekiyor.

Konu Lozan olduğu için ona geliyor. Baktığınız zaman, Lozan'da başaramadığımız bir noktadan başlamak gerekiyor. Başaramadığımız neydi? Güneydoğu'daki sınırimızın Misakı Milli'yi istediği noktada tutamadık. Neydi o nokta? Mütareke sınırıydı. İngilizler açıkça mütareke sınırını koşulları dinlemeden açtılar. Niye açtılar? Artık birazında alınmamış petrol kuyusu kalmıştı. Petrol kuyuları zaten İngilizlerin eline geçmişti, ama Bahriye Nezareti "hayır, gidebildiğiniz kadar kuzeye gidin, petrol kuyularını güvenceye alın" diyordu. Niçin böyle diyordu? Çünkü İngiliz bahriyesinde mazot kullanılmaya başlanılmıştı. Bizim

Yavuz'uyla, Midilli'siyle vesaire bütün gemilerimiz kömürle çalışırken İngiltere yeni teknolojiyi, dizel motorlarını vesaireyi bahriyesinde kullanmaya başlamıştı. İngiliz bahriyesinin yüzde 25'i petrolle çalışıyordu. Dolayısıyla bütün bunların temelinde ekonomik nedenler yatıyordu, temelinde bütün bunların dünyayı kendi çıkarları için daha iyi kullanabilmek niyeti yatıyordu.

Bir kere bütün bunları bilerek, hepsini bir bütün olarak görerek, sadece geçmişimizin şanlı sayfalarıyla yetinerek ya da gurur duyarak değil, ileri dönük olarak aklımızı planlı olarak kullanmamız, kaynaklarımıza sahip çıkmamız, halkımıza sahip çıkmamız ve insan haklarına kendi açımızdan sahip çıkmamız gerekir. Yani onlar “azınlık” diyorsa, “hayır, Hıristiyan, Kürt, Alevi şu bu yok, insan var ve bütün insanlar eşittir, bütün insanların ayrıcalık diye bir hakları yoktur, hepsine eşit davranılır” diyerek bunlar konusunda titiz davranmamız gerekiyor.

Hukukçu olarak konuşuyorum, biz kendi hukukumuzu ideal hukuk ilkelerine uygun hale getirdiğimiz sürece bütün bu niyetler suya düşmeye mahkumdur. O bakımdan kendimizle işe başlamamız gerekir. Yoksa “yabancılar şunu yapar, bunu yapar” falan diye aklımıza bütün bunları takarsak olmaz. Bunun adı paranoyadır. Paranoya da insanı rasyonel düşünmekten alıkoyar.

O bakımdan cumhuriyetin en önemli adımı neydi? Hilafetin lağvıyla, ondan önce saltanat, bilmem harf devrimi bütün bunlar bir bütün. Daha akılcı olabilmek için, daha iyi öğrenebilmek için, daha çok insanı öğretir kılabilmek için, tarihi daha iyi anlayabilir kılmak için yapılan bütün devrimlerdir. Bunlardaki bütünlüğü bozduğumuz za-

man kendi elimizle bozarsak, içeriden bunların bozulmasına müsaade edersek, göz yumarsak, bunlara dayalı birtakım siyasal hesaplar içine girersek, sonuç başkalarının bu topraklar üzerindeki hesaplarına uymak, onların ekmeklerine yağ sürmek anlamına gelir. Başlangıç noktası biziz, kendimiz; varmamız gereken nokta da yine kendimiz olmalıdır. Biz kendimizi düzelttiğimiz zaman, kendimize ve toprağımıza onun varlıklarına, insanımıza sahip çıktığımız zaman kimse baş edemez bizimle.

Bunları söylemek için söz aldım.

HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Sayın Hocamızın konuşmalarında hep bilim, mizah, espri, ironi bir aradadır; çok ilginç ve hoş da bir sentezle sunumunu yapar. Çok teşekkür ediyoruz.

Sayın Tolon ikinci turdaki konuşmasından feragat etti.

Sayın Öymen'e söz verirken iki cümle söylemek istiyorum; o da şudur: Geçtiğimiz Mayıs ayında Selanik'te iki anıt açıldı. Biri 7 Mayıs 2006 tarihinde, diğeri zannediyorum 19 Mayıs 2006 tarihinde ve bu anıtlardan biri Atatürk'ün doğduğu eve son derece yakındır. Anıt nedir diyeceksiniz? Sözde Pontus soykırımına adanan iki anıttır. Selanik'te yapılması son derece anlamlıdır, Yunan Parlamentosunun 1994'te aldığı 3 maddelik bir yasayla ilgilidir. Pontus soykırım tarihi olarak 19 Mayıs tarihinin belirlenmesi çok anlamlıdır, buna dikkat edilmelidir. İkincisi, Küçük Asya Helenlerinin soykırım tarihi de muzaffer ordumuzun, Yunan'ı denize dökerek İzmir'e girdiği 9 Eylül tarihi-

dir. Tekrar dikkatinizi çekiyorum, Pontus soykırım tarihi 19 Mayıs, 9 Eylül Küçük Asya Helenlerinin soykırım tarihidir. Bizim açımızdan onur günü olan, bizim gurur duyabileceğimiz, övünç duyabileceğimiz tarihlerin bu anlamda kirletilmesidir. Bunu bilgilerinize sunuyorum.

Buyurun Sayın Öymen.

ONUR ÖYMEN

Çok teşekkür ediyorum Sayın Başkan, ben de kısaca sözlerimi toparlamak istiyorum.

Gerçekten Sayın Mümtaz Soysal Hocamıza, Sayın Generalimiz Hurşit Tolon'un sözlerine ve çok değerli Berber'in ifadelerine ekleyecek fazla bir şey yok. Yalnız bir-iki unsuru hatırlamamız gerekli. Hepimiz coşku içindeyiz, hepimiz ülkemize yapılan haksızlıklara karşı tepki gösteriyoruz. Bu tepkiden daha doğal bir şey olamaz.

Emperyalizmin Tanımı

Yalnız bir hususu unutmamak lazım. Uluslararası ilişkileri böyle haklının hakkının verildiği, haksızın cezalandırıldığı adil bir düzen gibi görmek son derece hatalıdır. Yani biz bu haksızlıklara tepki göstermekte ne kadar haklıysak, onlara şaşırmakta da o kadar haksızız. Daha 1856'da Lord Palmerston demiş ki "*İngiltere'nin ebedi dost ve düşmanları yoktur, İngiltere'nin değişmez, vazgeçilmez çıkarları vardır*" Uluslararası ilişkilerin özü budur.

Şimdi bize haksızlık yapılıyor doğru, o zamandan beri yapılıyor. 19. Yüzyılda da yapılmış, 20. Yüzyılda da yapılmış, bugün de yapılıyor, ama şunu zannederseniz ki, dünya bir oldu, bir tek Türkiye'ye karşı saldırıya geçti; bu yanlıştır. Emperya-

lizmin özü, büyük devletlerin gücünün yettiği oranda diğer ülkelerin çıkarlarına karşı onları istismar ederek kendi çıkarlarını korumasıdır.

Bakın, size bir şey söylesem inanmazsınız, soğuk savaş bitti 1990 yılında, Rusya perişan durumda, fakir, yiyecek ekmeği yok. O dönemde Almanya Başbakanı Khol, Rusya Cumhurbaşkanı Yeltsin'e bir öneride bulundu, dedi ki "Bakın, sizin ülkenizde Alman azınlıklar var, bu azınlıkların korunmasını istiyoruz, ama böyle sizin tedbirleriniz filan da yetmez, ne yapacağız? Bunların çoğunluğu Volga bölgesindedir, onlara bir Volga Alman Cumhuriyeti kurduracaksınız" Resmen bunu teklif etti. Yeltsin perişan, yoksul, itiraz edecek hali yok, "Peki" dedi, kabul etti. Ondan sonra Ruslar öyle bir tepki gösterdiler ki, geri adım atmak zorunda kaldı. Ama bunun evveliyatı var, Birinci Dünya Savaşından sonraki dönemde Weimar cumhuriyeti sırasında Almanya Başbakanı Schetressman açıkça diyor ki "hangi ülkede bir Alman azınlığı yaşıyorsa, o ülke Alman toprağı olmalıdır, o ülkeyi sınırlarımızın içine katmalıyız" diyor. Emperyalizm budur, bütün dünyada yapılanlar budur. Amerika'da Kızılderililere yapılanlardan tutun da, İngiliz işgal döneminde, sömürge döneminde Hindistan'da yapılanlara dek bu işler hep böyle gitmiştir, Güney Afrika gibi bütün dünya zulüm örnekleriyle doludur ve bize de çok zulmedilmiştir, bize de çok büyük haksızlıklar yapılmıştır.

Bakınız, size bir örnek vereyim: Lozan Antlaşması'nda üzerinde mutabakata varılamayan unsurlardan biri Türkiye'nin Irak'la sınırıdır. İşte Sayın Hocamız anlattı, petrol bölgelerinin önemi dolayısıyla sınır bir türlü çizilemiyordu. Ne olu-

yor? İngilizler, Milletler Cemiyetine gidiyor. Türkiye önce itiraz ediyor, sonra kabul etmek zorunda kalıyor filan. İngilizlerin Milletler Cemiyetine müracaat tarihi 5 Ağustos 1923, Kürt Nasturi ayaklanması 6 Ağustos 1923; raslantı olabilir mi? Ertesi günü Kürtleri ayaklandırıyor Türkiye'ye baskı unsuru olsun diye. Milletler Cemiyeti heyet gönderiyor Musul'a, yerinde ön inceleyecek durumu, aynı hafta içinde Şeyh Sait isyanı çıkıyor. Yani tarihimizde bunun çok örnekleri vardır.

Yurtta Barış, Dünyada Barış

Bize düşen görev nedir? Bize düşen görev şudur: Dünyanın böyle haksızlıklardan arındırılmış bir ortama kavuşturulması hepimizin niyeti, hepimizin temennisi, fakat gerçekçi olacağız. Bileceğiz ki dün nasıl haksızlıklar yapıldıysa, bugün de o haksızlıklar yapılıyor. Siz o haksızlıklara direnmesini biliyor musunuz? Ölçü budur; yani hep başkalarının bize yaptığı kötülükleri anlatırsak, son derece kötümserliğe kapılırız, meyus oluruz ve büyük bir bedbahtlık içinde evimize gideriz. Ama siz bu haksızlıklara direnebiliyor musunuz?

Bakın, Atatürk'ten bizim çok öğreneceklerimiz var. Atatürk'ün bütün sözlerini daha keşfedemedik. Yerinde ve zamanında Atatürk'ün görüşlerini çok iyi okuyacağız ve değerlendireceğiz. Bakın, çok basit, bütün bu karşılaştığımız sorunlara karşı ne diyor Atatürk? "Yurtta sulh, cihanda sulh" 1931 yılında Mecliste yaptığı konuşmada "Bütün ülkelerle dostluk ilişkisi kurmak istiyoruz" diyen adam. Bakın ne diyor Atatürk, "*Ulus ve ülkenin çıkarları gerektirdiği zaman insanlığı meydana getiren uluslardan her biriyle uygarlık gereği olan dostluk ve siyaset ilişkilerini büyük bir duyar-*

lulukla karşılarım. Ancak, benim ulusumu esir etmek isteyen herhangi bir ulusun da bu isteğinden vazgeçinceye kadar amansız düşmanıyım” Atatürk budur. Benimle dost geçinmek istiyorsan, benim hakkıma saygı gösteriyorsan, senin dostunum, ama beni esir etmek istiyorsan senin amansız düşmanımın diyor.

Tepki Duygumuzu Yitirdik

Bakınız, son zamanlardan size bir-iki örnek vereceğim. Demin de söyledim nereden nereye geldik filan diye. Bunları bizim çok iyi izlememiz lazım. Maalesef basın bunların çoğunu yazmadığı için vatandaşların haberi olmuyor, ne olup ne bittiğini bilemiyoruz. Olay şudur: 6 Ekim 2004, bir metin çıkarıyor Avrupa Birliği, İlerleme Raporu 147 sayfadır ve onun içinde bütün bu anlatılan unsurlar var, baskı unsurları, Ermeni meselesini filan tekrarlamayacağım, yalnız bir hüküm var, diyor ki bir noktasında “*Dicle ve Fırat üzerindeki barajların ve sulama sistemlerinin stratejik önemi var. İsrail için de önemlidir, Arap ülkeleri için de önemlidir. O zaman Türkiye Avrupa Birliğine üye olunca bu barajlar üzerindeki sulama sistemlerin ve barajların uluslararası yönetime alınması öngörülebilir*” diyor. Sizin barajlarınıza el koyacak, sulama sistemlerinize el koyacak. Bunun örneği var mı Avrupa Birliğinde? Yok. Avrupa Birliği hukukunda böyle bir şeye atıf var mı? Yok. Bir tek size söylüyor bunu. Buna çok kızılıyorsunuz ve tepki gösteriyorsunuz, ama esas kızılacak laf o değil, esas kızılacak laf şu: Bu rapor yayımlandıktan 2 saat sonra Sayın Başbakanımız Strasbourg’ta demeç veriyor, “Bu rapor son derece dengeli ve olumludur” diyor. (Gülüşmeler) İşte buna tepki göstereceksi-

niz. Siz basında buna tepki gösteren tek bir köşe yazısı okudunuz mu? İstisnasız bir tane köşe yazısı okudunuz mu? İşte mesele budur. Bu haksızlıklara karşı Hükümetten tepki beklemiyoruz zaten, ama bu gibi durumlara karşı toplum olarak eğer tepki göstermek refleksimizi yitirmişsek, işte o zaman ciddi bir durum var demektir. Buna mutlaka tepki göstereceksiniz.

Bakın, örnek vereyim size. Bu örnekler haddi hesabı yok, ama ne durumda olduğumuzu size anlatmak için bir-iki küçük örnek daha verip sözlerimi tamamlayacağım. Avrupa Birliğiyle bir anlaşma imzalamışız, Meclise geldi, baktık ki metin şunu söylüyor: Efendim, biz Avrupa Birliğinin paralarından bir proje yapacağımız zaman, eğer bu projeyi bir yabancı, bir Avrupa Birliği şirketi üstlenecekse, o hiçbir vergi ödemeyecektir, KDV de ödemeyecektir, vergi de ödemeyecektir diyor. Güzel, peki bir Türk şirketi üstlenirse ne olacak? O ödeyecektir diyor. Yani kendi ülkenizdeki bir projede kendi şirketinizi ikinci sınıf duruma düşürüyorsunuz. Sorduk yetkililere dedik ki “Avrupa Birliğinde bunun başka bir örneği var mı, böyle anlaşmalar yapıldı mı?” dedik, “yapıldı” dediler. “Peki, o ülkelerde de böyle bir ayrımcılık var mı?” dedik, “Hayır yok” dediler. Hiçbir anlaşmada böyle bir hüküm yok. Yabancıya vergi muafiyeti tanıyor, kendi milli şirketine de tanıyor, ben tanımıyorum. İşte aşağılık duygusu budur.

İslam Kalkınma Bankasıyla anlaşma imzalamışız. Anlaşmada 300 küsur milyon dolarlık bir fon kuruluyor, Türkiye de 22,5 milyon dolar verecek “Bu fonla sadece ve sadece İslam usulüyle çalışan firmalar desteklenecektir” diyor. Düşünebiliyor musunuz, uyuşmazlık ne olacak? Mek-

ke'de bir İslam Adalet Divanı varmış, onlar bakacaklarmış uyuşmazlığa. Teslim olmuşuz biz habere yok. Tepki göstereceksek bunlara göstereceğiz, yoksa yabancıların haksızlıklarına tepki göstermek zaten bizim en doğal görevimiz, ama bu haksızlıklara boyun eğenlere yeterince tepki gösteriyor muyuz? İşte bunu göremiyoruz; basında göremiyoruz, kamuoyunda göremiyoruz, maalesef Hükümette göremiyoruz.

Kıbrıs'ta şu yapılanlara bakınız. Kıbrıslı Türkler zulmü uğratılmıştır 1963'ten beri. Binbaşının banyoda öldürülen çocuklarının resmini hatırlıyorsunuz, Atlılar, Muratağa, Sandallar gibi bütün köy halkını katlediyorlar, iki aylık bebekten 90 yaşındaki ihtiyara kadar, yıllarca zulüm yapıyorlar Türklere sonra Türkler bunların can güvenliğini sağladı diye bir de bakıyorsunuz Türkiye'ye Amerikan askeri ambargosu uygulanıyor. Yani ne yapsaydık? Yapmasaydık o müdahaleyi, bıraksaydık hepsini öldürselerdi; bu mu mesajımız?

Ondan sonra bakıyorsunuz ekonomik ambargolar. Şimdi bunların adı nedense "izolasyon" oldu nedense. Yani bunlar hangi suçu işledi? Çıkıp da ortaya şunu diyemiyorsunuz: Bu insanlar hangi suçu işledi, hangi suçu işlediler? Siz bu haksız ambargoları kaldırırsanız kadar ben sizinle hiçbir şey görüşmüyorum, çünkü haksızsınız. Kaldırmayı taahhüt etmişsiniz, hiçbir konuda muhatap almıyorum sizi, hayır. Siz ne diyorsunuz? "Efendim, Kofi Annan planı çerçevesinde müzakereye hazırız" Karşı taraf reddetmiş, bu ne demek? Ben daha fazlasını veririm, hep bir adım önde olacağım diyor, yani daha fazla taviz vermeye hazırım. İşte bizi Lozan zihniyetinden, Atatürk döneminin zihniyetinden uzaklaştıran budur: Hep kendimizi za-

yıf görmek, hep kendimizi aşağıda görmek, hep ödün vererek suyun üzerinde durabileceğimizi düşünmek. Esas buna tepki göstereceğiz.

Adam kalkıyor, Avrupa Parlamentosunda karar alıyor “Siz Ermeni soykırımını kabul etmezseniz sizi Avrupa Birliğine almayız” Biz buna tepki gösteriyoruz, siz ne gösteriyorsunuz? Hiçbir tepki yok.

Karma Parlamento Komisyonu Başkan Yardımcısı çıkıyor diyor ki, “PKK ile müzakere masasına oturacaksınız, biz de arabuluculuk yapacağız” diyor. Biz hemen basın toplantısı düzenledik, tepkimizi açıkladık. Gazeteleri açıyoruz, bir satır yok. Buna gösterdiğimiz tepkiden bir satırla bahsedilmiyor; şaşarsınız. Peki, Hükümet ne tepki gösteriyor, hiçbir tepki göstermiyor. Bizi sıkıntıya düşüren durumlar bunlardır. Yani eğer siz, haksızlığa tepki göstermek refleksini kaybetmişseniz, siz halkınıza, milletinize yapılan kötülöklere, eziyetlere, çifte standartlara tepki göstermek görevinizi yerine getiremezseniz değerli arkadaşlarım, biz Atatürk’ün cumhuriyetini sürdürmekte çok zorlanırsınız, ikinci sınıf bir devlet haline geliriz.

1 Mart tezkeresini Mecliste reddettirdik diye bir vatan haini ilan etmedikleri kaldı. Yani Türk askerini götürüreceğiz, orada Felluce’de, Bakuba’da, Bağdat’ta, çöllerde şehit edeceğiz, illa bunu yapacağız, bunu bizden istiyorlar. Etmedik diye kötü kişi olduk. Yazmadıkları kalmadı, hâlâ bugün bile yazıyorlar. Girseydik, etseydik, o olurdu, bu olurdu. Atatürk ne diyor? Atatürk diyor ki “ülkemize yapılan bir saldırıya karşı koymak için yapılmadıkça savaş bir cinayettir” Cinayet mi işleyecektik. Cinayet işletmedik diye kötü kişi ilan ediliyoruz. Türkiye’nin geldiği duruma bakınız.

Biz şimdi diyoruz ki, hepimizin artık bu konularda, milli meselelerde ulusal çıkarlarımızı korumak konusunda yeni bir bilinçle hareket etmemiz lazım, aşağılık kompleksinden kurtulacağız. Bakın, Atatürk için her şey söylenilmiştir, her şey yazılmıştır, hiç kimse kalkıp da “Atatürk aşağılık kompleksine sahipti” dememiştir, diyememiştir; İsmet İnönü için de diyememiştir, Celal Bayar için de diyememiştir, Adnan Menderes için de diyememiştir. Gerisini söylemiyorum fazla, ama Türkiye’yi aşağılık kompleksinden mutlaka kurtarmak lazım; bu kadar olamaz.

Ödün Verdikçe Baskı Artar

İşte hepimize bu konuda düşen görev var: Ses çıkaracağız. Bakın, Denктаş Ankara’ya geldi bir toplantı için, bir seminer için, orada “*Bakın, ben sizden evlatlarımızı istedim, evlatlarımızı gönderdiniz, şehit verdiniz. Ben sizden para istedim, para verdiniz. Ben sizden her türlü yardımı istedim, yardım verdiniz. Şimdi geldim Türkiye’den ses istiyorum, ses; ses çıkmıyor*” diyor. Yani bize yapılan bu kadar haksızlıklara karşı tepki göstermiyorsunuz diyor. En büyüğünü, en zorunu yaptınız, en kolayını yapamıyorsunuz, ses çıkaramıyorsunuz diyor.

Bizim toplum olarak yalnız Kıbrıs’ta değil, bütün bu haksızlıklara ve maalesef içerideki güçsüzlüklere karşı tepki göstermek, ses çıkartmaktır; bunu yapamıyoruz. Dayanışma içinde olacağız ve Türkiye’nin haklarını, çıkarlarını sonuna kadar koruyacağız.

Bakın, sözlerimi bir cümleyle bitireceğim. Zannederler ki uluslararası ilişkilerde haksız tarafa baskı yapılır, haklı taraf desteklenir. Kesinlikle

yanlıştır, yani böyle bir şey düşünmeniz varsa aklından silsin. Biz vaktiyle Dışişleri Bakanımızla İngiltere'ye gittik. İngiltere Dışişleri Bakanı bize bir akşam yemeği verdi, bu Kıbrıs işlerini filan konuşuyoruz. “Bakın, ben size bir şey söyleyeyim. Kıbrıs konusunda bizim önümüze genellikle iki seçenek gelir. Bunların biri adil, makul, insancıl, insan haklarına uygun bir seçenektir, ama uygulanması imkânsız denilecek kadar zordur. İkinci seçenek, son derece ahlaksızdır, hiçbir hukuki değere dayanmaz, hiçbir insani değere dayanmaz, her açıdan son derece kötüdür, ama uygulanabilir. İşte biz böyle bir seçenekle karşılaşınca daima ikincisini seçeriz” dedi. Yani uluslararası ilişkilerin özü bu. Biz bunu bir türlü anlayamıyoruz. Uluslararası ilişkilerde kime baskı yaparlar biliyor musunuz? Haksız olana değil, ödün vermeye hazır olduğu izlenimini verene baskı yaparlar. Türkiye'ye bu kadar baskı yapılıyorsa, bunun bir tek sebebi var: Türkiye ödün vermeye hazır olduğu izlenimini veriyor. “Daima bir adım önde gideceğim” demek, karşı taraftan daha çok ödün vereceğim demektir.

Bunu bizim çok iyi anlamamız lazım, eğer biz haklarımızı, çıkarlarımızı, ulusal çıkarlarımızı sonuna kadar koruyacak cesarete sahip olursak, emin olunuz ki bu baskılar bir günde bıçak gibi kesilir. Ama siz her an taviz vermeye hazır olduğunuz izlenimini verirsiniz, bu baskılardan, bu aşağılayıcı muamelelerden hiçbir zaman kurtulamazsınız. Biri size gelip de böyle bir laf ettiği zaman “sizin haddinize mi düşmüş?” diyebiliyor musunuz? “Sizi dinlemek bile istemiyorum” diyebiliyor musunuz? Demin anlattım, İsmet Paşa'nın söylediği gibi “siz bize hafif gelirsiniz” diyebiliyor musunuz? Ne yapacak, canınızı mı alacak? Her

gün dünya kadar şehit veriyoruz ve hâlâ sınır güvenliğimizi korumak için yabancılardan medet umuyoruz, efendim onlardan şecaat istiyoruz, destek istiyoruz; utanç verici bir durumdur. Sizin sınırınızı koruyacak cesaretiniz yok mu? Başkasının izni olursa sınırınızı koruyacaksınız, olmazsa korumayacaksınız, böyle şey olur mu? Gayet tabii ki sınırınızı koruyacaksınız. Korumak için sizden önceki bütün hükümetlerin yaptığı gibi oraya asker gönderseniz ne yapacak Amerika size, canınızı mı alacak, savaştacak mı sizinle ne yapacak? Terörle mücadele ettiği için cezalandıracak mı Türkiye'yi? Cesaretiniz yok, bir türlü cesaret edemiyorsunuz. İşte bizim sıkıntılarımız bunlardır.

Değerli arkadaşlar, işin özü şudur: Bütün bu sıkıntılardan kurtulmanın yolu vardır. İşte o Lozan'daki ruha, özgüvene ve ulus sevgisine, ulusal çıkarlara olan bağlılığa yeniden dönmektir. Bunu yaptığımız gün göreceksiniz Türkiye bambaşka bir ülke olacaktır ve o gün uzak değildir.

Çok teşekkür ederim.

HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Sayın Öymen'e çok teşekkür ediyoruz. Panelimizin açılışında bulunamadılar, zorunlu olarak biraz geç geldiler. İstanbul Barosu hukuk düzleminde her zaman hukukun, adaletin, ulusumuzun sesi olmaya çalışmıştır. Bu anlamda da Denktaş Cumhurbaşkanlığının son günlerinde İstanbul Barosu'nun konuğu olmuştur. Son Gelişmeler İşığında Kıbrıs panelinde konuk konuşmacı olmuştur, oradaki durumu da anlatmıştır. İstanbul Barosu diğer konularda da düzenli aralıklarla hukukla ortak paydası olan ulusal sorunlarda panel

yapmakta, görüşlerini kamuoyuna sizin gibi değerli katılımcılarla yansıtmaya çalışmaktadır.

ONUR ÖYMEN

Baroya sözümüz yok, üzerinize alınmayın. Biz genel olarak vatandaşlarımıza mesaj veriyoruz.

HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Elbette.

Buyurun Sayın Berber.

Doç. Dr. ENGİN BERBER

Efendim, sabrın sınırlarının zorlandığımı biliyorum, o nedenle çok kısa keseceğim, sadece bir-iki noktaya değineceğim.

Öncelikle benden önceki çok değerli konuşmacıların Lozan'la ilgili tüm temennilerine katıldığımı söylemek istiyorum. Mevcut Hükümetin aymazlıkları konusunda yeterince örnek verildi. Ben verilmeyen birini vereyim, zincirin o eksik halkası belki tamamlanır.

Lozan'ın Asıl Adı

Yanılmıyorsam geçen sene bir Fransız televizyonu Kültür Bakanlığımızın da maddi desteğiyle bir belgesel çekti Türkiye'yle ilgili olarak. Aslında böyle bir belgesel çekildikten sonra Fransa'da izleyiciye gösterime açılmazdan önce -maddi destek de sağladığı için- Bakanlığın bunu izlemesi, olur vermesi gerekirdi diye düşünüyorum. Ancak bu yapılmamış, sonra o belgeselden çeşitli kesitler görmek fırsatımız oldu. Fransızlar ağırlıklı olarak özellikle İstanbul'da AKP'ye yakın kitlelerin otur-

duğu, çağdaş Türkiye görüntüsüyle uyumlu olmayan, modern Türkiye görüntüsünü yaralayan birtakım insan siluetlerini gösterdiler. Ardından da o programda Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'sunu Kürdistan olarak gösterdiler. Tabii bu çok dramatik bir şey. Basın önünde Kültür Bakanımıza bu durum sorulduğunda verdiği yanıtı ben hiç anlayamadım. Şunu söyledi: “*Siz bardağın sadece boş olan tarafına bakıyorsunuz*” Acaba bu manzaradan sonra bardağın dolu tarafı neydi, onu da bilemiyorum.

Son olarak Lozan'ın ismiyle ilgili bir şey söylemek istiyorum. Bu antlaşmanın Türkiye açısından taşıdığı önem nedeniyle biz kısaca “Lozan Konferansı” deriz. Tabii niye öyle denildiği bellidir. Toplantı Lozan'da yapılıyor, ama aslında bu konferansın asıl ismi farklıdır Yakın Doğu Sorunlarına İlişkin Lozan Konferansı”dır. Konferansın ilk gününde İsmet Paşa kürsüye geldiğinde isim olarak Lozan Konferansı, yani bizim sıklıkla kullandığımız ismi önerir, fakat Britanya İmparatorluğu Temsilcisi Curzon kürsüye gelir ve der ki “*Bu sadece Türkiye'yle ilgili sıkıntıları değil, aslında Yakındoğu'yla ilgili bütün sıkıntıları çözecek bir toplantı. Onun için adının Yakın Doğu Sorunlarıyla İlgili Lozan Konferansı olması daha uygundur.*” Nitekim resmi adı böyledir.

Gerçekten Türkiye'yi kuran, sınırlarını çizen bu anlaşma çok önemlidir bizim için, ama aslında dolaylı olarak Türkiye'nin ulusal sınırları çizilerken aynı zamanda Ortadoğu haritası da çizilmiştir. Daha önce dile getirildi, önerilen Ermeni yurdu Türkiye içinde gerçekleşmemiştir, Ermenistan Sovyetler Birliği içinde -o zaman ismi başkaydıbir cumhuriyet olarak kalmıştır. Türkiye'nin gü-

ney sınırları belki Lozan'da değil, ama 1925'te Ankara Antlaşmasıyla çizilmiş, böylece Türkiye'nin güneyiyle olan sınırları belirlenmiştir. Yani kısacası Lozan, Türkiye'yi kurarken ve uluslararası ortamda eşit bir üye olarak onu ilan ederken, aynı zamanda Ortadoğu'nun da haritasını çizmiştir. O zaman bu kavram yoktu, onun için Yakındoğu kavramı kullanılıyordu, ama Yakındoğu'nun da haritasını çizmiştir. Biz aslında farkında olmadan Lozan Konferansı terimini kullanırken Yakındoğu Sorunlarına İlişkin Lozan Konferansının Türkiye'nin ötesindeki daha bölgesel sonuçlarını da gözardı ediyoruz.

Bu açıklamalar eşliğinde hepimize sabrınız için çok teşekkür ediyorum; sağ olun.

Kapanış

HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Berber'e çok teşekkür ediyorum.

Panelimizi kapatırken bir-iki cümleyle şunu belirtmek istiyorum: Sayın Berber, "İstanbul'da bir Fransız televizyon ekibinin çektiği filmde çok olumsuz görüntülere yer verildiğini ve Kültür Bakanlığının da bu konuda destek olduğunu" söyledi. Ben de tam farklı ve tersinden bir hususu belirteyim.

Geçtiğimiz günlerde, sanıyorum iki hafta oldu, Fransız Kültür Merkezinde bir belgesel gösterime girdi, Fransız Konsoloslğunun desteğiyle, Fransızların desteğiyle Doğu Karadeniz'de çekilen bir filmin, bir belgeselin ilk gösterimini Fransız Kültür Merkezinde sundu halka. Bir ilginçlik vardı tabii, Fransa'nın desteğiyle çekilen bu Doğu

Karadeniz ve güya çay belgesinde Laz'ca konuşuluyordu. Herhalde özgürlük ve demokrasiyle ilgilidir, bir başka boyut aramamak gerekir!...

Değerli konuşmacılara katkıları için çok teşekkür ediyoruz.

Baro Başkanımız Sayın Kâzım Kolcuoğlu, bugünün anısına değerli katılımcılara Baromuzun çok ufak hediyelerini sunacaklardır.

Bu aşamaya kadar sabırla dinlediğiniz, katkılarınız ve duyarlılığınız için hepimize teşekkür ediyorum. Bundan sonraki Baro etkinliklerinde de siz değerli konukları aramızda görmek istiyoruz.

2. BÖLÜM

GÜNCEL GELİŞMELER
IŞIĞINDA

MONTRÖ SÖZLEŞMESİ VE
TÜRK BOĞAZLARI

28.04.2006 TAKSİM
YEMİNLİ MALİ MÜŞAVİRLER ODASI

GİRİŞ

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Başkanım, değerli meslektaşlarım, çok değerli konuklar; İstanbul Barosu'nun düzenlediği “*Güncel Gelişmeler Işığında Montrö Sözleşmesi ve Türk Boğazları*” konulu panelimize “*hoş geldiniz*” diyor, hepinize İstanbul Barosu adına saygılar sunuyorum. Bugün çok seçkin panelistlerimizle birlikte kamuoyunun merak ettiği, ilgilendiği ve günümüzde yaşadığımız süreçte ilgiyle izlediği bu konuyu hem meslektaşlarımızın, hem de ülkemizin gündemine taşımak istedik.

Değerli katılımcıları tanıyorsunuz, ama kısaca takdim etmek istiyorum. Değerli Hocamız, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Devletler Hukuku Emekli Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Sevin Toluner, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Devletler Hukuku Öğretim Üyesi Sayın Prof. Dr. Rauf Versan, Emekli Büyükelçi, Dışişleri Bakanlığının her kademesinde görev yapmış Milletvekili Sayın Şükrü Elekdağ ve konuyla ilgili hem mesleki, hem de özel ilgi nedeniyle çok değerli makaleleri ve görüşleri kamuoyunca da bilinen emekli Amiral Tanju Erdem.

Birazdan panelimize başlayacağız. Açış konuşmasını yapmak üzere değerli Başkanımız Sayın Kazım Kolcuoğlu'nu kürsüye davet ediyorum, buyurun Başkanım. (Alkışlar)

Av. KAZIM KOLCUOĞLU

(İstanbul Barosu Başkanı)

Çok değerli Başkan, çok değerli konuşmacılar, sayın meslektaşlarım, basınımızın değerli temsilcileri; hepinizi İstanbul Barosu Yönetimi adına saygıyla, sevgiyle selamlıyorum.

Bugün burada, son zamanlarda hem dünyada, hem ülkemizde önemli bir tartışma konusu olan “Montrö Sözleşmesi ve Boğazlar Rejimi” konusunu ele alacağız. 36 yılından bu yana geçen süre içerisinde -tabii unutulmuş olabilir- yeniden gözden geçirilerek gerçekten hem Lozan’da, hem Montrö’de yapılan sözleşmelerin içeriği konusunu yeniden değerlendirmek ve Karadeniz’i artık bir stratejik deniz olarak ve Kafkaslar ile Orta Asya’yı kontrol altına alabilecek bir silah üssü olarak kullanma konusunda son zamanlardaki, -ki bu “son zamanlarda” dediğim tabii çok uzun zamandan beri- işgalle devam eden Ortadoğu hareketini ve işgalin sonucu olarak petrol çıkarına dayalı bir düzenlemeyi yeniden gündeme getirmiş olması bakımından bu anlaşmaların önemi bir kez daha arttı. Bu konuyu yeniden değerlendirmek ve bu konuda yapılması gerekenleri sıralamak, çeşitli çevrelerden gelen istemler arasındaki farklılığı ortaya koyması bakımından büyük önem taşıyor.

Hepiniz biliyorsunuz ki, İstanbul ve Çanakkale Boğazları’nın Lozan Antlaşmasıyla belirlenmiş statüsünü Türkiye lehine değiştiren ve Türkiye, Avustralya, Bulgaristan, Fransa, İngiltere, Japonya, Romanya, o zamanki adıyla Sovyetler Birliği, Yugoslavya, Yunanistan arasında imzalanarak 20 Temmuz 1936 tarihli Sözleşme yapılmıştı; buna Montrö Sözleşmesi diyoruz, çünkü Montrö’de yapılmış ve imzalanmıştı. Daha sonra bu sözleş-

meye 2 Mayıs 1938 tarihinde İtalya da imza koyarak katılmıştı. 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Antlaşması, Boğazlar konusunda Türkiye'nin egemenlik haklarını kısıtlayıcı bazı hükümler içeriyordu. Türkiye o günkü koşullar içinde kabul ettiği ve değişim için uygun zaman beklediği bu dönemi değerlendirme konusunda kararlı olduğunu göstermiş oldu.

Biliyorsunuz 1930 yıllarına doğru Almanya'da ve İtalya'da faşist ırkçı yönetimlerin ortaya çıkması ve büyük güç oluşturmaları karşısında İngiltere, kuşkuya kapıldığı için (Türkiye ile arası biliyorsunuz Lozan'dan sonra o tartışmalar ışığında çok iyi olmadığından) Türkiye'ye yanaşarak, daha sıcak ilişkiler kurma çabasına girmesi karşısında ülkemizdeki yönetim bu yakınlaşmayı yeni bir oluşuma dönüştürmek için hazırlıklara başladı. İngiltere bu çabadayken, 11 Nisan 1936'da Lozan Boğazlar Sözleşmesine taraf olan devletlere Türkiye birer nota gönderdi, Lozan'da yapılmış olan statüyü yeniden gözden geçirmek üzere. Tabii bu nota o günkü koşullar içerisinde bütün ülkeler tarafından kabul edildi ve bu konuda görüşme yapmak üzere Lozan'da bir toplantı yapılmasına, bir konferans yapılmasına karar verildi. 22 Haziran 1936'da İsviçre'nin Montrö kentinde konferans düzenlendi. Bu toplantıda Türkiye'nin tezine karşılık olmak üzere İngiltere ile Sovyetler Birliği değişik tezlerle çıktılar. Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği, Türkiye'nin Boğazlar'ının silahsızlandırılması talebini kabul ediyor ve Karadeniz'de kıyısı olmayan devletlerin savaş gemilerinin Karadeniz'e sokulmasına Türkiye tarafından engel olunmasını istiyordu. İngiltere ise Karade-

niz'e kıyısı olsun veyahut da olmasın bütün devletleri için tonaj sınırlamasını talep ediyordu.

Montrö'nün Getirdikleri

Türkiye konferansa İngiltere ve Sovyetler Birliği'nin bu tezlerin ikisini birleştirerek ortak bir tezle ortaya çıktı. 2 ay süren görüşmeler sonucunda imzalanan Montrö Antlaşmasıyla Türkiye'nin yapılmasını istediği önemli değişiklikler kabul edildi. Bu sözleşmeyle Boğazlar'ın silahsızlandırılması kararıyla, Uluslararası Boğazlar Komisyonunun kaldırılmasına karar verildi; bölgenin güvenliği tamamen Türkiye'ye verilmiş oldu. Sözleşmeye göre barış zamanında veya Türkiye'nin taraf olduğu bir savaş zamanında ticaret gemilerinin Boğazlar'dan geçişi serbest geçiş hakkı olacak, ancak Türkiye'nin taraf olduğu bir savaşta ise Türkiye'nin savaş halinde olmadığı devletlere ait ticaret gemilerine belirli koşullar altında serbest geçiş hakkı tanıyacak, yapılan hizmet dışında herhangi bir ödeme olmayacak, kılavuz kaptan alımı da isteğe bağlı olacaktır. Savaş gemileri hakkında ise barış döneminde Karadeniz'e kıyısı olmayan devletlerin transit geçiş halinde gemilerin sayısı 9'u, toplam tonaj miktarı da 15 bin tonilatonu geçmeyecekti, bu gemiler Karadeniz'de en çok 21 gün kalabilecekti. Bu devletlerin Karadeniz'de kullanabilecekleri toplam gemilerin tonajı 30 bin tonilatonu aşmayacaktı. Ayrıca bu devletler geçiş öncesinde Türkiye'ye duyuruda bulunacak 10 bin tonilatondan büyük savaş gemilerini, denizatlılarını ve uçak gemilerini de Karadeniz'e geçiremeyeceklerdi, boğaz limanlarını ziyaret edecek gemiler için tonaj hesabına dahil edilmeyecekti.

Karadeniz'de kıyısı bulunan devletlere ait gemiler için ise barış zamanında tonaj ve sayı sınırlaması getirilmiyordu, ancak bu gemiler teker teker ve refakatlerinde en çok iki destoriyerle birlikte Boğazlar'dan geçebileceklerdi. Bu devletler Karadeniz dışında yaptıkları ya da satın aldıkları denizaltıları ise önceden haber verme koşuluyla gündüz ve yüzeyden olmak üzere serbestçe Boğazlar'dan geçirebileceklerdi. Uçak gemilerini Boğazlar'dan geçirme yasağı bu devletler için de geçerliydi. Sözleşmeye Türkiye'nin katıldığı bir savaş durumunda savaş gemilerinin Boğazdan geçişi, tümüyle Türkiye'nin yetkisine bırakılıyordu. Türkiye'nin katılmadığı bir savaş durumunda ise savaşçı devletlerin savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçişi tümüyle yasaklanıyordu, Türkiye savaşa katılmasa bile kendisini pek yakın bir savaş tehdidi altına sayarsa, savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçişi konusunda kendisi karar vermeye yetkili kılınıyordu. Ancak Türkiye'nin bu gerekçeyle verdiği karar ve aldığı önlemler Milletler Cemiyetinin 2/3 çoğunluğunun uygun bulması halinde kaldırılıyordu.

Montrö'nün Yürürlüğü

Montrö Boğazlar Sözleşmesinin yürürlük süresi hepimizin bildiği gibi 20 yıl olarak kabul edilmişti, yani 1936'da yürürlüğe girdi, 1956'da tabii bu süre son buluyordu, ancak sözleşmede açık olarak süre bitiminden en az 2 yıl önce taraflardan hiçbiri feshi talep etmezse, sözleşme yürürlükte kalacaktı, yürürlük süresi 1956'da sona erdiği halde fesih talebinde bulunan hiçbir taraf devlet olmadığı için sözleşmenin bugüne kadar devam ettiği, yürürlükte olduğu açık olarak görülmektedir.

Çünkü bu sürenin sonunda bu hakkı hiçbir taraf devlet kullanmadı. Tabii şimdiki iddialara bakıldığı zaman 1956'da süre bitmiştir, her ne kadar sürenin sonunda 2 yıl önce feshi ihbarda tarafların bulunması koşulu taşıyor ise de artık bu o günkü koşullar içerisinde geçerliydi, ama aradan artık onlara göre 56 yıl, 50 yıl gibi bir zaman geçmişti, yeniden dünyanın koşulları değişmişti ve bu nedenle yeniden gözden geçirilmesi konusunda bazı istemler ve savlar ortaya atıldığını görüyoruz. Sadece bunun için değil, hepimizin çok yakından bildiği Türkiye'nin kuruluş belgesi olan Lozan Antlaşması'nın bile o günden bugüne uygulanan çok önemli bir anlaşma dünyada belki de hiç değişmeden uygulanan, bunu bile tartışma konusu haline getirmek isteyen çevrelerin olduğunu yakından gözlüyor ve izliyoruz.

Sadece yurtdışında yabancı ülkeler tarafından değil, ülkemizde de bazı unsurları onlarla âdeta işbirliği yaparak bu konudaki taleplerin haklı olduğunu, yeniden bir değerlendirme yapılması gerektiğini ve Lozan'ın içerdiği koşulların artık zaman geçmesi nedeniyle yeniden gözden geçirilmesinin doğal olduğunu söyleyen vatandaşlarımızın da olduğunu unutmayalım. O nedenle bu konuyu burada çok değerli konuşmacılar dile getirecekler. Bu konuşmacılar gerçekten bu konuda uzman nitelikleri olan kişilerden oluşuyor. Bu davetimizi kabul edip bu görüş ve düşüncelerini bizimle paylaştıkları için ve bize zaman ayırdıkları için kendilerine İstanbul Barosu adına teşekkür etmek istiyorum. Toplantının hem bilgi edinme, hem geleceğe yönelik düşüncelerimizi yeniden tazelemek bakımından önem taşıyacağını ve yararlı olacağını umuyor, hepinize saygılar sunuyorum.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Değerli konuklar, panelimizin ilk konuşmacısı değerli Hocamız Prof. Dr. Sevin Toluner'e sözünü vermeden önce bir iki söz söylemek istiyorum. Sayın Başkanımız belirtti, çok yakın bir süreçte, geçtiğimiz aylarda bazı yetkililerce dile getirilen, dillendirilen birkaç cümleyi bilgilerinize sunmak istiyorum. Bu telaffuzda bulunanlar sıradan kişiler de değil, temsil yetkisi olan kişiler. Bunlardan bir tanesi Avrupa Parlamentosu Başkanvekili Andrue da, geçtiğimiz aylarda "Atatürk resimlerinin kamu binalarından, kamu kurumlarından artık indirilmesinin zamanının geldiğini" söyledi.

Kartlar Önümüze Seriliyor

Yine geçtiğimiz haftalarda bizim değerli milletvekillerimize karşı "artık Lozan'ın zamanı geçti, bizim esas aldığımız Roma Sözleşmesidir. Biz ona itibar ederiz, Lozan'a itibar etmeyiz, Lozan'ı tanımıyoruz" diyen Avrupa Parlamentosu parlamenterlerinin beyanları kamuoyuna yansımıştır. Bu bana Lozan görüşmeleri sırasında İngiliz Başdelegesi Lord Curzon'un İsmet Paşa'ya "bugün reddettiğim cebime atıyorum, siz yoksul bir ülkesiniz, kalkınmak için paraya ihtiyacınız var, o para da bende var. Yarın bana geldiğinde bugün şiddetle reddettiğin ve cebime attığım bu kartları önüne koyacağım" demişti. Acaba, Türkiye'nin önüne bu kartlar mı çıkarılıyor ve artık bu kartlar proje adını mı aldı? Büyük Ortadoğu Projesi, Karadeniz projesi, Kafkas Projesi gibi yani Beyoğlu'nu Güzelleştirme Projesi, Ağa Camiini Yaptırma Projesi gibi son derece çekici, büyümlü sözcüklerle telaffuz edilen

acaba Lord Curzon'un cebine attığı kartların günümüzde yeni bir isimlendirmesi midir?

Elbetteki hocalarımız, çok değerli panelistler kendi alanlarıyla ilgili çok ilginç açıklamalarda bulunacaklar, ama ben böyle bir çerçeveyi de çok değerli Hocama söz vermeden önce anımsatmayı gerekli gördüm. Buyurun Hocam.

Prof. SEVİN TOLUNER

Sayın Başkan, değerli konuklar, meslektaşlar ve sevgili eski öğrencilerim; bu panele katılma olanağımı sağladıkları için önce İstanbul Barosu'na şükranlarımı ifade ederek söze başlamak istiyorum. 20 Temmuz 1936'da imzalanıp, 9 Kasım 1936'da yürürlüğe giren Boğazların Rejimine Dair Konvansiyon Cumhuriyet döneminin en önemli anlaşmalarından biridir. İmzalandığı tarihte ülkemizdeki havayı yansıtmaması açısından biraz da yaşlılığımı sığınarak şahsımla ilgili bir anıyı burada dile getirmek istiyorum.

Montrö'yle Sevinmek

Efendim, ben Montrö'yle yaşadım, bu yıl 70 yaşını dolduruyor, ben da 70 yaşını dolduruyorum, ama galiba bir ay daha gencim. Haziran sonunda doğdum, "Yıldız" adını koymuşlar. Aradan bir ay geçiyor, 20 Temmuz'da Montrö'de bu anlaşma imzalanıyor, ülkede büyük bir heyecan ve o sırada bu anlaşmayı imzalayan Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın bir torunu oluyor. Adını koymak için Atatürk'ten ricada bulunuyorlar. Atatürk "Sevin koyun" diyor. Onun üzerine benim adım değişti, Yıldız Sevin oldu. Ben Sevin'den pek memnun değilim açıkçası. Özellikle resmi belgelerde hep yanlış yapılıyordu. Üç kere dört kere tashih-

ten sonra Sevin diyebiliyorlardı. Sonra baktım 36'dan sonra Sevin var ve çok da yok. Bu anıyı 79'da Independenta kazası ertesinde yollara düşünce, rahmetli annem anlattı, o zamandan bu yana Montrö'ye biraz daha başka türlü sarılıyorum. Sevin demiştir, nasıl sevinmesin ki, Lozan'ın getirdiği Boğazlar bölgesinin askersizleştirilmesi hükmü kalkıyor. Atatürk'ün deyişiyle, o zamanki anlayışıyla dile getirildiği şekliyle Türkiye'nin kalbi Boğazlar'da, Türkiye'nin tam egemenliği, ülkesel egemenliği olduğu gibi kendisine avdet ediyor, Boğazlar Komisyonunun yetkileri kaldırılıyor, Boğazlar rejimine nezaret etmek, göz kulak olmak işi tamamıyla Türkiye Cumhuriyeti'ne veriliyor.

Sadece bu da değil. Sevinmek gerekir, çünkü bu yeni rejim gerek Lozan Boğazlar'ın rejimiyle karşılaştırıldığında, gerek Boğazlar'dan geçişle ilgili genel hukuk kurallarıyla karşılaştırıldığında gerçekten Türkiye'nin güvenliğini ve Karadeniz devletlerinin Karadeniz'deki güvenliğini olağanüstü sağlayacak bir biçimde düzenlemiştir. Sadece askerleşmesi hükmünün kaldırılması değil, getirilen bu yeni rejim hakikaten özeldir, yararımızadır ve bu nedenle sıkı sıkıya sarılmamız gereken kılavuz zorunluluğu getirmek için, şunun için, bunun için sürekli olarak gündeme getirilmemesi gereken bir anlaşmadır. Efendim, hukuk tekniği açısından bir kere çok iyi hazırlanmıştır. 29 madde, 4 ek, bir protokol. “Bunu yüz kere okudum” desem zabıtlarına da bakarak, abartmış olmam gerçekten. Şunu da itiraf edeyim: Bu toplantıya gelirken bir daha baktım, her yeni olayda yeniden de bakılması gerekli sanıyorum.

İyi hazırlanmış bir anlaşmadır, ama ikide bir de eskimiş olduğu gündeme getiriliyor. Tabii bu

savlara katılmamak mümkün değil. Bir kere 36'dan bu yana siyasi çerçeve değişmiştir, yani 36'nın güvenlik teşkilatı Milletler Cemiyeti ortadan kalkmıştır, Birleşmiş Milletler teşkilatı kurulmuştur. İki kuruluş arasında doğrudan bir halefiyet yoktur. Milletler Cemiyetinin büyük devletleriyle Birleşmiş Milletler teşkilatının büyük devletleri aynı değildir. İngiltere, Fransa var mı mesela? Bir Amerika Birleşik Devletleri için yok. Gerçi Milletler Cemiyetiyle ilgili Montrö hükümlerinde Lozan'ın aksine, Milletler Cemiyeti Konseyi'ne fazla fazla bir yetki tanınmış değildir. Sayın Başkanımın biraz önce söylediği gibi Türkiye açısından son derece önemli olan ve bir yenilik olarak Montrö'yle getirilen Türkiye'nin kendisine pek yakın savaş tehdidi, tehlikesine maruz saydığı durum diye üç durum arasında bir dördüncüsü olarak bu yerleştirilmiştir.

Bu o kadar önemlidir ki, hani Bush 2001'de, 2002'de “*önleyici meşru müdafaa*” dedi diye kıyamet kopuyor, aslında 36'da Montrö'nün kendisi Türkiye'nin pek yakın bir savaş tehlikesi, tehdidi-ne maruz kaldığı durumda savaş durumunda uygulanan rejimi uygulama yetkisi kendisine tanındığı için bu tam bir önleyici meşru müdafaa hakkıdır. Bunun yerinde kullanılıp kullanılmaması Milletler Cemiyeti Konseyine bırakılmıştı, 2/3 çoğunlukla uygun bulunursa devam edecekti, bulunmazsa kaldırılacaktı. Milletler Cemiyeti ortadan kalktığı için bu yok artık. Bu sorun bugün tarafların görüşüne bakılarak çözülecektir. Birleşmiş Milletler Konseyine gidecek değildir, bu noktada tartışma var gerçi, ama ben bundan eminim. “*Büyük devletleri değişmiştir, Amerika Birleşik Devletleri yok*” diyoruz. Özellikle bu son gelişme-

ler çerçevesinde bunun üzerinde biraz durmak gerek, sanıyorum biraz irdelemeliyiz. Tartışmayı açmak için konuya değineceğim.

Amerika Birleşik Devletleri, biliyorsunuz Sevr'den önce, yani Birinci Dünya Savaşından önce *“Türk Boğazları'nda, Boğazlar'ın barış zamanında savaş gemilerine kapalılığı”* ilkesi vardı. Bu ilke sürmüştür kapalılığı, ne yukarıdan aşağıya inersin, ne Çanakkale'den yukarı çıkabilirsin; bu değişiyor. Bunun geçerli olduğu dönemden başlamak üzere Amerika Birleşik Devletleri, Boğazlar'ın savaş gemilerine kapalılığı ilkesini tanımamıştır. Uymuştur, fakat elçiliğe talimat vermiştir *“bunun tanınması anlamına gelecek faaliyetlerden kaçın”* diye. Arkasından Lozan'a geliyoruz. Lozan Barış Konferansına Amerika Birleşik Devletleri katılmıştır, fakat daha konferansın başlangıcında hangi amaçla katıldığını söylüyor. Diyor ki, *“ben komitelere girmeyeceğim, oy vermeyeceğim. Ben burada sadece görüşümü bildirmek için bulunuyorum.”* Bildirdiği bu görüş, bugün de sürdürdüğü görüştür; Boğazlar'ın serbestliği ilkesidir. İngiltere ile birlikte bunu savunan bir devlettir Amerika Birleşik Devletleri.

Getirilen Yükümlülükler

“Lozan Barış Antlaşmasını imzalamadı, Sayın Başkanım şu halde Lozan'ı tanımadı veyahut Lozan Barış Antlaşmasını değiştirmeyin” gibi bunlar gerçekten biraz hukuk bilenler için abesle iştigaldir. Çünkü Lozan Barış Antlaşması sınırlarımızı tespit eden bir anlaşmadır. Sınır tespit eden, saptayan anlaşmalar yapıldığı anda konusu tükenen anlaşmalardır, uyuşmazlığı söker atar ve objektif hukuکی durum yaratan anlaşmalara bir örnektir. Sade-

ce taraf olan devletler için değil, taraf olmayan devletler için de bunu tanıma, kabul etme, uyarınca hareket etme yükümlülüğü doğurur. Amerika Birleşik Devletleri'nin tartışacağı bir konu varsa, katıldığı konferansa katılır, oylamaya katılır, belgeleri imzalar ve itiraz ettiği hükümlerin biçimlenmesinde söz hakkını kullanırdı. Bunun yerine sadece görüş bildirip bir gözlemci gibi çekindi. Bu kendi bileceği iş, sürecin tamamen dışında değil; onu demek istiyorum.

Bugün unutmayın efendim, karışımızda nasıl bir Amerika Birleşik Devletleri var? Lozan Barış Antlaşmasını bile imzalamamış. Ne demek? Sınırları mı tartışacak Amerika Birleşik Devletleri? Ayrıca Lozan Barış Antlaşmasında her sınır değil, daha önce başka anlaşmalarda saptanmış sınırların teyidi vesaireyle ilgili hükümler de vardır. Ne yapacaktı? Neticede biz Lozan'ı yapmışsak, Lozan'ı bu şekilde biçimlendirmişsek, savaş vererek yaptık. Ta oradan bu yana tutup da Lozan'da yok Amerika Birleşik Devletleri bunu tanımadı. Kaç sene geçmiş, tanımadıysa vaktiyle söyleseydi. Suskunluğu bir yerde nedir? Zimni kabuldür; hukuk böyle der.

Bunu söyleme gereğini duydum. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri ne yapacaktı meselesi gündemde. Amerika Birleşik Devletleri "Boğazlar'ın serbestliği" ilkesini o zaman Sovyetler Birliği'nin Karadeniz'in kapalı bir deniz olduğu tezine karşın savunmuştur. Sovyetlerin Karadeniz'in kapalı deniz olduğu tezini 1921 Moskova Antlaşmasıyla Türkiye'ye de bir ölçüde kabul ettirmişti, Türkiye öyle geldi konferansa. Nitekim bir hüküm var 5. maddesinde, ticaret gemileri geçer, savaş gemilerininin geçiş rejimi kıyıdaş devletlerinin

yetkisine dahildir. Başka devletler bu işe karışmaz, yani Sovyetlerin öteden beri Karadeniz'in kapalı deniz olduğu tezinin bir kıyıdaş olmayan devletlerinin gemileri Karadeniz'e çıkmasın, ben aşağıya ineyim; bir bu nokta.

Bunu kabul ettiğiniz anda hemen arkasından İkinci Dünya Savaşı ertesindeki nota teatisinde de belirtildiği gibi, açıkça dile getirildiği gibi bu geçiş rejimini düzenleme yetkisi sadece Karadeniz'e kıyıdaş devletlere ait bir yetkidir, diğer devletler bu rejimin düzenlenmesine karışamaz. Ona da peki dediniz, bunu söylüyorum, çünkü arada bir yetkili ağzılardan bu Amerika Birleşik Devletleri savaş gemilerinin Karadeniz'e çıkması vesairesiyle ilgili olarak, *“orada işi ne, Karadeniz'de statüsü sadece Türkiye ile Rusya'yı ilgilendirir, başka devletler buna ne karışır?”* deme yolunda bazı ifadeler var. Gerçi şu sırada bu noktada işimize geliyor, ama eskiyi de unutmamak lazım. İkinci Dünya Savaşı ertesinde bu Boğazlar'da üst talebine kadar varmıştır. Geçiş rejimini düzenlemek ayrıca geçiş rejimine etkin bir şekilde uyulup uyulmadığını denetleme yetkisini de sağlamak için üs veya kurulacak bir ortak idari katılma şeklinde tekliflerle de karşılaşabiliriz. Bu noktada bir uyarıda bulunmayı bir yerde -kusura bakmayın- belirtme gereğini duydum zamanı biraz aşmakla beraber.

Amerika Birleşik Devletleri Boğazlar'dan geçiş rejimiyle ilgili olarak hiçbir şey söyleyemez mi? İlgili taraf sıfatı bir kere Postam'da kabul edilmiştir. Lozan Konferansına katılmıştır, Postam'da Karadeniz devleti olarak Sovyetler Birliği ve İngiltere tarafından da ilgili taraf sıfatı tanınmıştır. Bundan sonra Boğazlar'dan geçişle ilgili yeni bir rejimin düzenlenmesi söz konusu olduğunda, bir

Amerika Birleşik Devletleri olmaksızın masaya oturma pek mümkün gözüküyor. O açıdan bunu belirtme gereğini duydum.

“*Feshedilmedi*” dedi Sayın Başkan, doğru. 28. maddedeki fesih hakkı çok ilginçtir. “*Feshettim*” dedi mi, anlaşma tüm akit taraflar arasındaki ilişkiler açısından ortadan kalkar. Sadece “*ben çekiliyorum*” demek değil bu. Ama bir de 29. madde var; biraz bunun üzerinde durmak lazım mademki bu konuları tartışıyoruz. Yürürlüğe girdikten itibaren 20 yıl süresi var, ondan sonra her 5 yılda bir anlaşmanın bir veya birkaç maddesini her akit taraf bakar, Amerika Birleşik Devletleri buna taraf değil. Kimler taraf bir hatırlayalım. O zamanın dört büyük devleti; İngiltere, Fransa, Japonya, İtalya. Japonya 51 barış anlaşmasıyla imzacı devlet olma sıfatından kaynaklanan hak ve menfaatlerinden vazgeçmiştir, vazgeçirtmişlerdir. 10 devlet kalıyor. Dört büyük devlet dışında diğer devletler hangileri? Türkiye, Romanya, Bulgaristan ve Sovyetler Birliği; dört Karadeniz devleti. Bugün Karadeniz’de daha fazla devlet var biliyoruz. Bir de Balkan devletleri, Yunanistan ve Yugoslavya var.

Her 5 yılda bir 5 yıllar dolmadan 3 ay önce Boğazlar’dan geçişle ilgili, 14. madde Karadeniz’in durumuyla ilgili 18. maddenin değiştirilmesi söz konusuysa bir akit tarafın desteği, diğer maddelerin değiştirilmesi söz konusuysa iki akit tarafın desteği üzerine konu gündeme gelecek, kabul edilirse değişiklik gerçekleşecek. Nasıl kabul edilecek? Bu kritik olan 14 ve 18. maddeler açısından çok özel bir hüküm var, diğer hükümlerin değiştirilmesi için oybirliği lazım. Bunun için Türkiye dahil Karadeniz devletlerinin tümünün bulunduğu akit tarafların tümü. Diyelim ki bir maddenin

değiştirilmesi bugün gündeme getirildi. Getirilebilir mi? Getirilebilir. 9 Kasım'da yürürlüğe girdi, 3 ay öncesinden diyelim ki bu gündeme geldi. Bu madde işler mi? Karedeniz devletleri, Sovyetler Birliği biliyorsunuz 91-92'de çözüldü. Eski Sovyetler Birliği değil, fakat Rusya Federasyonunun Sovyetler Birliğinin bir devamı olduğu bütün ayrılan devletler tarafından kabul edilmiştir. Karadeniz'de demek ki bir değiştirme söz konusu oldu mu sadece Sovyetler Birliği var masa başında. Kimler var? Ukrayna. Öte yandan kim var? Gürcistan. Bu kısmi değişiklik hükmü işler mi işlemez mi konusunu gündeme getirmem bu nedenle. Bence akit taraf değildir. Gürcistan ve Ukrayna, Sovyetler Birliği'nin halefidir, ama halefi olmaları tek başına Sovyetler Birliğini akdettiği anlaşmalara taraf olma hakkını kazandırmaz. Tartışmalıdır, ama bu böyledir; ağır basan görüş budur.

Geçiş Serbestisi

Geriye kalıyor 28. madde. “Boğazlardan kazalar kılavuz almıyorlar, şunu yapmıyorlar, bunu yapmıyorlar, feshedilsin.” Tamam feshedilsin. Masa başına gelindi, akit taraflar söz vermiş. Yeni bir anlaşma akdetmek için bir masa başında toplanacağız, ama bu yeni anlaşma akdi taahhüdünü içermiyor. Çünkü aynı 28. maddede ne diyor? Birinci maddede tanınan ve teyit edilen Boğazlar'dan geçiş ve gidiş geliş serbestisi ilkesi süresizdir, fesihlenir etkilenmez. Dikkat edelim, birinci maddedeki sadece bir anlaşma hükmü değil. Ne diyor? Geçiş serbestisi ilkesini tanımlıdır -Türkçe metinde kabul, öyle değil, öyle tercüme edilmez o- ve teyit etmişlerdir. Demek ki geçiş serbestisi daha önce var. Nerede var? Hemen Montrö'den öteye gitme-

den önce Montrö'nün başlangıç hükümleri arasında var. Montrö ne diyor? Lozan Barış Antlaşması'nın 23. maddesinde öngörülen geçiş ve gidiş geliş serbestisi ilkesini Türkiye'nin güvenliğini ve Karadeniz'deki devletlerin Karadeniz'deki güvenliğini göz önünde tutarak, korumak amacıyla bu anlaşmayı yapıyoruz, bu amaçla yapıyoruz. Neyi neyin yerine koymak üzere bunu yapıyoruz? Lozan Boğazlar rejimine dair konvansiyonun yerine koymak üzere.

Lozan Boğazlar rejimine dair konvansiyon, Lozan Barış Antlaşmasının 23. maddesi uyarınca anlaşmanın ayrılmaz bir parçasıdır. Ne yapmıştır Montrö başlangıç hükümleriyle? Boğazlar mukavelesini kaldırmıştır, ama barış anlaşmasının 23. maddesini buna atıf yapmak suretiyle bünyesine almıştır. Kaldırdınız da yerine nasıl bir rejim getirebilirsiniz. Yeniden masaya oturuyorsunuz, daha kalabalık bir masa olacak bu hiç kuşkusuz. Hukukta gelişme olmuştur. Ben “siyasi çerçeve değişmiştir” dedim. Aynı zamanda hukuk da değişikliğe uğramıştır bu süre zarfında. 36 yapıldığı zaman genel hukukta ne var? Zararsız geçiş rejimi var. 1930 Lahey Kodifikasyon Konferansı yapılmış, ama ayrıntılı bir düzen değil. Zararsız geçiş rejimi diye bir şey var ortada, sonra 58 yapılmış, bu zararsız geçiş nedir ayrıntılarıyla düzenlenmiş. Arkasından 82 gelmiş; biliyoruz bunların ne olduğunu. Burada zararsız geçiş rejimi yeniden düzenlendiği gibi bazı konumdaki Boğazlar için bir transit geçiş rejimi adı altında yeni bir geçiş rejimi getirilmiş.

Ölçüt olarak neyi alacağız? Tüzüğün hazırlanması sırasında İMO çerçevesindeki tartışmalar, Romanya, Yunanistan, Kıbrıs gibi devletlerin âde-

ta referans olarak bu transit geçiş rejimine aldıklarını gösteriyor. Nasıl kurtulabiliriz? Haliyle 82'ye bakarız. 82'nin 35. maddesinin c fıkrası var. O şöyle diyor: *Geçişin tamamen veya kısmen yürürlükte bulunan o Boğazlar'a dair eski anlaşmalarla düzenlenmiş olduğu durumlarda o eski anlaşmalarla getirilen Boğazlar'ın hukuki rejimi etkilenmez.* Siz Montrö'yü ortadan kaldırırsanız, o boğazla ilgili eski anlaşma olarak ne bulacaksınız, ne kalacak? Lozan'ı askıya almamış ki. *“Montrö yerine koymak üzere yapıyorum bu anlaşmayı”* diyor. *“Lozan'ı askıya alıyorum”* demiyor ki. Lozan kararnamesi kalkıyor bir yerde, tamamıyla kalkıyor. Ne kalıyor? Barış anlaşmasının 23. maddesi geçiş serbestisi. Zannediyorum burada işimiz epey zor. Burada bir çözüm bulabilir miyiz? Ben çok aradım, şeyi buldum; Danimarka Boğazlar'ıyla ilgili divana bir başvuru oldu.

Tarafların Montrö'ye Bakışı

91'de Finlandiya, Danimarka'yı Milletlerarası Adalet Divanında dava etti. Danimarka Büyük Bend Boğazı üzerinde bir köprü yapıyor, 65 metre yükseklikten fazla gemiler bundan geçemeyecek. Finlandiya da platformlar inşa edip ticaretiyle uğraşan bir devlet, 80-150 metre uzunlukta platformları geçirmek istiyor. Danimarka duyurmuş, fakat itiraz gelmemiş. Bunun üzerine 65 metre yüksekliği yeterli bulmuyor, Divana dava açıyor. İki devletin bizim Boğazlar'la ilgili olarak çok güzel noktalara değinen tezleri var. Bu noktada Danimarka'nın tezi şu: Bu aslında Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında da ileri sürülmüştü, Türkiye de bir yerde bunu desteklemiştir o zaman. Üçüncü Deniz Hukuku Konferansında de-

miştir ki, “siz transit geçiş rejimini getiriyorsunuz. Bu rejim neyle ilgili? Karadeniz sularının 12 mile genişletilmesiyle ilintili bir sorun, şu halde 12 mile genişletilmeden önce, mesela 6 mil içinde kalan Boğazlar’ın rejimini bu etkilememeli, ancak 12 mil ve daha fazlası Boğazlar’da belki söz konusu olur. Bu noktayı da Türkiye desteklemiştir ve daha sonra biraz önce söylediğim 35. maddenin c fıkrası hükmüyle bu işin çözümleneceği düşünülmüştür.

Dediğim gibi eski anlaşma ortadan kaldırıldığında ne olacak? Transite mi tabi, zararsıza mı tabi? İkisi arasında çok büyük fark var. Bu transit geçiş rejimi denilen rejim bir yerde Lozan Boğazlar rejimine dair konvansiyonda söz konusu olan rejime çok benziyor, daha da beteri şu açıdan benziyor: Montrö’de denizden geçiş vardı, havadan geçiş yoktur. Hava gemileri açısından bile Akdeniz, Karadeniz önceden ihbar etmek suretiyle, oysa Lozan’da hem denizden, hem havadan geçiş vardır. Zamanlar da çok farklı düzenlenmiştir. Karadeniz devletlerinin de aleyhine düzenlenmiştir orada. Burada herhalde Rusya Federasyonuyla bizim aramız iyi, tabi transit geçiş rejiminin geçerli olmasını da ister Rusya Federasyonu; bunu unutmamak gerek. Belki Danimarka’nın divan önünde savunduğu bu teze dayanarak demiştir ki, “Evet Kopenhag Antlaşması 1857 bunu düzenlemiştir.” Aslında pek az sınırlama var, engellemeye yükümünü getiren bir anlaşmadır bu. “Antlaşmada düzenlenmemiş olan noktalarda zararsız geçiş rejimine dayanarak bir sonuca varırız” demiştir. Ben bu tezi aslında 79 Independente kazası ertesinde Türk Boğazları açısından da savunmuştum. Biraz mırın kırın ettiler o zaman, ama bu teze da-

yanarak epey yol aldık. Neyse ki tüzük yapıldı, VTS'ler yapıldı. Belki benden sonraki konuşmacılar buna değinecektir, Boğazlar'dan güvenli geçişin sağlanması için birtakım adımlar atılabildi bu tez sayesinde, yoksa 79'a kadar doktrinde 2. maddedeki geçiş ve gidişgeliş tam serbestisi terimi, yani geçen gemiler üzerinde Türkiye'nin hiçbir şey yapamayacağı anlamına alınıp, "Montrö değiştirilmeden birtakım önlemler alınamaz" fikri ileri sürülüyordu. Bu zararsız geçiş rejimine atıflarda vardı hazırlık çalışmalarında. Buna dayanarak böyle bir tez o zaman oluşturulmuştu. Danimarka'nın bu davada aynı tezi 91'de ileri sürmesi açıkçası beni çok memnun etti, fakat Finlandiya aksini söylüyor. Ne diyor transit geçiş rejimi? "Bunun anlaşmada yer almış olması -anlaşmaya taraf değil iki devlet de o tarihte- geçiş rejimleriyle ilgili örf ve adet kurallarını da etkiler, bunun göz önünde bulundurmaksızın burada bir sonuca varamazsın" demeye getiriyorlar. Demek ki kısmi tadil olur mu olmaz mı belli değil. Fesih, yani bunu mümkün olduğu kadar önlemeye çalışmamız lazım. 82'nin 35. maddesinin c fıkrası istisnasına rağmen bir kere Montrö feshedildi mi zaten "zararsız geçiş rejimi geçerlidir" demek için de fazla bir sebebimiz kalmıyor. Çünkü tarafların niyetini ifade eden zabıtlardan da alıntılar yapamayacağız bu takdirde. Demek istiyorum ben varolduğum sürece Montrö de var olacak inşallah; öyle düşünüyorum.

Çok vaktimi aştım kusura bakmayın.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Hocamıza bize derslerinde isminin konuluş nedenini açıkla-

mamıştı, bunu öğrenmiş olduk ve gerçekten Türkiye'nin bundan 50 yıl sonra, 100 yıl sonra da bu ada kaynaklık eden anlaşmayla birlikte yaşamasını elbette dileriz, ama bu yalnız dilemekle olmaz bu konuda irade önemlidir.

Dünyayı enerji coğrafyasına, petrol coğrafyasına, doğal kaynaklara göre yeniden siyasi olarak şekillendirmek, dünyanın siyasi haritasını bu bağlamda emperyal güçlerin yeniden oluşturmak istediği bir süreçten geçiyoruz. Devletlerin ortak akli olup tarihe ve tecrübeye dayalı, birikime dayalı yaşamın, acıların ve tecrübelerin birikimi olarak kolektif akıl ve tecrübe doğrultusunda ortak hareket etmesi gerekir. Bu anlamda da bazı kuruluşların, bazı kişilerin Boğazlar rejimine ilişkin söylemleri böyle bir geçmişten, böyle bir birimden, böyle bir deneyimden yoksun ise çok daha hafif ve farklı şeyler söyleyebilir. Onun, ulusun ortak tecrübesinin süzgecinden geçirebilmesi ve gözlenmesi gerekir. Ben ikinci konuşmacı olarak Sayın Amiral Tanju Erdem'e söz veriyorum. Üçüncü konuşmacımız Sayın Elekdağ, dördüncü konuşmacımız da Sayın Rauf Versan olacak. Burada süreyi yarımşar saatlik olarak belirlemiştik, ama Hocamız o kadar uygun ve ilginç bir sunum yaptı ki, bu süre üzerine çıkışını hissettirmedi.

TANJU ERDEM

(Emekli Amiral)

Sayın Başkan, muhterem dinleyenlerim; İstanbul Barosu'nun böylesine önemli ve güncel bir konuyu gündeme getirip bir panelde Türk kamuoyunu bir ölçüde oluşturmak ve bilinçlendirmek ereğini taşıyan etkinliğini son derece uygun ve son derece güzel bir olay olarak görüyorum. Bu

nedenle kendilerine teşekkür ediyorum, burada bu konuşmayı yapma fırsatını bana verdikleri için onur duyduğumu belirtmek isterim.

Efendim, Türk Boğazları özellikle Çarlık Rusyası'nın bir büyük güç olarak Karadeniz'e inmesi, Osmanlı İmparatorluğunun da giderek güç yitirmesi sonrası sömürgeci güçler için önemli bir stratejik konu olmuştur. Batının sömürgeci güçleri arasında dengeler ve paylaşım mücadelelerinin önemli bir kısmının Türk Boğazları'nın ve İstanbul'un egemenliği üzerinde olduğunu tarihte görüyoruz. Bu tarihi gerçeklere konu olayları ve de gizli anlaşmaları da biliyoruz, ama zamanın sınırlaması içinde konumuz uzak geçmiş değildir. Ekim 1917 Sovyet Devrimiyle, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin kuruluşu ve 1919-1923 Türk Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda Sovyetler Birliği'yle anlaşarak doğu sınırlarını güvenlik altına alan ve bu dostluk ve işbirliğinden batı emperyalizmine ve onların desteğinde Anadolu'yu istilaya gelen Yunanistan'a karşı siyasi, ekonomik, mali ve askeri alanda destek sağlayarak ve askeri, diplomatik utku kazanan Türkiye'nin gerek Lozan'da, gerekse Montrö'de özellikle Sovyetler Birliği ve Karadeniz'e sahilden ülkelerin çıkarlarını ve güvenliklerini, batının ise geleneksel koşullarını bir ölçüde birleştiren akılcı, eşitlikçi, olabildiğince bağımsız ve saygın politikalarının kurallar haline gelmesi ve bu kuralların titizlikle uygulanması sonucudur ki, bu denizde soğuk savaş dönemi gibi doğu-batı kutuplaşma dönemi dahil genelde barış ve güvenlik korunmuştur. Bu neticenin alınmasında, kuralların saptanmasında bir ölçüde Türk-Rus anlayış birliği ve eşgüdümü de zamanında bir gerçeği ifade etmektedir.

Lozan ve Boğazlar

Lozan'da Boğazlar konusunda iki görüş İngiliz ve Rus görüşü karşı karşıya gelmiştir. İngilizler Boğazlar'ın hem ticaret, hem de harp gemilerine açık olması tezini savunuyordu. Uluslararası bir komisyon da bu işin idaresini ve kontrolünü istiyordu. Ruslarsa, Boğazlar'ın ticaret gemilerine açık, savaş gemileri geçişine kapalı olmasını istiyorlardı. Boğazlar Türk hâkimiyet ve kontrolünde tahkim edilmeli, güçlü bir donanmaya sahip İngiltere ile deniz gücü zayıf Sovyetler Birliği'nin tutumları arasındaki karşıt durumun nedeni burada. Türkiye ise bu iki çatışan görüş arasında sonuçta anlaşmaya esas olabilecek bir orta yolu önerdi. Türk görüşü Lozan'da Boğazlar mukavelesinin temel hükümleri olmuştur. Buna göre ticaret gemileri barış zamanında Boğazlar'dan serbestçe geçebileceklerdir; savaş zamanında ise, Türkiye taraf ise, tarafsız gemiler düşmana yardım etmedikçe yine geçiş serbestisine sahip olacaktır. Savaş gemileri ise barış zamanında sancakları ne olursa olsun gemiler gece ya da gündüz geçiş serbestisine sahip olacaklar. Ne var ki bunlar en güçlü Karadeniz donanmasından daha güçlü olmayacak.

Karadeniz'de sahili olmayan devletler Karadeniz'e her biri 10 000 tonu geçmeyen üç gemiden fazla gemi göndermeyeceklerdir bir arada. Savaş zamanında Türkiye tarafsız ise barış koşulları, Türkiye taraf ise tarafsız savaş gemilerinin geçiş serbestisi olacaktır. Keza, bu statü denizaltılara da tanınmıştı. Denizaltılar Türkiye ile barış halinde olmak koşuluyla su üzerinde seyrederekten geçebileceklerdi. Boğazlar, Marmara denizi adaları, İmroz, Semendirek, Bozcaada ve Tavşan Adaları askerlikten tecrit edilecek, bir Türk temsilcinin

başkanlığında imzacı ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir Boğazlar Komisyonu kurulacak ve bu komisyon Boğazlar'dan geçen harp gemilerinin geçişlerine nezaret edeceklerdir. Komisyon görevini Cemiyeti Akvam'ın himayesi altında yapacaktır. Teminatı da imzacı dört büyük devletti. Bu şekilde büyük bir sorun yaşanmadan 30'lu yıllara gelindi.

Muhterem dinleyenlerim, 30'lar sonrasında Nazi Almanya'sı ve faşist İtalya'yla Batılı demokrasiler arasında ilişkiler bozulmaya yüz tutar ve bu iki totaliter rejime sahip ülke emrivakilerle, işgal yoluyla toprak kazanımlarına başlayınca ve silahsızlanma çabaları tam tersine yoğun bir silahlanmayla sonuçlanınca ve de özellikle deniz ve hava harp vasıtalarında teknik gelişmelerin ve vurucu güç olanaklarının artmasıyla Türkiye Boğazlar rejiminin değiştirilmesi gereksinimini duyduk. Bir başka deyişle ulusal güvenliği ve ulusal savunması için Boğazlar'da tam hâkimiyet ve kontrolünü sağlama ve savunucu görüşme yapma ihtiyacını duyduk.

1932'ten itibaren zemin yoklamalarıyla başlayan çalışmalar, 10 Mart 1936'da verdiğimiz bir notayla eyleme dönüştü. Boğazlar sözleşmesi imzalayan bu devletlere gönderilen bu notada arz ettiğim hususlara ayrıntılarıyla değinilerek genel bir savaşın çıkma olasılığından bahsedilerek bu ortamda Türkiye'nin savunmasız bırakılmaması gereğine değinildi. "*Olay sadece bir boğaz geçiş olayı değildir, bir savunma ve güvenlik sorunu halini almıştır*" denildi ve taraflar müzakereye davet edildi. Bu teşebbüsün Fransa, Rusya ve İngiltere tarafından olumlu karşılandığını görüyoruz. Yunanistan fırsattan istifadeyle -dikkat buyurun- Ege, Yu-

nan adalarının tahkimi meselesini de ortaya attı. Romanya ikircikli davrandı, ama o da bizim teşebbüslerimizle müzakereyi kabul etti. Dönem Atatürk dönemi ve onun faal saygın Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras'ların, Genel Sekreter Numan Menemencioğulları'nın görev yaptığı bir dönemdir.

Türkiye tüm dünyaya karşı sergilediği barışseverliği, uluslararası hukuka gösterdiği saygılı, bağımsız ve saygın davranışlarıyla uluslararası kamuoyunun güven ve saygısını kazanmış bir ülkedir. Bu müzakerelerde Türkiye katılımcılara bir proje sunmuştur. Bu projenin temel felsefesi şöyle özetlenebilir: Ticaret gemilerinin geçiş serbestisi ilke olarak temin edilmelidir. Harp gemilerinin geçişi güvenlik sağlayarak serbest olmalı, ancak şu hususlarda güvenliğin sağlanmasında etken unsurlar olarak mütalaa edilmelidir: Marmara Denizi ve Boğazlar bölgesi güvenliği ve savunması sağlanacaktır. Biliyoruz ki Lozan Boğazlar mukavelesinde bu husus öngörülmemiştir. Karadeniz'in özel durumu nedeniyle Karadeniz devletlerinin güvenliği için yabancı harp gemilerinin geçiş ve kalış süreleri tonaj ve gün olarak sınırlandırılacak, ki filo ziyaretlerini kastediyoruz burada. Karadeniz ülkelerinin Boğazlar'dan Ege ve Akdeniz'e geçişlerini ise Türkiye'nin güvenliğini sağlayıcı bazı sınırlamalarla serbest olacaktır.

Varlığı Kanıtlayan Belge

Görülüyor ki bu öneriler Boğazlar'da Türk hâkimiyet ve kontrolünü sağlarken Karadeniz sahil ülkelerinin güvenliğini de dikkate alıyor ve de bir ölçüde batılı sömürgeci güçlerin isteklerine de yanıt vermeye çalışıyor. Ama bu projeden İngiliz-

lerin tam tatmin olduğu söylenemez, aynı şey Sovyetler Birliği için de geçerlidir. Ancak, konferansa Türk tezi etrafında bir anlaşma oluştu ve Montrö Sözleşmesi, biraz evvel arkadaşlarımızın da söylediği gibi 20 Temmuz 1936'da imzalandı. Başbakan İnönü'nün Türkiye Büyük Millet Meclisinde konuya ilişkin konuşmasından bir paragraf alıyorum. *“Yeni Boğazlar mukavelesi 1923'ten beri yeni Türk Devletinin siyasetini ve varlığını gösteren bir vesikadır. Atatürk rejiminin Türk Milletine bu kadar az bir zaman içinde her sahada temin ettiği kuvvet, kudret ve itibar milletler arası bir sahada şimdi tasdik edilmiştir”* demişti. Bu anlaşmada neler var? Çok özet olarak arz etmek istiyorum. Sayın Baro Başkanım da biraz evvel söylediler.

Ticaret gemilerinin tam serbestisi, ki bunda sıhhi kontroller ve savaş zamanı savaştığımız ülke ticaret gemilerinin de sınırlandırılması var. Savaş gemilerinin yakıt ve ikmalini sağlayan yardımcı gemilerin münferiden serbestçe geçmesi, ancak silahları sınırlandırılmış, hafif su üstü gemileri, yardımcı gemiler, küçük muharebe gemileri -ki bunlar lahikalarda tarif edilmişler- geçiş serbestisinden yararlanacaklar, ancak gündüz geçecekler. Karadeniz sahildarı devletleri savaş gemilerini boğazdan geçirme serbestisine sahipler, ancak birer birer ve refakatlerine en çok iki torpido botla geçebilecekler. Denizatlıları da keza gündüz ve münferiden su üstünden geçebilecekler. Harp gemileri Boğazlar'dan geçtikleri için diplomatik kanallardan Türkiye'ye tayin edilen bir süre önce ihbarda bulunma mükellefiyetleri var. Transit geçen yabancı deniz kuvvetinin toplam tonajı 15 000 tonu geçmeyecek, aynı zamanda 9 gemiden de fazla olmayacak bir anda. Karadeniz devletleri için

Türk Boğazları'nı ziyaret için bu tonaj sınırı yok. Keza transit gemiler hava araçlarını uçuramazlar.

Karadenize sahili olmayan devletlerin bu denizde bulundurabilecekleri toplam tonaj da 30 000 tonu aşmayacak. “En güçlü Karadeniz donanması eğer tonaj adedini yükseltir de, örneğin 10 000 ton daha atlarsa, bu tonaj 45 000 tona kadar çıkabilir” denildi ve tek bir ülkenin ise tonaj sınırlaması bu rakamların 2/3'ü oranında olacaktı. Keza sahili olmayan devletlerin Karadeniz'de kalma sınırı 21 gün, harp zamanı geçişler Türkiye'nin iznine tabi, sivil hava gemileri için Türkiye kullanabileceği rotaları tespit edip bildirecek, keza mukavelede Milletler Cemiyeti ile ilişkiler saptanıyor. Mukavele 20 yıl, biraz evvel Sayın Hocam bahsettikleri değiştirme şartları da bu sözleşmede yazılı.

Burada asıl verilmesi gerekli mesaj, bir soğuk savaş dönemi yaşanmasına rağmen bu ortamda Karadeniz'e Türkiye vasıtasıyla doğu-batı kutuplaşmasının Rusya'ya dönük en hassas bir stratejik noktasında büyük sorunlar yaşanmadı ise, bunda 70 yıldır kurallarıyla bu denizde barış ve güvenliği ve doğaldır ki dengeleri sağlayan Montrö'nün varlığı ve Türkiye'nin uygulamalarının doğruluğuna dikkat selamettir.

Büyük devlet adamı İnönü'nün bir sözünü gene burada anmadan geçemeyeceğim. Diyor ki, “*Hukuken Boğazlar'a kayıtsız hâkim olduğumuz bir zamanda dahi söylüyorum, uluslararası siyasette doğru, adil ve barışçı bir yol takip etmekten ayrılmayacağız.*” İşte bu uluslararası hukuka saygı gösteren Atatürk Türkiye'sinin politikalarıdır ki bu denizi 70 yıldır barış ve güven denizi olarak koruyor. Ancak kabul edelim ki bu durum hep böyle olmadı.

Türkiye'nin 1941 ve 1944 yılında ticaret ve yardımcı gemi kisvesiyle geçiş yapan bir kısım silahları ambarlarında gizli Alman ve İtalyan gemilerine geçiş izni vermesi İngiliz istihbaratınca tespit edilince, Türk-Sovyet ilişkilerinde yeni bir güvensizlik durumu yaratıldı o zaman. Hatta bu durum su yüzüne çıkınca Türk Dışişleri Bakanı Numan Menemencioglu istifa etmek zorunda kaldı. Bu durumdaki Sovyetler Birliği, Boğazlar rejimi ve Montrö'nün değişimini Tahran ve Postram konferanslarında gündem konusu yapmış, Amerika ve İngiltere Rus istekleri doğrultusunda konunun ele alınmasını kabul etmişlerdir. Nitekim, Amerika ve İngiltere 2 Kasım 1945 tarihli notalarıyla -ki bu Amerikan notasıdır, İngiliz notası aynı mealde daha sonradır- Boğazlar'ın bütün ulusların ticaret gemileri ve Karadeniz devletlerinin savaş gemilerinin transit geçişine açık olması, barış zamanında üstünde anlaşılabilir bir tonaj hariç, Boğazlar'ın Karadeniz'e kıyası olmayan devletin savaş gemilerine kapalı olması, bu savaş gemilerinin Karadeniz devletleri rızasıyla ya da Birleşmiş Milletler adına hareket edildiği takdirde, Boğazlar'dan serbestçe geçmeleri ve Montrö Sözleşmesinin günün koşullarına uydurulacak şekilde değiştirilmesi isteniyordu.

Sovyet Notası

7 Ağustos 46'da Sovyetler bir nota verdi, ki bu ikinci notalarıdır. Montrö, Karadeniz devletlerinin güvenliğini sağlayamıyor, Türkiye İkinci Dünya Savaşında Boğazlar'dan bazı Alman ve İtalyan savaş gemilerinin geçmesine müsaade etmiştir, Boğazlar rejimi bu durumda Türkiye ve Karadeniz'e kıyası olan devletlerce yürütülmeli ve Bo-

ğazlar Türkiye ile Sovyetler Birliğince ortak olarak savunulmalıdır. Tabii Türkiye, Türkiye'nin bağımsızlığını da ilgilendiren bu çok önemli notayı elinin tersiyle reddetmiş ve bunu bağımsızlığına yönelik bir saldırı olarak nitelemiştir. Sovyetlerin bu talepleri ve İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyada esen rüzgarlar ve yükselen Türk tarım, ticaret ve bürokratik burjuvazisinin politik ve sosyoekonomik eğilimleri doğrultusunda Türkiye batı ile ittifakını güçlendirme arayışlarına girmiş, Truman Amerika'sının soğuk savaşı yoğunlaştırdığı ortamda Türkiye'nin jeostratejik önemi ortaya çıktığında, bu arayışlar ABD tarafında olumlu yankı bulmuş ve Türkiye soğuk savaşın hassas bir kanadı ve ileri karakol ülkesi olmuştur. Buna karşı Sovyetlerin 30 Mayıs 53 notalarıyla eski görüşlerini gözden geçirdiklerini ve Boğazlar'da güvenlik ihtiyaçlarını ancak Türkiye ile beraberce kabul edilecek kurallara bağlı olarak sağlanabileceğini ve Türkiye'den hiçbir toprak talepleri bulunmadığını ilan etmek durumunda olmuşlardır. Bu sonucun alınmasında çoğunlukla ABD güdümlü güvenlik politikalarına kilitlenen Türkiye'nin bu koşullarda dahi Montrö'yü titizlikle uygulamasının ve Sovyetler Birliğinin en zayıf noktasında güvenliğine yönelik bir hassas duruşunun rolü olduğunu düşünüyorum.

Şimdiki durum nedir? Amerika'nın Sovyetler Birliğinde komünizmin çökmesi sonucu o zamana değin doğu blokunu savunma amaçlı kuşatma, çevreleme stratejisi yerine, dünyanın jeopolitik deyimle kalpgâhına oturma, yani Ortadoğu dahil Avrasya'ya hâkim olma saldırgan stratejisini yürürlüğe koyduğunu biliyoruz. Demokrasi, özgürlük, insan hakları, serbest pazar ekonomisi dü-

zenlerini bölgeye yerleştirmek amacıyla uygulamaya konan bu stratejilerin gerisinde enerji kaynaklarını, enerji yolları ve terminallerini, diğer doğal kaynakları, yükselen pazarları ve ekonomik etkinlikleri, gelişmişlerin çokuluslu ya da ulusötesi şirketlerinin kontrolüne vermek ve oralarda kendilerine bağlı iktidarlar oluşturma peşinde koştuıkları da bilinen bir gerçektir. Bu strateji bir yandan Afganistan ve Irak'ın askeri operasyonlarla işgalini öngörürken, diğer yandan da Kırgızistan, Gürcistan ve Ukrayna'da halk kitlelerini örgütleyerek, demokrasi getirme adına iktidarları değiştirmiş ve kendine bağımlı yönetimler kurulmasına olanak sağlamıştır.

Bunun yanı sıra bu önemli potansiyel enerji kaynakları ve enerji ulaşım yolları olan vasi alanda uygun konumlarda askeri üstlenme talepleri olmuş, bunların bir kısmını da gerçekleştirmiştir. Bugün Rusya'nın Doğu Avrupa'da batı ile arasında ikinci savaş sonrası koyduğu nüfus alanları olan Doğu Avrupa ülkeleri, NATO ya da AB ülkeleri konumundadır. Karadeniz'de Romanya ve Bulgaristan NATO üyesi ülkeleri olmuşlar ve özellikle Romanya NATO'ya üslenme imkânları vermiştir. Aynı durum Bulgaristan için de üslenme imkânları açısından geçerlidir. Türkiye zaten bir NATO ülkesidir, ama dikkat buyurun; Türkiye soğuk savaş döneminde dahi Amerika- Sovyet-Rusya çekişmesinde Montrö'nün Boğazlar'dan yabancı savaş gemilerinin geçişine ilişkin hükümlerini Amerika'nın kimi taleplerine karşın titizlikle uygulamış ve bu denizin kıyısı olan ülkelerin kontrolü altında olması ana görüşünü aşındırmamıştır. Ama Amerika dünyada ve Karadeniz'de dengeler değişince muhtemelen NATO'yu da kullanarak bu

denizde varlığını göstermek isteyecektir. Bu her şeye rağmen bir Avrasya birliği gücü yaratmak için dinamik girişimlerde bulunan ve giderek bir süper güç olarak gelişme eğilimi gösteren ve Amerika'dan bağımsız politikaları güden Putin Rusya'sını yumuşak karnından, yani Karadeniz'den kontrol etmek, Ukrayna'da kararsız güç dengesini lehine çevirmek, Kafkasya'yı Rusya'dan soyutlamak, genişletilmiş Ortadoğu Projesi kapsamında İran'a olan tehditlerini güvenli bir bölgeden donanma güçleriyle çoğaltma amaçlarına yönelik olabilir.

Keza, Karadeniz'de yasadışı göç, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı da Amerikan değerlendirmeleri arasında yer alıyor. Ama hemen hatırlatalım; tüm Karadeniz Amerika üsleriyle dolu olsa vurucu donanma güçleri barışı bozmadan Montrö'yü delmedikçe giremez, girenler de sürekli kalmaz. Bu itibarla Amerika, Montrö'yü imzalamış müttefiklerinden Türkiye'nin olurluğunu almadıkça Avrasya'ya hâkim olma stratejisinin önemli bir bölümü olan Karadeniz'de donanma varlığını gösterme hedefine ulaşamaz. Bizim kanımızca Amerika'nın Karadeniz'e dönük Montrö Sözleşmesini tartışmayı amaçlayan girişimleri diplomat, asker Türk ilgililerince uygun karşılanmamıştır. Türk ilgilileri büyük olasılıkla 70 yıldır bu denizde soğuk savaş dönemi dahil dengeli bir barış ve istikrar ortamı sağlayan bu sözleşmenin tadilini öngören taleplerin dengeleri ve istikrarı bozabileceğini, bunun sonucu Türk Boğazları'nda askeri-sivil kontrolümüzü, tam hakimiyetimizi indirgeyebilecek konuların gündeme gelebileceğini ve Karadeniz'in Rus, NATO veya ABD kutuplaşmasının yaratılması sonucu Türkiye'nin ulusal güvenliğinin bundan

zarar görebileceğini düşünmek durumunda olmaları gerekir, ki kanımızca bu doğru bir hükümdür.

Türkiye bu gerçeklerin ışığında girişimler başlatmıştır. 1988 yılında bölgesel işbirliği faaliyetlerinin artırılması ve iyi komşuluk ilişkilerinin güçlendirilmesine yönelik olarak Karadenize sahili olan devletlerin katılımıyla çokuluslu bir deniz kuvvetinin oluşturulması düşüncesini ortaya atmış -buna 'Karadeniz gücü' diyoruz- ve kuvvetin kuruluş anlaşması 2 Nisan 2001'de taraflarca imzalanarak hayata geçirilmiştir. Görevleri arasında arama-kurtarma hareketi, insani yardımlar, mayın karşı tedbirleri, çevre koruma, dostluk ziyaretleri ve diğer uygun görülen harekât neveleri vardır. Bu kuvvete firkateynler, karakol botları, mayın karşı tedbirler gemileri, amfibi gemiler ve yardımcı gemiler tahsis edilebiliyor. Karadeniz kuvveti bu tarihten itibaren belirli periyotlarla planlama, muhtelif harekâtı gerçekleştirme ve liman ziyaretlerini kuvveden fiile çıkardı ve bunu beş kez da gerçekleştirdi. Şu anda da yılda iki kez bu faaliyetin devamı planlanmış ve uygulamaya sokulma durumundadır.

Ne var ki 11 Eylül 2001 sonrası uluslararası terörün ön plana çıkmasıyla bu göç bir dönüşüm dönemi geçiriyor. Dolayısıyla gene Türkiye'nin girişimleriyle Karadeniz'de de NATO'nun Akdeniz Aktif Çaba Harekâtı benzeri görevleri de kapsayan bir güvenlik sağlayıcı misyon yüklenmesi istenmiş, sahil devletlere bu yönde teklif yapılmıştır. Türk teklifleri şu ana değin Ukrayna ve Rusya tarafından kabul edilmiştir. Türkiye çokuluslu Karadeniz deniz gücünün yeni bir konseptle güvenlik görevlerini tam olarak yüklenene kadar 1 Mart 2004 tarihinden itibaren bizzat kendisi "Gölgede

Bir Deniz Güvenlik Harekatını” başlatmıştır. Ağır-
lıklı olarak Batı Karadeniz’de 1-1.5 aylık periyot-
larla bu hareket icra ediliyor. Harekat sivil-deniz
ulaştırmasına müdahale anlamına gelmemektedir,
ancak sorgulamaya tabi tutulmakta ve deniz ulaştır-
ması olası terör girişimlerine karşı bölgede sa-
vaş gemilerinin varlığından da caydırıcılık üret-
mesi bakımından memnuniyet duymaktadır. Bu
harekatın sistemleştirilmesi NATO’yu da mem-
nun etmiş, NATO’nun desteğini kazanmıştır. Böy-
lece gözlemlediğimiz kadarıyla NATO’nun Kara-
deniz’e genişleme girişimlerinden de -ki zaten
NATO’nun Akdeniz kuvvetine dahi ülkeler kuv-
vet tahsisinde bazı sıkıntılar yaşıyorlar- vazgeçil-
miştir. NATO ile arada konuya ilişkin bilgi payla-
şımı yapılmaktadır ve bu şekilde Karadeniz’de de
bir yerde Amerika’nın isteklerine ya da NA-
TO’nun isteklerine uygun bir faaliyet başlatılmış-
tır. Bu hareketin Karadeniz’de ve özellikle İstanbul
Boğazı’na yönelik terör ve yasadışı faaliyetlere
karşı güvenliğin temini açısından önemli bir kat-
kı sağladığına ve sağlayacağına inanıyoruz.

Bir NATO üyesi olan Türkiye’nin Karadeniz
güvenliğine ilişkin bu önder, aynı zamanda
uyumlu ve etkin tutumu Amerika tarafından da
değerlendirilmiş olmalı ki, Amerikan Dışişleri Ba-
kanlığı ilgili müsteşarı, “*Montrö Antlaşmasını orta-
dan kaldıracak, gelecek bir şey yapmak niyetinde
değiliz, Rusya’yı da gerginleştirmek hiç istemiyoruz*”
 demişti. Ama aynı müsteşar, “*Karadeniz’de
amaçlarımızı açıkça ortaya koyma ihtiyacımız var*”
da diyor. Demek ki Amerika, Karadeniz ve onun
güvenliğini, barışını sağlayan Montrö’yle yakın-
dan ilgilenmekte ve Türkiye ile bu konulara iliş-
kin ön görüşmeler yaparak zemin yoklamaktadır.

Biz biliyoruz ki Amerika ne Lozan'da, ne de Montrö'de ortaya çıkan Boğazlar rejimini desteklememiştir. Bugünün koşullarında da gönül rızasıyla desteklemesi olanaklı değildir. Türkiye'nin bu açıdan Amerika'nın olası baskılarına hazır olması ve de Rusya'nın da desteğini alarak akıllı bir diplomasiyle direnmesi ve statüyü muhafaza etmeye çalışması yararınadır.

Teşekkür ederim.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Erdem'e değerli katkıları için çok teşekkür ediyoruz.

Üçüncü konuşmacımız Sayın Şükrü Elekdağ. Ben konuşmacıların süreye gösterdikleri özenden ötürü de teşekkür ediyorum. Buyurun Sayın Elekdağ.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

(CHP İstanbul Milletvekili, Emekli Büyükelçi)

Sayın Başkan, Sayın İstanbul Barosu Başkanı, değerli konuklar; hepinizi saygıyla selamlıyorum. Sözlerime, uçakla gelirken yaptığım bir görüşme-yi sizlere aktararak başlayacağım.

ABD, Romanya'yı Kullanıyor

Yanımda bir milletvekili arkadaşım vardı. "Nereye gidiyorsunuz?" dedim. "Romanya'ya, ilişkilerimiz gayet iyi, orada bir sorunumuz yok" dedi. Bir nevi turistik seyahat olacakmış. "Yalnız çok önemli bir konu var; Amerika, Romanya'yı Montrö Sözleşmesinin değiştirilmesi, tadil edilmesi için piyon olarak kullanıyor. Romanya uluslararası konferanslarda bu görüşü ileri sürüyor, çok kuvvetli ola-

rak bunun lobisini yapıyor. Aynı zamanda da Montrö Sözleşmesi'nde sözü edilmiş olan o 5 yıllık dönemlerden en sonuncusunu önümüzdeki Kasım ayında bunu kolluyorlar. Bu konuda Romanya'nın, Amerika'nın da teşvikiyle çok yoğun bir hazırlık içinde olduğunu öğrendim. Bunlar size anlatıldı mı?" dedim. "Yok, biz bunları bilmiyoruz, ama olsa bize söylerlerdi" dedi. "Yok söylemezler. Size söylenmeyişinin sebebi de iki hükümet arasında bu çok önemli bir konu. Fakat tabiiyle İran sorunu var, Irak sorunu var, arada diğer konular var, PKK konusunda Amerika'nın hiçbir adım atmaması var. Bütün bunların yanında aynı zamanda Amerika'nın Türkiye için son derece önemli olan Montrö Sözleşmesini değiştirmek istemesi, Türkiye'nin çıkarlarını hiçbir şekilde dikkate almayarak tabiiyle havayı çok gerginleştirecek ve Türk kamuoyuna ilişkilerinin son derece kötü olduğu yönünde bir izlenim verecek böyle bir şey de arzu edilmiyor. Onun için bu mümkün olduğu kadar kamuoyuna aksettirilmeden gizli tutulması yoluyla halledilmeye çalışıyor" dedim.

Gerçekten çok ilginç bir durum var esas itibarıyla. Bildiğiniz gibi Amerika, Romanya'da ve Bulgaristan'da deniz ve hava üsleri kurma yolunda, Köstence'deki üs çok ileri bir inşaat durumunda, Bulgaristan'la üs konusunda anlaşılmiş, mutabakat ya dün imzalandı ya bugün imzalanacak, fakat onun yanında aynı zamanda Ukrayna'da, Gürcistan'da da Amerika birtakım üsler tesis edecek, bunun Azerbaycanı'da var. Fakat bütün bunlara ek olarak Amerika, NATO kisvesi adı altında Karadeniz'e de kayda değer bir birlik getirmek ve burada kalıcı bir şekilde bunu tutmak istiyor. Bütün bunlar tabiiyle dikkate alındığı takdirde, Türkiye'nin bulunduğu bölgedeki jeopolitiğin çok bü-

yük ölçüde, hatta depremesel bir şekilde sarsılacağı anlaşılıyor. Amerika bugüne kadar sürdürdüğü ısrarı bu konuda da sürdürürse, sürmeyeceğine dair hiçbir şey yok. Bu ısrarlar son derece kuvvetli, fakat örtülü bir şekilde son derece kuvvetli. Bu bakımdan ben İstanbul Barosuna bu toplantıyı düzenlemiş olması nedeniyle teşekkür ediyorum, çünkü son derece zamanlı bir toplantı. Bütün bu konuları burada tartışmak ve aynı zamanda neler yapabileceğimizi düşünmek imkanına sahip olacağız. Bu fırsatı bize verdiğiniz için çok teşekkür ediyorum, sağ olun.

Amerika'nın bahsetmiş olduğum plan ve girişimleri, Montrö Sözleşmesi hükümlerinin zorlanmasına yol açabilir mi? Amerika'nın Karadeniz'de etkin bir askeri mevcudiyet sağlama politikasının Rusya ile Amerika arasında Karadeniz bölgesinde bir güç mücadelesi başlatması ve tehlikeli jeostratejik birtakım gelişmelere yol açması olasılığı nedir? Kendi ulusal çıkarlarının korunması ve bölgede istikrarın muhafazası açısından Türkiye ne yapabilir, nasıl bir politika izlemelidir? Biraz bu konulara değineceğim.

Amerika'nın Oyunları

Değerli konuklar, bildiğiniz gibi soğuk savaş sonrası dönemdeki değişimlerden en çok etkilenen bölgelerden biri muhakkak ki Karadeniz bölgesidir. Özellikle jeopolitik açıdan bu bölgede gerçekleşen ve gerçekleşme yolunda olan değişiklikler son derece çarpıcıdır. Önce Bulgaristan, Romanya NATO üyesi oldular, iki Varşova Paktı üyesi; sonra Ukrayna ve Gürcistan'da renkli devrimlerin gerçekleşmesiyle bu ülkeler batıya dönük rejimler benimsediler. Ayrıca bu iki devlet de

2008'e kadar Amerika'nın desteğiyle NATO üyesi olmalı umut ediyorlar ve bu boş bir umut değil, Amerika bu umudu Ukrayna'ya ve Gürcistan'a vermiş durumda. Ondan sonra da düşünceleri Türkiye'den önce Avrupa Birliği üyesi olmak. Bu da hiç boş değil, çünkü Avrupa, Ukrayna'yı Türkiye'nin önüne koymak istiyor. Hıristiyan bir ülke olması dolayısıyla onu İngilizlerin tabiriyle üvey değil, kendi esas çocuğu, -sarı saçlı derler ona- olduğunu düşünüyor. Esasında bu dört ülkeye Azerbaycan'ı da ilave etmemiz gerekiyor. Amerika bu ülkede üç radar istasyonu kurmuş bulunuyor. Böyle durumlarda Amerika'nın geleneksel yöntemi, önce radar istasyonu kurmak, sonra savaş uçakları konuşlandırmak, sonra da ağır zırhlı vasıtaları ve askeri birlikleri o bölgeye intikal ettirmektir. Hemen şunu söyleyeyim: Azerbaycan bundan çok heyecan duyuyor. Amerika ne kadar ülkelerine gelirse, orada ne kadar üs kurarsa o kadar öneminin arttıracağını düşünüyor ve tam anlamıyla Amerika'ya karşı böyle bir huşu içinde Amerikan kuvvetlerinin Azerbaycan'a gelmelerini, üs kurmalarını bekliyor.

Amerika ayrıca Karadeniz'de NATO kisvesi altında bir deniz kuvveti idame etmek istiyor. Amerika bunu Türkiye'deki Büyükelçisi vasıtasıyla bir ölçüde açıkladı. Nitekim Büyükelçi Rose 3 Mart 2006 tarihinde yaptığı bir açıklamada "*Montrö Antlaşması açık, bazı haklar tanıyor ve biz Karadeniz'in uluslararası sularda bulunan haklarımızdan yararlanmak istiyoruz.*" dedi, burada ayrıntıya getirmede. Ayrıca basınımızda Amerika'nın Büyük Ortadoğu Projesi, NATO veya NATO kapsamında Karadeniz'de kalıcı bir şekilde askeri güç bulundurmak için Boğazlar Sözleşmesine taraf olan Ro-

manyayı da kullanarak sözleşmenin düzeltilmesi amacıyla bu ülkeye öneriler yaptırdığı hususunda da makaleler çıktı. Fakat benim güvenilir kaynaklardan aldığım bilgilere göre Amerika'nın Karadeniz'de güç bulundurma çabasının olduğunu ve bunu ısrarla takip ettiğini ortaya koyuyor. Açıklanmama sebebini biraz önce size izah ettim. Tabiatıyla "Amerika bunu neden yapıyor?" diye düşünmemiz lazım. Aynı zamanda "Amerika'nın gerekçeleri nedir? Bu gerekçeleri bilmemiz lazım ki, "Amerika bu tutumunda ısrarlı olacak mı olmayacak mı?" O bakımdan izin verirseniz kısaca "Amerika neden bu yola gidiyor?" bu konu üzerinde durayım.

Doğal olarak birincisi Sayın Amiralimiz de ona atıfta bulundular, değindiler. Amerika'nın biricik küresel süper güç olma konumunu muhafaza bağlamında potansiyel rakiplerinden biri olan Rusya'yı güneyden kuşatmak ve bu ülkenin hassas karnına hâkim olmak istiyor. Rusya büyük bir ülke. Düşününüz bir tarafından öbür ucuna kadar 9 zaman saati var; inanılmaz bir şey esasında. Bugünkü durumunda kalması her halükarda düşünülemez. Bir ara çok daha aşağılardaydı, kendilerini toparladılar, ilerde de kendisini daha derleyip toparlayabilir; Amerika bunu dikkate alıyor tabiatıyla. Aynı zamanda Rusya nükleer bir güç, onun için bu hazırlığını yapıyor, tam anlamıyla güneyden kuşatıyor. Tam anlamıyla bir kuşatma düşünürseniz eğer Romanya'da, Bulgaristan'da, Ukrayna'da, Gürcistan'da, Azerbaycan'da Amerika'nın üsler kurması soğuk savaş döneminde düşünülmeyecek bir şeydi, ama Amerika bunu şimdi bu ülkelerin arzularıyla yapıyor.

İkincisi, Amerika'nın küresel güç mücadelesini diğer bir potansiyel rakibi var. Bu rakip de bugünlerde biraz sessiz; Avrupa Birliği. Avrupa Birliği Dışişleri Bakanları, 2003 yılında "Daha Geniş Avrupa" adlı bir program kabul etti. Bu program çerçevesinde Karadeniz ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme yönünde adımlar atmaya başladı. Haziran 2004'te de bu programı daha genişletti ve programa Güney Kafkasya ülkelerini de ithal etti. Avrupa Birliği bu ülkelere şöyle bir öneride bulunuyor: Bildiğiniz Türkiye'nin uygulaması gereken Kopenhag kriterlerinin biraz daha yumuşamış şeklini onlara öneriyor, diyor ki, "bu yolda eğer adımlar atarsanız, mesafe alırsanız sizi ödüllendireceğim, sizinle tam üyelik değil, ama ona yakın birtakım anlaşmalar, sözleşmeler yapacağım ve siz de bizim alanımıza gireceksiniz. Büyük Avrupa adına gireceksiniz." Bu durumda Amerika bölgede Avrupa Birliğinin yolunu kesmek istiyor ve ondan önce bölge ülkelerini kontrol altına alma arzusunda. Bunlar çok açık cereyan ediyor, esas itibariyle gizli kapaklı işler değil.

Bir başka husus var. Amerika soğuk savaş koşullarına göre dünyada kurmuş olduğu üslerin yerlerini değiştiriyor. Bunları Avrupa'da konumlandırmak, devam ettirmek pahalı, aynı zamanda yararı yok artık, Avrupa'da herhangi bir şekilde bir savaş yok. Onun için bunları esas itibariyle kriz bölgelerine, yani doğuya doğru kaydırıyor; Romanya, Bulgaristan, Gürcistan, Ukrayna vesaire böyle bir programı var. Amerika bu şekilde Ortadoğu ve Orta Asya'da yürüttüğü veya yürüteceği operasyonlar için lojistik destek kolaylıkları sağlamış oluyor. Fakat bütün bunlara ilaveten Amerika bölgede bir hâkimi ve kontrol kurarak

Hazar Havzası'ndaki petrol ve doğalgazı Avrupa'ya ulaştıran doğu-batı enerji koridorunu da kontrol altına almayı öngörüyor.

Bir başka husus var. Bu bölgede çok sorun var bildiğiniz gibi. Moldovya'dan bağımsız olmak isteyen Trandisiyedler sorunu var, Ukrayna'daki ayrımcılık sorunu var, Gürcistan'dan ayrılmak isteyen Osetya, Abhaza sorunları var, Ermenistan'ın Azerbaycan'ı işgaliyle Hazar kaynaklarını paylaşma sorunları var. Rusya bütün bunları etkisiz kılıyor, kendisine göre kullanıyor. Kafkasya'da bir birlik olmasını ülkelerin bir araya gelip işbirliği yapmalarını önlemek istiyor; bütün bunları kullanıyor. Amerika tabiatıyla bu şekildeki bir etkisizleştirme olanağını Rusya'nın elinden almak, bu sorunları kendi istediği şekilde yönlendirmek arzusuna sahip. Onun için bu da tabiatıyla Amerika'nın bölgeye girmesi için neden oluyor.

Nihayet Sayın Amiralimizin işaret ettiği husus var; o da oldukça önemli bir konu. Amerika, Karadeniz bölgesi üzerinde kontrol sağlayarak terörizm, uyuşturucu, insan, silah ve nükleer malzeme kaçakçılığı gibi çeşitlerin Asya'dan Batıya yayılmasında kullanılan yolların en olan bu bölgeyi de kontrol etmek istiyor.

Söylemiş olduğum gibi, bu hususları belirtmekten maksadım şu: Amerika'nın Karadeniz havzasında ülkelere sağladığı ve sağlayacağı kalıcı üs ve kolaylıklarla âdeta bir bölge ülkesi durumuna gelmesi, nasıl Amerika yanı başımızdaki Irak'ta bir bölge ülkesi haline geldi -Amerika'nın oradaki mevcudiyeti bizi çok etkiliyor- aynı şekilde Amerika şimdi Türkiye'nin kuzeyinde Karadeniz kıyısında en aşağı 8 veya 9 kara ve deniz üssüyle burada yerleşiyor. Bunlara ilaveten tabii Amerika'nın

bir de Karadeniz’de bulundurmak istediği deniz gücü tasavvuru gerçekleştiği farz edilirse, bu durumun Rusya tarafından kendi güvenliğine ciddi bir tehdit olarak algılanması kaçınılmaz olacak ve bölgede tehlikeli bir gerginlik oluşacaktır; bu da Türkiye’yi olumsuz şekilde etkileyecektir.

Halen NATO ittifakının komutasında Akdeniz Daimi Görev Gücü ve Atlantik Daimi Deniz Gücü tarafından terörle mücadele kapsamında etkin olarak ‘*active endeavour*’- adlı bir hareket yürütülüyor. Akdeniz’de böyle bir hareket var. Türkiye de bir fırkateynle aşağı yukarı 300 kişilik bir kuvvetle buna katılıyor. Ne yapıyor bu güç? Bu hareket çerçevesinde Akdeniz’deki NATO savaş gemileri, ki NATO savaş gemisi dediğimiz zaman bunların önemli bir bölümü Amerikan, yani Akdeniz’de NATO dediğimiz zaman bunların yüzde 80’i Amerikalı, yani Amerikan gemileri. O bakımdan NATO filosu bir yere gidiyor denildiği zaman bilin ki oraya Amerikan filosu deniliyor. Terörizmle, kaçakçılıkla ilgili olarak eğer bir gemiden şüphelenilirse, bu gemiler NATO gemileri bahsetmiş olduğum active endeavour etkin çaba çerçevesinde bu gemileri arıyorlar, uzun uzun düşündükten sonra Türkiye de buna katıldı.

Amerika’nın Amaçları

Amerika ne yapmak istiyor? Amerika bu hareketi ısrarla Karadeniz’e yaygınlaştırmak istiyor. Akdeniz’deki NATO donanmasının Karadeniz’e de geçerek orada görev yapmasını istiyor. Bulgaristan ve Romanya Amerika’nın bu önerisinin ateşli destekleyicileri, bilhassa Romanya. Romenler Amerika’nın teşvikiyle uluslararası konferanslarda Montrö’nün tadilinden söz ediyorlar, bu yol-

da önerilerde bulunuyorlar. Amerika'nın şimdilik arka plandan yönettiği, ama ısrarla yönettiği bu girişim Türkiye'yi olduğu kadar Rusya'ya da rahatsız ediyor. Rusya arka bahçesi olarak gördüğü bu bölgeye Amerika'nın egemen olmasını istemiyor, Karadeniz güvenliğinin Karadeniz ülkelerince sağlanabileceğini öne sürüyor. Türkiye'nin durumu da aynı doğrultuda, amiralimiz temas etti. Türkiye'de biz bu işi yapabiliriz, bu işi yapmak hususunda zaten Türkiye öngöründe bulunmuş ve bazı önlemler almış. 1998'de kıyıdaş ülkelerin donanmalarının katılacağı 'Black Sea Four' dediği deniz gücünü kurmuş. Türkiye bu konuda öncülük yapıyor.

Keza Akdeniz'deki etkin çaba hareketinin –bahsetmiş olduğum bir gemiden şüphelendiği takdirde terörist var, kaçakçılık yapıyor vesaire durdurulacak– benzeri Karadeniz'de yapılacak 'Black Sea Harmony' çerçevesinde oluşturmaya çalışıyor. Bu bakımdan NATO'nun Akdeniz'de yaptığı görevi sözünü ettiğimiz bölgesel kuruluş ve girişimler vasıtasıyla Karadeniz'de de ifa etmek mümkün, ama bu Amerika'yı tatmin etmiyor. Söylemiş olduğum gibi Amerika, NATO Akdeniz Görev Gücünün Karadeniz'de görevini sürdürmesi hususunda kararlı gözüküyor. Bu durumda Amerika'yı tatmin için gerek tonaj, gerek süre bakımından Montrö sınırlamaları göz ardı edilebilir mi? Edilemez, Türkiye'nin bunu kabul etmesi mümkün değil tabiiyle. Yabancı deniz kuvvetleri için Montrö'nün 14. ve 18. maddeleriyle getirilen kısıtlamalar Amerika'nın işine gelmiyor. Madde 14 açıklandı burada; Boğazlar'dan geçiş yapacak yabancı transit savaş gemilerinin toplam tonajının 15 000 tonla kısıtlıyor, madde 18; Karade-

niz'de bulundurulabilecek yabancı devletleri deniz kuvvetlerinin tonajına 30 000 tonluk taban getirilmiş.

Bunların Karadeniz'de kalış süreleri de 21 gün; bu Amerika'nın işine gelmiyor. Peki o zaman ne yapmak istiyor? Piyonlarını kullanarak 14. ve 18. maddeleri değiştirmek istiyor. Bir an için bir varsayım olarak düşünelim. Sözleşmenin 29. maddesi çerçevesinde söz konusu kısıtlamaları gevşetmek amacıyla Montrö rejiminde kısmi bir değişikliğe gidilmesinin düşünüldüğünü ve 14. ve 18. maddede değişiklik yapılması için imzacı ülkelerin tümünün ikna edildiğini ve onların desteğinin sağlandığını düşünelim; oldu bu. Ancak Rusya'nın -Türkiye'den bahsetmiyoruz, tabii Türkiye böyle bir şeyi arzu ediyor- böyle bir gelişmeye karşı çıkması nedeniyle bir krize yol açacağı da kesin, bu büyük bir kriz olur. Böyle bir krizin Amerika'nın güç kurduğu Karadeniz devletleri üzerinde bu ülkelerin kırılğan bünyeleri ve Rusya'nın da bu ülkeler içindeki bazı etnik grupları etkileme imkânları nedeniyle son derece olumsuz durumların ortaya çıkması muhtemel. Bu bakımdan benim görebildiğim kadarıyla Türk diplomasisine büyük bir görev düşüyor. Bunları şöyle özetleyebilirim, Türk diplomasisinin görevi Washington'u şu hususlarda ikna etmektir: Açıkça konuşulmuyor şu ana kadar Ankara'dan benim aldığım izlenim; yaptığım soruşturma bunu gösteriyor. Daha henüz tam anlamıyla bunların üzerine gidilmiş değil, ama Amerika'nın talepleri var.

Bir, Karadeniz'de terör, uyuşturucu, yasadışı göç, çatışma veya diğer yasadışı eylemler ve varsa güvenlik boşluğu Türkiye tarafından diğer kıyıdaş ülkelerle de işbirliği yapılarak karşılanmalıdır;

prensip olarak Türkiye'nin Amerika'ya sunacağı bu olmalıdır ısrarla, kararlılıkla. İkincisi, Amerika'nın Karadeniz güvenliğine ilişkin gerçek kaygıları varsa, NATO'nun Montrö Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde Türkiye'nin Karadeniz'e kıyıdaş devletlerle birlikte oluşturacağı güvenlik düzenlemelerine destek vermesinin sağlanması suretiyle Amerika'nın bu endişeleri karşılanabilir. Esas itibarıyla sistem Türkiye'nin de öncülüğünde Karadeniz'de kurulacak. Zaten o konuda paşamız da belirtti, gerekli önlemler alınmış, gerekli altyapı hazır, Türkiye de bunun için gerekli kuvveti vermeye hazır. Bu yolda beceriye sahip olduğu ortada. Türkiye bunu ortaya çıkaracak, fakat NATO'ya bu güç arasında da bir irtibat kurulacak. Montrö Sözleşmesinin hükümleri çerçevesinde bu kuvvete Akdeniz'de bazı takviyeler gelebilecek. Bunu Türkiye kabul edebilir ve Türkiye bunu Amerika'ya kabul ettirebilmeli.

Üç, Amerika'nın Karadeniz'de deniz mevcudiyetini sağlamak için Montrö'nün değiştirilmesini sağlamak yolunda bir girişimi dolaylı da olsa Bulgaristan'ı, Romanya'yı kullanarak bölgede tehlikeli bir istikrarsızlığa yol açar ve böyle bir gelişme Türkiye'nin olduğu kadar Amerika'nın da çıkarları açısından sakıncalı olur. Anlattık bölgede, yani her halükarda af buyurun, bağışlayın ifadem dolayısıyla, Rusya'nın da böyle bir durumda elleri armut toplamayacak. Biraz önce bahsettim size ne kadar ihtilaf var bölgede. Bütün bunları kullanacak. O zaman Amerika'nın demokrasiyi buraya götürdük, bunlar batıya yönelik rejimler vesaire gibi söylemleri de hayal olacak. Bütün bölge yangın yerine dönecek; bunu Türkiye iyi anlatmalı. Irak anlatmaya çalıştı, anlatamadı. Ama Türki-

ye'nin o zaman biraz handikapları vardı. Çünkü Amerika'ya ilk önce söz verdi. Amerika beni kandırdı diye baktı Türkiye'ye. Öyle değil, bu biraz geride bırakılmış, şimdi ciddiyetle bu işin ne kadar tehlikeli olduğunu Amerika'ya anlatması lazım.

Montrö'nün Feshi Kaos Yaratır

Dört, her şeye rağmen Amerika Türkiye'nin telkinlerini de dikkate almayarak Montrö'yü değiştirme yoluna giderse, Türkiye ulusal çıkarlarının gerektirdiği şekilde hareket etmeye kararlı olduğunu Amerika'ya belirtmelidir. Bu ne demek? Bu şu demek: Türkiye'nin rızası olmadan Amerika'nın teşvikiyle yapılacak girişimler nedeniyle Montrö Sözleşmesinin feshi gibi bir sonuçla karşılaşılırsa, çünkü iş bir kaosa gidecek ve oradan iş feshe gidecek. O zaman Sayın Profesör Toluner'in anlatmış olduğu durum ortaya çıkacak. Antlaşma feshedilirse bir kez bir şey yok ortada, tam anlamıyla bitiyor. Yine baştan konferans toplamak, bir şeyler yapmak, bu konularda karar alabilmek son derece zor, zaman alacak bir şey. Hangi hukuk uygulanacak? Birleşmiş Milletler deniz hukukundaki ilkeler mi uygulanacak, başka bir hukuk mu uygulanacak? Bütün bunlar önem kazanıyor. Kimler katılacak bu konferansa? O bakımdan feshedilirse ortaya hakikaten benim kanımca kaotik bir ortam çıkacaktır. Türkiye bunu şimdiden öngörmeli ve demeli ki, Amerika'nın teşvikiyle böyle bir durum ortaya çıkar ve Montrö Sözleşmesinin feshi gibi bir durumla karşılaşılırsa, bu durumun Türkiye-Amerika ilişkilerinde, Karadeniz bölgesi istikrarında ve NATO bölgesinde ciddi bir krize yol açar. Türkiye bunu anlatmalı, bu konu-

yu açmalı. Bu konuda düşüncelerimi sizlerle paylaştım.

Sözleşmenin feshi halinde -yine konuşmacılar ifade ettiler, Prof. Toluner de bunu söyledi-Boğazlar'dan geçiş ve ulaşım serbestisi devam edecektir. Ancak Türkiye'nin de egemenliği altında olan bu bölgede kendi güvenliği açısından gerekli önlemleri almak ve düzenlemeleri yapmasının da doğal hakkı olduğunu Türkiye'ye bildirmelidir. Türkiye'nin bu konudaki politikasını bu dört noktada topluyorum. Gördüğünüz gibi burada birinci ve ikinci noktalar Türkiye'nin ortaya getirdiği bir yaklaşımdır. Zaten bunun altyapısı hazır ve eğer Amerika zorlamaya kalkmazsa ve kendisi için yeni birtakım sorunlar yaratmak istemezse bu yaklaşım Amerika'yı pekala tatmin edebilir.

Üçüncüsü de Türkiye bir ikazda bulunuyor. Dördüncünde de diyor ki, *"iş bu yola giderse, iş NATO içinde de bozulur, bölgede de bozulur, bizim ilişkilerimiz de son derece bozulur; bunu bilirsiniz. Aynı zamanda böyle bir fesihle kaotik bir ortamda da Türkiye kendi çıkarları için gerekli önlemleri alır"* Bunu açıkça masanın üzerine koymak, konuşmak gerek diye düşünüyorum.

Teşekkür ediyorum.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

ABD Büyükelçisinin Sözleri

Diplomatlar davranışlarına, oturup kalkmalarına, konuşmalarına, tarzlarına dikkat ederler ve bu giderek kişilik ve kimlik haline gelir. Sayın Elekdag'da bu özelliklerin hepsini bir arada gördük. Elbetteki konuşmaya zamanında başlama, za-

manında başlamasa bile zamanında bitirmede çok önemli bir özellik. Sayın Elekdağ Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi'nin beyanından bahsetti. Ona ufak bir ekleme yapmak istiyorum, yine tabii basına yansıdığı kadarıyla onu size kısacak arz etmek isterim.

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi Wilson, Adana Ticaret ve Sanayi Odası'nda düzenlenen Türk-Amerikan İş Konseyi Anadolu ABD Köprüsü Toplantılarının 8.'sine katılıyor. Burada, Türkiye'nin küreselleşen yeni dünya düzeninde baskılara karşı başarılı biçimde ayakta durduğunu ifade eden Büyükelçi, bu düzenin baskıları karşısında Atatürk ilkelerinin uygulanabilirliğinin tartışıldığını söyledi. ABD'nin bu değişim sürecinde Türkiye'ye büyük destek verdiğini ifade etti. İki ülke arasındaki siyasi, ekonomik ilişkilerinin de taban oluşturduğunu belirterek, siyasi işbirliğinin gerçekleştirilmemesi durumunda ekonomik ilişkilerde aksama olacağını sinyali verdi. Bizim hukukçular meslektaşlarımız bilirler, ana bir parçanın mütemmim cüzü vardır, teferruatı vardır. Küreselleşme dedikleri yeni dünya düzeninde Türkiye'ye mütemmim cüz rolü mü biçiyorlar, teferruat rolü mü çiziyorlar? Türkiye geçmişten gelen tarihsel birikimi, gücü ve özgüveniyle teferruat olmayı ve mütemmim cüz olmayı reddedecektir, Atatürk'ün mirasına sahip çıkacaktır.

İkinci turda 10'ar dakikalık konuşma söz konusu olacak ve bu arada izleyicilerimizden de katkıda bulunmak veya soru sormak isteyenler olursa, elbette bunlara yer veririz, ama bu 10 dakikayı konuşmacıların çok tutumlu, kullanacaklarını da biliyorum.

Buyurun Sayın Versan.

RAUF VERSAN

Sayın Başkan, 1-1.5 yıldan beri Montrö ile ilgili birçok konferansa konuşmacı veya dinleyici olarak katıldım. Bir kısmında Hocam da vardı, beraber katılmıştık. Bunların başlıklarını kısaca okumak istiyorum.

Montrö'nün Farklı Boyutları

Mesela “deniz kirliliğinin azaltılması ve önlenmesine yönelik Boğazlar’dan geçiş düzeni”, “denizde güvenliğin artırılmasıyla ilgili milletlerarası hukuk düzenlemelerinde yeni gelişmeler ve Türk Boğazları’ndan geçişin bu kapsamda değerlendirilmesi.” Montrö Boğazlar Sözleşmesi ve gemilerin ihtiyati haczi. Görülüyor ki, Montrö dediğimiz zaman sadece şimdiye kadar konuştuğumuz biçimde, yani işin siyasi yönü, askeri yönü değil, teknik hukuku ilgilendiren yönleri de önem kazanıyor. Tabii bu toplantıda belki daha da iyi olarak bu hususlara değinilmedi, fakat bunların da önemli olduğunu vurgulamak istiyorum. Niye Montrö Sözleşmesi önemli? Bir kere Türk Boğazları’nın jeopolitik, stratejik konumu hakkında artık söylemeye gerek yok, herkes fazlasıyla biliyor. Önemli denizleri birleştiren bir su yolu. Sadece trafik hacmine bakacak olursak, mesela yanımda Dışişleri Bakanlığının 2003 yılına ait raporu var. İstanbul Boğazı’ndan 47 000’e yakın ticaret gemisi geçmiş. Çanakkale Boğazları’ndan da 2003 yılında, yani 1 yılda 42 000 civarında ticaret gemisi geçmiş; bu çok büyük bir rakam.

Sayın Büyükelçi Amiral de birtakım konulara değindiler. Karadeniz’e sahili olan devletlerin adetin artması, bu devletlerin Karadeniz’de kendilerini hissettirmeye gereksinim duymaları, NA-

TO'nun buraya müdahil olmak istemesi, Amerika Birleşik Devletlerinin bir bakıma Irak'ta da onu yapmıştı terörizmde mücadeleyi bir gerekçe yahut da bahane göstererek ağırlığını hissettirmek istemesi; bütün bunlar Montrö Sözleşmesini, Türk Boğazları'nı çok güncel duruma getiriyor. Niye güncel duruma getiriyor? Karadeniz'e sahili olmayan devletlerin burada bulundurabilecekleri toplam tonaj 30 000 ton, bazı durumlarda bu 45 000'e çıkabiliyor ve azami kalabilecekleri müddet de 21 gün. Demek ki sadece bu hüküm dahi bu projelerin NATO'nun müdahalesi, ABD'nin hissettirmesi vesaire ikinci kez bu devletleri ve teşkilatları düşünmeye iten sebepler olsa gerek.

Milletlerarası hukukunun parçası olarak deniz hukukunun ülkeyle ilgili kurallarında şu düşünce var: Bir devlet belirli bir ülke parçasına sahip olmuşsa, mesela bir deniz alanına sahip olmuşsa, bu kara suları olabilir, boğaz olabilir, başka bir deniz alanı olabilir, elbette bu tabiatın yol açtığı bir durum. Acaba ilgili ülke devleti bu tabii durumu, doğal durumu ne dereceye kadar hukukeni avantaja dönüştürebilir? Türkiye'nin de "*Türk Boğazları*" diye bilinen su yolunda egemenliğe sahip olması, yani düşünülen kasten olmuş bir şey değil, tarihin akışı içerisinde gerçekleşmiş bir durum bu. Acaba egemen devlet Türkiye ne dereceye kadar egemenlik haklarını, yetkilerini Türk Boğazları'nda kullanabilir? Zannediyorum esas mesele bu ve yalnız Montrö değil, ona takaddüm eden antlaşmaların da, ki yüzlerce yıl geriye gidiyoruz, esas düşüncesi, gayesi buydu. Bir tarafta ülke devleti sıfatıyla Türkiye'nin egemenliği ve bunun sınırlamaları, öte taraftan milletler arası ticaretin devamı gereği olarak diğer devletler bu

haklardan, gidişgelişten ne ölçüde yararlanabilecekler.

Su yolu diye bilinen bu Boğazlar, yani deniz parçalarının birleştiren bu dar ve ince su yolları eğer açık denizin bir bölgesinde yer alıyorsa, ortada zaten bir problem yok. Çünkü açık denizin huku-ki durumu serbestliktir, bütün devletler gemilerini istedikleri gibi o Boğazlar'dan geçirebilirler. Eğer boğaz diye tanımlanan o bölge bir devletin karasularının bir parçasını oluşturuyorsa, o zaman milletlerarası hukuk önemle bu konuya eğilmek durumunda. Karasularında bir devlet hangi haklara sahip ise ister zabıta açısından olsun, ister yargı açısından olsun, çevre kirliliği, balıkçılık vesaire Boğazlar'da da aynı şekilde yetkiye sahiptir ve bütün bu alanlardaki yetkilerini boğaz bölgesinde de kullanabilecektir. Yabancı devletlerin gemilerinin bir hakkı var, -çünkü 'dengenin sağlanması lazım' dedim en başta- o da zararsız geçiş hakkı.

Yabancı gemiler açısından karasularından zararsız geçiş hangi kapsamda ise, o zararsız boğazda da geçiş söz konusu. Üstelik karasularında bu hak sınırlanabiliyor iken, boğazda sınırlanması mümkün değil. Deniz hukukuyla ilgili kurallar derlendi 1958'de. Fakat ondan önce birtakım mahkeme kararlarıyla bu söylediğim ilke, yani karasularındaki boğazlardan yabancı gemilerin serbest geçiş hakkı birtakım mahkeme kararlarıyla zaten vurgulanmıştı. O meşhur Korfu Boğazı davasını burada hatırlatmak istiyorum. Savaş gemileri açısından bu serbestliği teyit etti. Hatta o kadar ki savaş gemilerinin Boğazlar'dan geçebilmesi için, yani zararsız geçiş hakkından yararlanabilmesi için o boğazdan geçişin çok önemli, çok ge-

rekli olması veya değişik su yollarının bulunması şartını da gözetmedi. Yabancı savaş gemileri açısından çok önemli bir hak bu.

Karasularının genişliği zamanla artmaya başladı. Şu anda teamül 12 mil azami genişlik. Tabii bu önemli bir problem ortaya çıkardı. Çünkü o zamana kadar açık denizin parçasını oluşturan birçok boğaz, birdenbire birtakım devletlerin karasularının parçası haline gelmeye başladı ve büyük devletler, askeri filoları olan devletler bundan memnun kalmadılar. Çünkü her ne kadar boğazlardan zararsız geçiş hakları var idiye dahi Boğazlar kıyı devletinin egemenlik hakkını oluşturuyordu ve bazı durumlarda kıyı devletinin müdahale edebilmesi mümkündü. 82 Sözleşmesi bütün bu gelişmeleri ve karasularının 12 mile çıkarılmasını da peşinen kabul ettikten sonra milletlerarası boğazlarla ilgili yeni bir rejim öngördü; buna da transit rejim deniliyor. Bu dahi Amerika Birleşik Devletlerini memnun etmemiştir ve ABD 82 Deniz Hukuku Sözleşmesini başta imzalamamıştır, daha sonra ilginç birtakım yöntemlerle Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun antlaşmalarla tadilat yapma yetkisi de çok sık rastlanabilen bir usul değil bu, ama o yapıldı. ABD'yi tatmin eden birtakım hükümler getirildi ve ABD imzaladı.

Transit geçiş rejimi karasularındaki Boğazlar'dan geçiş rejiminden, yani zararsız geçişten çok esaslı bir şekilde ayrılıyor. Neredeyse kıyı devletinin transit geçiş halindeki yabancı gemiye müdahale imkânı yok, sıfır. Bunun tek istisnası kıyı devletine karşı bir kuvvet kullanır ise, tabii boğazdan geçmekte olan yabancı bir geminin kuvvet kullanması demek bir savaş gemisinden söz ediyoruz, ticaret gemileri silahlı kuvvet kulla-

namaz. Bu bir anlamda savaş ilanı anlamına geleceği için zaten o noktadan sonra savaş hukuku devreye girecektir. Çok sık rastlanılan bir durum değil bu, silahlı kuvvet kullanılması. Kıyı devletin transit rejim kapsamında hiçbir şekilde egemenlik alanını oluşturan o boğazdan geçecek yabancı gemilere müdahale edemeyecek. Niye bunları söyledim? Şu eylemlerle söyledim: Bir kere Montrö özel bir rejim öngörüyor Türk Boğazları'yla ilgili. Yalnız hiçbir özel rejim milletlerarası hukukun öngördüğü temel kurallara ters düşemez. Şu halde önce bunun tespit edilmesi lazım. Montrö'nün getirdiği özel rejim, milletlerarası hukukun temel kurallarıyla Boğazlar'a ilişkin çakışıyor mu, çakışmıyor mu? Birinci soru bu.

İkinci soru, çakışmadığını farz edelim. Acaba bu özel sözleşmede öngörülmemiş durumlarda kıyı devleti -bu örnekle Türkiye- ne dereceye kadar egemenliğine dayanarak o öngörülmemiş hususlarda yahut değinilmemiş hususlarda düzenlemeler getirebilir? Bu son söylediğim husus, 94 ve 98 tarihlerinde Türkiye'nin çıkardığı iki yönetmelikle ilgili olarak bir problem haline geldi. Birinci yönetmelikte mesela IMO -Yetkili Milletlerarası Teşkilat- Türkiye'nin düzenlemelerinin onların önerisine göre yapılması gerektiği söyleniyordu. İkinci düzenleme de 98'de IMO tarafından onaylanması, kabul görmesi şartı ileri sürülüyor. Türkiye acaba bunları kabul etmek zorunda mı değil mi? Bir hususa daha değinmek istiyorum. Söylemek istediklerimi soru şeklinde ortaya atacağım. Eğer tartışma kısmı varsa, orada derinleştirebiliriz.

Söylemek istediğim bir husus da, Hocam başta kısaca ondan söz etti, halefiyet meselesi. Montrö Sözleşmesinin tarafları belli, sınırlı sayıda dev-

let var. Tabii taraf olup olmama aslında önem taşımıyor. Çünkü kendine özgü bir sözleşme bu, objektif bir statüyü yarattığına göre taraf olmayan devletler de elbette o hükümlerle bağlı. Yalnız taraf olma şuradan ortaya çıkıyor: Eğer bir hak ileri sürülecekse, mesela tadili, mesela feshi sadece taraf devletler bunu yapabileceklerdir, şu halde taraf olmak önemli. Taraflar kimler? Sovyetler Birliği ortadan kalktı, Gürcistan var, Ukrayna var. Hocam halefiyet yoluyla taraf olup olmadıkları hususunda tereddüt gösterdi. Türkiye açısından bu bir problem yaratmıyor şu anda. Çünkü ilişkilerimiz dostça ve herhangi bir girişimde de bulunmuş değil bu iki devlet.

Mesela problemin ortaya çıkabileceği bir konu, Kıbrıs Cumhuriyeti. Çünkü Kıbrıs Cumhuriyeti de Birleşik Krallığın halefi olduğunu iddia ediyor ve yanılmıyor isem Türkiye şimdiye kadar bu hususta bir karşı tez geliştirmiş değil, eğer bu kabul edilmişse Kıbrıs Cumhuriyeti bunun feshini yahut değişimini ileri sürebilecektir. Annan Planı zannediyorum 3'te ve 4.'de de vardır. Ek kısmında bu ortak devlet kurulduğu takdirde ortak devletin taraf olacağı önceki antlaşmalar nelerdir; bununla ilgili bir liste vardı. Eğer yanlış hatırlamıyorsam Montrö bunlar arasında yok. *“Birleşik Krallığın halefi sıfatıyla buna tarafız”* iddiası çok yeni ortaya atılmış bir iddia ve eğer yanılmadıysam Türkiye bunu reddetmiş değil, kabul ettiği hususunda da bir beyana rastlamadım, ama bunun incelenmesi gerekir.

Bir konunun daha içeriğinin tespit edilmesi gerekir. Örneğin Montrö'de savaştan devlet deyimi geçiyor. Türkiye, pek yakın savaş tehdidinde maruz kaldığı durumlarda ne yapabilir? Bu kavram-

lar nelerdir? Örneğin savaşı ne demek? Günümüzde savaş bir husumetin en uç şekli, devletler birbirlerine silahlı kuvvet kullanıyorlar. Hasım devletlerin her ikisinde de yahut tümünde de aralarındaki hukuki ilişkinin savaş hukukuna tabi olduğu hususunda bir kanaat yoksa, bu aşırı husumete rağmen barış statüsünün geçerli olduğunu kabul etmek gerek. O zaman Montrö'deki savaşı deyim bu duruma da uygulanacak mı, uygulanmayacak mı? 1968 tarihindeydi, Amerika Birleşik Devletlerine ait iki tane destroyer Karadeniz'e geçmişti. Amerika o tarihlerde Vietnam'da savaşı devletti. Sovyetler Birliği itirazda bulundu Amerika Birleşik Devletleri Montrö'yü aykırı bir biçimde iki gemiyi geçirdin diye. Çünkü ilgili maddesine göre yanılmıyorsam sahil dar olmayan savaşı devletler Karadeniz'de askeri gemi bulundurmaları mümkün değil.

Saniyorum dile getirmek istediğim hususlar bundan ibaret. En son konuşmacı olduğumun bilincindeyim, zamanın da sınırına geldiğimizin bilincindeyim. Onun için sabrınızı zorlamayacağım ve teşekkür edeceğim.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Versan'a değerli katkıları için teşekkür ediyoruz. Farklı açıklamalar getirdi ve pratik konular ortaya koydu.

İkinci ve turun konuşmacısı olarak Sayın Toluner'e "buyurun" diyorum, söz sizin.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Teşekkür ediyorum. 10 dakikamı bu sefer geçirmeyeyim, bu kuralı ilk ihlal eden ben oldum galiba.

Montrö'nün Değişme Olasılıkları

Efendim, 29. madde çerçevesinde bir değişiklik sorununun gündeme getirilmesi bence biraz güç. Sovyetler Birliğinin devamı olarak Rusya Federasyonu'nun kabul edilmesi, Karadeniz'e kıyıdaş devletler açısından sorunu ortadan kaldırıyor, ama bir de Yugoslavya Cumhuriyeti var. Yugoslavya Cumhuriyeti'nin Sırbistan'ın eski Yugoslavya'nın devamı olduğu tezini milletlerarası toplum kabul etmemiştir. Yugoslavya örneğinde eski Yugoslavya'nın ortadan kalktığı ve yerine geçen bu yeni devletin yeni devlet olduğu Birleşmiş Milletler uygulamasıyla belli, hepsi yeniden üye kabul edilmiştir. Akit devletler arasında Yugoslavya var. Bütün akit devletlerin tümünün olumlu oyunu burada nasıl hesap edeceğiz? Amerika Birleşik Devletleri'nin Montrö'yü delme girişimlerine karşı ilk söyleyeceğimiz belki de budur. O zaman geriye ne kalıyor? 28 altında fesih. “28 altında fesih” diyerek de Rusya Federasyonunu yanımıza çekmeye çalışırız. Çünkü bu takdirde feshedilmesi halinde ortaya çıkacak durum bizim kadar Rusya Federasyonunun da aleyhindedir.

Bakın, 14.-18. maddelerde sözü edilen tonajların bir anlamı var. Türkiye “15 000” dememiştir, “14 000” demiştir. Çünkü o zaman 36'da eylemdeki Türk donanması 28 000 ton, yarısı. “İki gemi geçsin” deyip 15 000'i İngiltere çıkarmıştır. Karadeniz'de en kuvvetli devletin donanması o zaman misal olarak belirtiliyor, ama galiba öyle 60 000

ton. Karadeniz’de 30 000 ton çıkabilir toplam, ondan ötürü, onun yarısı. İngiltere konferansta böyle Karadeniz’deki en kuvvetli devletin donanması arttıkça, bizim de geçireceğimiz miktar artmalı ve bu esnek kendiliğinden otomatik olmalı teziyle ortaya çıkmıştır. Bu kabul edilmedi. Her 5 yılda bir, yani 5 yıldan sonra eğer böyle bir değişiklik olursa ne yaparız? “29’a başvurur, kısmi tahlil usulünü tahrik edebiliriz” denildi ve böylece kaldı. Ne İngiltere kabul etmiştir bu 30 000’i. Ne de bu sayı aynı kalmıştır. 30 000 bugün 45 000, çünkü Montrö’nün imza edildiği tarihte en güçlü donanmaya sahip olan devletin donanması o tarihten bu yana en az 10 bin ton artmıştır. O oranda artırırsanız bugün 45 000 tondur. 45 000’in ancak 2/3’üne bir devlet haizdir. Bu da ancak terekkübü itibariyle küçük savaş gemileri, hafif su üstü gemileri, yardımcı gemiler olabilir. Demek ki bu 29. maddenin işlemesi bence biraz zor. Örneğin, Kıbrıs Cumhuriyeti, “ben İngiltere’nin halefiyim, kamunvels üyesiyim, ben de bu konferansa katılacağım” Bu abesle iştigal. Dediğim gibi halef olmak devletin taraf olduğu anlaşmalara taraf olma hakkını kazandırmaz.

Bir, burada söz konusu olan nesnel, hukuki durum getiren bir anlaşmadır. Nesnel hukuki durum getiren anlaşmaların da halefiyetle etkilenmeyeceğine dair 78 tarihli anlaşmanın 12. maddesinde açık hüküm vardır bir kere. Ayrıca bir başka hüküm var sanıyorum 17. maddesidir; sınırlı sayıda devletin taraf olduğu anlaşmalarda konu ve amacı da gözönünde tutularak halef olan devletin taraf olma isteği bütün akit tarafların rızasına bağlanmıştır. Bu bir bölgesel anlaşmadır, öyle pat pat bütün Kamunvels üyelerinin tutup da buna taraf

olacağım diye çıkması mümkün değil, söz konusu olan bildirimle halef olma durumu çok taraflı anlaşmalar açısından dır. Viyana Antlaşmasında halefiyetle ilgili iki madde vardır. İkisi de Kıbrıs'ın bu yola gitmesini engeller. Türk Dışişlerinin bir görüş olmadığı yahut belli olmadığı doğru değil, çünkü böyle bir talep üzerine olamayacağını bildirmiştir Türk Dışişleri Bakanlığı, bunu da Ankara'daki bir sempozyumda -Müsteşar Yardımcısıydı o zaman galiba- Afakan açıkladı sanıyorum; o şeylerde var.

29 bence işleyemez. "8-9 tane deniz üssü var" deniyor. Ben bu üslere nereden gidip de gemi sağlandığının açıklanmasını rica edeceğim. Boğazlardan geçip giden gemiler orada 21 gün kalabilir, dönüp gelir tekrar, bu üs demek belki sürekli tesis gibi anlıyorum. Böyle seyyar bir üs müdür? İhtiyaç hasıl olduğunda oluşturulacak üsler midir bunlar? Teknik bilgim olmadığı için kusura bakmayın, belki safça bir soru bu. Bu nasıl oluyor? Dipte kaldı, ben baktım, gerek Birinci Dünya Savaşından önceki anlaşmalarda, Boğazlar'la birlikte Karadeniz'in rejiminin düzenlendiği bütün anlaşmalarda Boğazlar rejimi düzenlenirken, Karadeniz'de kıyıdaşı olmayan devletlerin bulunduracakları kuvvet miktarı belirtilirken her zaman o rejim içinde kalınması düşünülmüş, 36'da önceki anlaşmalarda olduğu gibi Sadece Boğazlar'ın rejimi değil, Karadeniz'in hukuki durumu da düzenlenmiştir.

Mesela önceki anlaşmalarda şunlar tartışılıyor: O zaman Tuna Komisyonu var. Tuna Komisyonunun elinde birkaç gemi bulunuyor. Onlar bu tonaja dahil midir, değil midir tartışmalarını okudum. Hem Lozan'dan önce, hem de Lozan'da var,

Romanya'nın takdirine bırakılmıştır. 36'da bu konuda Tuna ile ilgili bir konu yok. Eski bir öğrencim -şimdi Genelkurmayda kendisi- bana şöyle bir soru sordu: Hocam Boğazlar'dan geçmiyor, ama bir şekilde Karadeniz'e indirirse. Nereden indirir? Meriç'ten filan. Bunları açıkçası aklım almıyor, ama nereden gelirse gelsin, gemi parçaları orada monte edilse dahi, yani "Karadeniz'e kıyıdaş olmayan devletler" dediğine göre, Karadeniz'in rejimi de budur, demek ki o tonajdan fazla bulunduramazlar.

Savaş Devlet Tanımı

Ne yapabiliriz? Bence burada yapılacak şey Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı zabitlarına girerek Danimarka, Finlandiya ve Türkiye'nin de desteklediği tez, yani yeni geçiş rejimi gelmeden önce burada zararsız geçiş rejimi. Karasularının genişlemesinden etkilenmiyor Türk Boğazları. Türk Boğazları zaten öteden beri karasuları genişliği içinde kalan bir su yolu. Dolayısıyla bu gibi su yollarında transit geçiş değil, ne kabul edilmelidir? "Zararsız geçiş rejimi referans alınmalıdır" demekten başka çare yok. Bu tez ileri sürüldü, taraftar da buldu, ama 35 C'nin içine soruldu. 35 C ne yapamıyor? Eğer anlaşma ortadan kalkmışsa başvurulamıyor ve havada kalmıştır. Bu noktada Danimarka-Finlandiya arasındaki o davada tarafların karşılıklı tezlerinin çok veri sağlayacağını sanıyorum, oraya bakılmalı. Dava geri çekildiği için mahkemenin ne söyleyeceği bugün bilinmiyor, fakat böyle bir tez oluşturma olanağımız var en azından.

Savaşan devlet kelimesi hangi anlama geliyor? Tabii o zaman savaş tamamen yasaklanmış

değildi, hatta bir meşru müdafaa savaşı, hani Milletler Cemiyetine kaydedilmiş olup da saldırıya uğrayana karşı gitmek. O belli olmadığı için zaten bırakın Vietnam savaşını, Kıbrıs savaşı sırasında dahi savaşı devlet olmamıza rağmen Boğazlar'ı kapatmamışız. Savaşı devlet olduğumuz takdirde, Boğazlar'ı açıp kapatmak tamamıyla bizim taktiğimize kalır Montrö'ye göre. Bu noktalar üzerinde hiç durulmamış. Bugün meşru bir savaş meşru müdafaa savaşı olur. Birleşmiş Milletler Teşkilatı çerçevesinde, şart çerçevesinde meşru olan bir savaş da “*artık savaşı bu mu demek, bu demek*” tartışmasının içine sorma değil. Yalnız şurada yine zabıtlara bakarak bulduğum bir nokta var. Türkiye'nin tarafsız olduğu savaş durumunda savaşanların savaş gemilerine Boğazlar kapalı. Türkiye ne zaman tarafsız? Bu tarafsızlık denildi. Bugünkü hukuk altında biraz tartışmalı, hatta o zaman Polites var, Yunan temsilcisi. Türkiye'yi bugünkü yorum zorluklarına maruz bırakmayalım. Ne yapalım? “*Türkiye'nin savaşı devlet olduğu zaman, Türkiye'nin savaşı devlet olmadığı zaman*” şeklinde ifade edilmiştir Montrö'de. Tarafsızlık lafı edilmemiştir doğuracağı sonuçlar açısından tartışma yaratır diye. Teşekkür ederim.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Çok teşekkür ediyoruz Hocamıza. Buyurun Sayın Erdem.

TANJU ERDEM

Sayın Başkan, değerli konuklar; anlaşıldı ki olay tarihsel süreç uygulamalar, şu andaki durum vesaire bütün bunlar iki noktaya kilitleniyor, özellikle Amerika'nın bazı girişimlerini varsay-

mak suretiyle ki bu girişimler var. Bunlardan birisi, anlaşmanın tümüyle feshedilmesi durumu, ki bu aslında en kolay bir şekilde yapılabilecek bir sonuç. Bunun sonucunun da bir boşluk doğurması büyük olasılık. Bu bakımdan bunu feshetmeye doğru götüren devletin bu kaosu da müttefikleriyle beraber hesaplaması gerek. Eğer böyle bir durumu olursa, Türkiye'nin mutlaka Karadeniz'de, Akdeniz'deki gibi bir çağrı kuvveti ya da etkin çaba kuvvetine benzer kuvvetle bazı sınırlı NATO yetkilerini de kabul ederek, konuşlanması gerekir. Hatta bunu Rusya ile NATO'nun beraber bu işi yürütmesi şeklinde de olabilir, ki bugün de zaten böyle. Romanya, Bulgaristan, Türkiye NATO'da olduğuna göre, ki Romanya - biraz evvel Sayın Büyükelçimin de açıklaması oldu- Harmoni kuvvetine katılmakta diremiyor, bizim Türk deniz kuvvetleri de bunu iknaya çalışıyor. Buna mukabil Ukrayna ve Rusya bunu kabullenmiş durumda, şu anda planlama çalışmaları içindeler.

Dolayısıyla en fazla Karadeniz'deki NATO kuvvetlerinden de oluşan, Ruslarla beraber gene Karadeniz kıyıdaşı devletlerin böyle bir uyum gücünü tam bir güçle ortaya koyması uygun olur diye düşünüyoruz. Değişiklik meselesine gelince, ben şahsen -eğer yanlış yorumlamıyorsam- değişiklik için gerekli çoğunluğun bulunması pek mümkün olamayacağı gibi, değişiklik için “Türkiye - özellikle anlaşmada yazıyor- dahil” diyor, yani Türkiye'nin olurluğunu vermesi bir nevi veto mahiyetinde görüyorum. Değişikliğe Türkiye “hayır” derse, bu değişiklik olmaz diye düşünüyorum.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Onu soralım Paşam. Üç ülkeye Türkiye de dahil olacak, yani üç ülke olması lazım. Türkiye dahil üç ülke olacak. Üç ülke bulamıyoruz, sorun oradan çıkıyor. Ben onu sormak istiyorum. Özur dilerim sözünüzü kestim. Türkiye Rusya ile yan yana kalıyor, başka bir ülke yok. Çok önemli bir konuyu ortaya çıkardınız, onu soralım.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Türkiye'nin Veto Hakkı

Açık burada; bir kere önce danışacaklar. Eğer 14 ile 18'in tadili söz konusuysa, bir sözleşmeye taraf devletin desteklemesi yeterli, ama diğer hükümlerin değişimi söz konusuysa iki sözleşen devlet destekleyecek. Diplomasi deyimiyle bir neticeye hasıl olmak mümkün olmazsa, yüksek sözleşme tarafları bu hususta toplanacak bir konferansta da kendilerini temsil ettirecekler. Bu konferans ancak ittifak-ı ağra, yani oybirliğiyle karar verebilir. Bu hükümden 14. maddeyle 18. maddeye dair değişiklikler ayrıksı olup, bunlar için yüksek sözleşmeye taraf olanların çoğunluğu yetecektir. Yalnız tarafların -işte Yugoslavya böyle gidiyor- çoğunluğu, bu ekseriyet Türkiye dahil olmak üzere Karadeniz kıyıdaşı tarafların tümünü ihtiva etmek suretiyle hesap etmeye çalışıyor, yani akit tarafların tümü -Akit taraf kim?-

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

O tümü geçin efendim.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Türkiye'nin vetosunun olduğu kesin efendim.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Kesin mi, aynı görüşte misiniz?

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Tabii efendim yazıyor.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Ben onu sizden işitmek istiyorum.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Evet efendim, kesin; tartışmaya gerek yok.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Bunu o anlamda mı veriyorsunuz?

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Yabancı dilde olanları da var.

TANJU ERDEM

Onun da ötesinde “Karadeniz kıyıdaşı devletlerin de tümü” diyor.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Karadeniz kıyıdaşı Gürcistan var, Ukrayna var. 29. madde çerçevesinde kaldığımız takdirde bunlar masaya oturamaz. Çünkü bunlar ne yapmış? Almaata’da şurada burada eski Sovyetler Birliği’nin devamı olarak Rusya Federasyonunu kabul etmişler. Dedim ki, “Sovyetler Birliğine halef olmaları, böyle objektif hukuki durum yaratan anlaşmalara taraf olma hakkını kazandırmaz onlara.” Söylediğim gibi 78 tarihli konvansiyonun ilgili hükümleri altında; bunlar “taraf olalım” diyemez. Çünkü taraf olmadan da bunlardan yararlanırlar. Biz o kadar biliyoruz ki bu konuyu, bakın Mene-mencioğlu’nun çok güzel bir çıkışı var. Montrö

Konvansiyonuna ne ad verilecek? Menemencioğlu orada “*buna ‘milletlerarası düzenleme’ diyelim, çünkü bundan sadece akit taraflar yararlanacak değil, akit olmayanlar da yararlanır*” diyor. Pismorris çıkıyor, 02.14.18 -İngiliz heyetinde ünlü bir hukukçu oldu, o zaman daha çirak dönemindeymiş- Montrö’de yaptığı yanlışları sonradan Milletlerarası Hukuk Komisyonunda en büyük hukukçular arasında yer alınca düzeltmiştir. Ama bu noktada galiba haklı, ister “*konvansiyon*” deyin, ister “*anlaşma*” deyin zaten bu anlaşma taraflar olmayan devletler için de hak ve borç yaratacaktır. Dolayısıyla “*buna ‘regülasyon, enternasyonal’ diyelim*” demiştir Menemencioğlu. Böyle bir adı kullanmasına gerek yok, “*konvansiyon*” denilmiştir. Onlar da sözleşmede “*konvansiyon*” diyor, başka bir toplantıda bunun niye olduğunu anlatırım size.

TANJU ERDEM

Son cümlemi söyleyeceğim.

Efendim, sömürgeci güçler her halükârda bir dirençle karşılaştıklarında bu sefer dönerler pazarlık etmeye kalkarlar. Direnç eğer akılcı, bilimsel, kararlıysa bu sefer en aza alabilecek tarzda bir şeyler elde etmeye kalkarlar. Bu bakımdan tekrar söylüyorum; biraz evvelki beyanımda olduğu gibi, Türkiye ile Rusya bu konuda müşterek hareket etmelidir; bir.

İkincisi, Türkiye Amerika’yı Karadeniz’de terörü önleyebilecek -ki bileşikleri burada söylendi, ben de arzu ettim- bir kuvveti aktive etmek için gerekli çabaları gösterdiği gibi bunu fiilen de şu anda yapıyor, gelecekte bu daha da genişleyerek yapılacak. Dolayısıyla Amerika’ya orada lüzum

yoktur. Amerika'nın oraya gelişi, 70 yıldır bu denizde soğuk harp zamanında dahi yaşanan barış ve güven ortamını yok edecektir ve dünyayı yeni kargaşaların, yeni kaosların içine sokacaktır. Bu bakımdan son derece dikkatli olmalıyız. Türkiye bugünkü koşullarda bunu yapabilir mi? O başka bir olay, ama Türkiye'nin her halükarda böyle davranmasında ulusal çıkarlarımız açısından yararları olduğunu düşünüyorum.

Teşekkür ederim.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Erdem'e çok teşekkür ediyoruz. Sayın Elekdağ'a sözü vermeden önce sorun çıkararın Montrö açısından farklı ve Amerika'nın müttefiki olarak hareket eden devletlerin başında NATO üyesi Romanya'nın geldiğini söyledi. Tutilescu'nun, -o zamanki bu görüşmeler, konferans sırasında Romanya delegesi- şöyle bir beyanı var, bunu bir anekdot olarak belirtmek istiyorum: *"Türkiye'nin güvenliğini ilgilendiren her şey Romanya'nın da güvenliğini ilgilendirir."* En basit düşünce dahi bu iki milletin birleşmelerini emretmektedir. Romanya ile Türkiye bu gerçeği anlamışlar, Balkan Paktyla her iki memleket kaderlerini Yunanistan ve Yugoslavya ile birbirine bağlamışlardır. Karşılıklı çıkarlarına, her üye memleketin yaşamsal çıkarlarına göre bölge güvenliğinin üstünlüğünden doğan Balkan Pakti memleketlerinin davranışlarını ilan etmek için hiçbir an gecikmemektedir diyor. Demek ki dönemler değişiyor, dengeler değişiyor, çıkarlar değişiyor, farklı bir tavır sergileyebiliyorlar.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Romanya'nın niyeti adamakıllı kötü. Muva-zaadan Geçişli 94 tarihli tüzük, IMO çerçevesinde büyük tartışmalara yol açtı; Kıbrıs, Romanya, Rusya Federasyonu baş tartışmacıları arasındaydı. Romanya'nın şöyle bir şey söylediğini anımsıyorum hafızam yanıltmıyorsa. *“Ben Romanya’da li-manımdan kalkar Boğazlar’dan geçer, Akdeniz’e açılmak isterim.”* Romanya'nın istediği Boğazlar ve Ege Boğazlar'ını birleştirmektir. Amerika Birleşik Devletlerinin de çantasında bir de bu var. Paronayak birtakım kuruntular da olabilir, ama böyle bir şey olası, Ege Boğazlar'ı için de bir uygulama oluşturmada önce bu noktaya da dikkat çekmek istiyorum, belki bir daha fırsatım olmayabilir, malum yaş 70.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Buyurun Sayın Elekdağ.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Efendim, çok teşekkür ediyorum. Bu toplantı benim için çok yararlı oldu. Özellikle 29. maddenin son fıkrasının yorumlanması açısından sanıyorum burada hepimiz şu konuda birleşiyoruz: Bu Türkiye'ye bir tür veto hakkı veriyor. Bunu bu şekilde görüyoruz. Nedeni şudur: Bu konuda değişik bazı yorumlara rastladım. Tabiatıyla kesinlikle katılmamakla birlikte *“acaba sadece ben mi böyle düşünüyorum?”* dedim. Burada değerli iki hukukçumuzdan da bu konunun onaylanması beni son derece rahatlattı. Tabii ben gene hukukçularımızdan bir iki hususu daha soracağım burada, fakat ondan önce sanıyorum bazı noktalar belirtil-

di. Bu Karadeniz'deki üstler konusunda onu belirtiyim.

Amerika'nın Karadeniz Üsleri

Karadeniz'deki üstler konusu hakikaten deniz üsleri son derece ilginçtir. Romanya-Köstence üssünü bir deniz üssü olarak geliştiriyor, Amerika'nın desteğiyle burayı yapıyor. Onun dışında Romanya'da dört ayrı üs daha geliştiriliyor; bunlar hava üsleridir. Bir deniz üssü daha var, geri kalanı da hava üssüdür. Bulgaristan'da iki üs, bir tanesi deniz üssü olacak. Amerika bunları çok büyük üsler yapmıyor, esneklik öngörüyor. Bunları büyültmek üzere yapıyor, yani başlangıçta küçük üsler oluyor, zamanla büyüyecek. Onun için 7-8 üs ya kurulmuş ya kuruluş safhasında. Tabii bunu aynı zamanda belirtmiş olduğum gibi Azerbaycan üsleri de var. Düşündüğünüz zaman birdenbire Karadeniz'in uluslararası dengedeki, askeri dengedeki yeri değişiyor Türkiye açısından.

Amerika gelecek burada yerleşecek ve buraları bizim üzerimizden hareket için kullanacak icabında. Aynı zamanda bunlar tabiatıyla Türkiye'nin stratejik değeri açısından da birtakım yeni değerlendirmeler ortaya çıkaracak. Düşünemiyorum, bunları bazılarımız için düşünmek zor geliyor, ama bunlar gerçek. Etrafınızda eğer bu kadar üs olacaksa, bu hareket üssü olacaksa, Amerika'nın oralarda ilerde gemileri, şu anda uçakları, askerleri vesaire olacaksa tabiatıyla ve bunlar Amerika'ya, güneye, kuzeye, doğuya müdahale imkanları veriyorsa, o zaman Türkiye'nin de stratejik öneminden bahsederken biraz daha temkinli olması gerekir gibi geliyor bana. Bizim elimizde

başka türlü olanaklar var. Ben ondan eminim, daha stratejik konumumuz var.

Türkiye'nin laik, demokratik cumhuriyet olması bütün bu İslam dünyasında 1 milyar 200 milyon Müslüman için de, nüfusunun çoğunluğu 54 İslam olan ülke arasında gerçekten laik, demokratik cumhuriyet bambaşka bir şey; bu bize bir özellik veriyor dünyada. Bizim en önemli stratejik olanağımızın elimizde bu laik, demokratik cumhuriyet olduğu, bunun ortaya çıkardığı; örnekleyeceğim, ama örnek de alamıyorlar. Bunu görüyorsunuz her tarafta birtakım seçimler oluyor. Belki Arap ülkeleri, İslam ülkeleri arasında Türkiye'den sonra gelişmiş olanlar, demokratik alanda belki Tunus'u var, Fas'ı var, Mısır'ı var. Mısır'da yapılan seçimlerin nasıl yapıldığını gördünüz. Amerika demokratik model götürmek istediği Irak'a şeriat yerleştirdi, tam anlamıyla şeriat devletidir, ortaya çıkan Anayasa. Çünkü şeriata uygun olmayan yasalar kabul edilmez. Afganistan'da bir şeriat devleti ortaya çıkmıştır. Orada da aynı şekilde mollalar vardır. Meclisin alacağı herhangi bir karara mollalara gelir, "evet" demedikleri takdirde uygulanmaz.

Gördüğünüz gibi bizim stratejik önemimiz başka alanda, o alanda bizim ilerlememiz gerek. O alanda bizim hiçbir pürüzümüzün olmaması lazım. Netice itibariyle şunu söyleyeyim: Bu stratejik tablo değişiyor. Bu, Türkiye'yi son derece rahatsız edici bir durum haliyle. Amerika Türkiye'nin müttefiki, ama müttefiklerle bu kadar yakın olmak o kadar iyi değil; bunu hepimiz biliyoruz. Üsler bu şekilde geliyor ve Amerika deniz üsleri kurduğuna göre oraya bir şeyler de götürmek istiyor.

Ben bir hususu daha belirteyim. Tabii Türkiye olarak hukuka çok önem veriyoruz. Fakat bugün karşımızda müttefikimiz olan Amerika hukuka önem vermiyor, hukuka işine geldiği kadar önem veriyor. Esas itibarıyla 11 Eylül'e kadar, o zaman neo konular vardı, yine de diplomatik kurallara, diplomatik nezakete, Amerika'nın müttefikleriyle olan ilişkilerine, bunun inceliklerine ve aynı zamanda hukuka riayet ettiler, fakat 11 Eylül'den sonra Amerika tam anlamıyla bunu değiştirdi. Biliyorsunuz zaten bu işin temelinde şu öncelikli müdahale, öncelikli vurma konusu vardır. *“Bir yerde bana karşı bir tehdit olursa, onun bana herhangi bir şekilde taarruz etmesine bakmayacağım veyahut da onun hakikaten bunu yapacak güçte olup olmadığına bakmayacağım, tehdit olduğunu tahmin edersem onu vururum”* şeklinde bir mantık bu. Bu tabiatıyla Westfalya'dan bu döneme, yani belki 500 senedir ortaya çıkmış olan uluslararası hukuku bir anda bir tarafa bırakıyor. Amerika'nın kendi ortaya çıkartmış olduğu Birleşmiş Milletlerin 51. maddesindeki meşru müdafaa hakkına tam anlamıyla başka bir anlam veriyor. Biz böyle bir Amerika ile karşı karşıyayız.

Onun için diyorum ki, *“biz Amerika ile ilişkilerimizi sürdüreceğiz, çünkü Amerika ile Türkiye'nin çıkarlarını ihlal etme imkânı var, bunu sürdüreceğiz, ama bunu bir crisis management şeklinde yapacağız, bir kriz yönetimi gibi yapacağız. Böyle bakacaksınız duruma. Kopartmayacaksınız, durumu devam ettireceksiniz, sürdüreceksiniz. Çünkü kopartmak lehinize değil, ama bu işe bir crisis management olarak bakacaksınız.”* Bu ne kadar devam eder? Bu ilelebet devam etmez. Çünkü Amerika da değişik ülke, kendini değiştiriyor. Ben bu-

nu daha önce gördüm, 1950 yılında Amerika'ya ilk defa tayin olduğum zaman gördüm. O zaman Mc Charty'izm vardı ve son derece muazzam, diktatöryal, otoriter bir kabus gibi bir politika vardı Amerika'da. 10 sene geçti, bu değişti. Amerika günah çıkardı ondan sonra, o dönemi unuttu. Ben yine Amerika'nın aynı şekilde olacağını düşünüyorum. Ama şu anda karşımızda hukuk dinlemeyen, *"benim çıkarım budur, madem ki benim çıkarım müttefiklerim içinde en iyisi budur"* diyen bir ülke var. Böyle bir durumla karşı karşıyayız. Bizim durumumuz o bakımdan ciddiyet kazanıyor. Ama yine de hukuk hukuktur, hukuka güvenmek lazım.

Bir husus daha soracağım. O da şudur, bunu burada sizlere bir nevi tartışmanızı istiyorum: Türkiye, evet biz 1. maddeyi uygulayacağız, Boğazlar'dan geçiş, ulaşım serbestisi devam edecektir. Ancak Türkiye'nin de egemenliği altında olan bu bölgede -sizin söylemiş olduğunuz bütün hususlar zihnimde kayıtlı olmak kaydıyla- kendi güvenliği açısından gerekli önlemleri almak ve düzenlemeleri yapmasının da Türkiye'nin en doğal hakkı olduğu bilinmelidir. Bir dönem gelecek, böyle bir dönem yaşayacağız en kötü ihtimalle ve o zaman birinci madde işleyecek. Fakat herhangi bir hukuk olmayacak, o zaman bize belki diyecekler ki, *"82 sözleşmesinin o geçiş hakkını uygula"* Ama onu da otomatik olarak söyleyemezler, kendi kendini uygulayan bir sözleşme olamaz. Ortada böyle bir boşluk olacak. o zaman Türkiye benim söylediğimi söyleyebilir mi ve söylediği takdirde bunu hangi çerçevede uygulayabilir? Zararsız geçiş hakkı çerçevesinde uygulayacak her halükarda. Bunları sormak istiyorum.

Prof. Dr. SEVİN TOLUNER

Montrö'de Geçiş Serbestisi

Aslında bakarsanız hukuken öyle geçiş serbestisinin tanımlar ve teyit ederler. Bunun içeriği nasıl doldurulacak meselesinde taraflar farklı tezler ileri sürecek. Sovyetler Birliği diyecek ki, “*ben tam serbestisi hiçbir zaman kabul etmedim.*” Bu doğrudur, yani Lozan’a geldiğinde kabul etmediğini söylemiştir, Montrö’de anlaşmaya varmak için belki, ama “*benim görüşüm böyledir*” demiştir. 39’da bizim oradaki Büyükelçi ile görüşmesi oldu, arkasından Potsdam’dan önce konuyu ılımlı bir şekilde gündeme getirdi, ama asıl Potsdam’da rengi ortaya çıktı. “*Bütün ticaret gemileri geçsin, Karadeniz devletlerinin savaş gemileri sınırlama olmaksızın geçsin. Karadeniz’e kıyası olmayan devletler ancak üzerinde anlaşmaya varılmış belirli miktarda geçebilir, ama onlara da yasak*” demiştir. Arkasını da getirmiştir, Boğazlar’da üs meselesi. Geçiş rejimi düzenleme yetkisini Karadeniz’e sahil devletlere aittir tezi. Bu son 4. ve 5. nokta ortaya çıkınca niçin üs kurasın? “*Geçiş rejimi garantiye alınacaksa, bütün büyük devletlerin garantisi altına alınır*” demişlerdir. Onun üzerine Potsdam’da ikili görüşmelerle çözümlenmesi meselesi kararlaştırılmıştır.

Bütün bu tarihçe ne için önemli? Şu açıdan önemli: “*Karadeniz kapalı bir denizdir*” teziyle çıkacak, biz lütfen bir şey söylemeyelim. Çünkü “*kapalı denizdir*” dedik mi arkası gelir. Biz bekleyelim, bence böyle yapmak lazım. Amerika Birleşik devletleri “*siz de Potsdam’da bunu kabul ettiniz*” diyecek. Montrö’de yapılan da aslında Karadeniz’in kapalı bir deniz olduğu fikrine dayalıdır,

sınırlanmıştır. Açık deniz rejimine tabi bir deniz olduğu kabul edilseydi, Lozan'da da sınırlama kabul edilmezdi, Montrö'de de sınırlama kabul edilmezdi. Ama Lozan'daki sınırlama Montrö'de olana göre daha da azdır. “Her bir devlet -akit taraf da demiyor- en az asgari 10 000 ton 3 gemiyi geçirebilir” diyor. Montrö'de bütün devletlerin Karadeniz'de bulundurabileceği tonaj 30 000, bugün 45 000. Lozan'a göre “bir tek devlet 10 000 tonluk üç gemiyi her halükârda geçirir” diyor. Lozan'da çok ilginç, Amerika Birleşik Devletlerinin Boğazlar Konvansiyonunu referans alıp da birtakım tezler oluşturması mümkündür diye Lozan'dan bahsediyorum. Üstelik “bu sınırlama Türkiye'nin tarafsız olduğu bir savaş durumunda Lozan, bu sınırlama muharip olan, kıyıdaş olmayan devletlerin muhariplik haklarını kullanmasını engelleyecek şekilde kulanamaz” diyor.

Türkiye tarafsızsa, muharip, kıyıdaş olmayan devlet istediği miktarı geçirecek, üstelik dediğim gibi bu denizler ve havadan geçiştir. 82'de getirilen transit geçişin bir benzeri bir bakıma, tek farkı Lozan'da denizaltılar su üstünden geçer, transitte dalmış olarak da geçebilir. Havadan, denizden Lozan, Montrö sadece denizdendir, kıyıdaş olmayanların denizaltıların Boğazlar'dan geçip Karadeniz'e açılması yasaktır, uçak gemilerinin geçmesi yasaktır. Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin denizaltı geçirmesi şartlara bağlı, dışarıdan satın aldığı tezgâha konuldu vaktinde Türkiye'ye bildirilmesi koşuluyla gider, tamir amacıyla çıkar; bunun dışında onların da, hatta ziyaret için dahi denizaltı getirilemez.

Demek istediğim geçiş serbestiği ilkesi var. İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri ve diğer

bazıları “geçiş serbest olmalıdır” diyor. Dedikleri zaman dahi biz ne yaptık? “Zararsız geçiştir” diyebildik. Karadeniz devletleri ne diyebilecek? Rusya Federasyonu. “Ben hiçbir zaman Karadeniz’in kapalı bir deniz olduğu tezinden vazgeçmedim” diyecek. Lozan, Montrö, bir de 58 Cenevre Deniz Hukuku Kodlaştırılması sırasında karasuları ve bitişik bölge konvansiyonu tartışılırken, daha da doğrusu açık deniz konvansiyonu tartışılırken nelerde uygulanır açık denizler meselesi gündeme geldi. Türkiye, Marmara’nın bir iç deniz olduğunu söyledi. Bütün bunlar tekrar Türkiye tarafından ortaya atılacak. Sen öyle diyorsun, ama söylenmiştir bunlar. Boğazlar hangi denizleri kapatıyor? Ege ile Marmara; bunlar eskiye dönük bu görüşlerimizi toparlayıp herhalde bir karşı tez oluşturacağız. Tezler çarpışacaktır; bunu demek istiyorum. Her iki tarafın da söyleyeceği şey vardır.

Bizim söyleyeceğimiz şey şudur: Transit geçiş rejimi 12 mil genişliğin kabulüyle gündeme gelmiş bir geçiş rejimidir. Boğazlar öteden beri nedir? 6 milden dar Boğazlar’dır, dolayısıyla bu yeni kabul edilen geçiş rejiminin Boğazlar’a otomatik olarak uygulanması söz konusu olamaz. Nitekim işte tarihi gerçekler; bunları dökeceğiz, pazarlık olacak, ama dediğiniz gibi 36’da Türk diplomasisi büyük bir başarı kazanmıştır. İkinci Dünya Savaşı ertesinde büyük bir başarı kazanmıştır. Aşıyorum, ama gerçekten duygu yüklüyüm. Feridun Cemal Erkin’in Türk Boğazları 45 ertesini özetleyen bir kitabını okudum yakın zamanlarda. Göğsüm gururla kabardı ve zannediyorum yeniden bu iş gündeme geldiğinde Türk diplomasisi Türkiye’nin güvenliğini en iyi koruyacak bir çözümü şu veya bu şekilde kabul ettirecektir umarım.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Son derece doyurucu, tatmin edici konuştunuz. Rauf Versan Hocamız bu turda konuşma talebi olmadığını söyledi. Sevin Toluner Hocamıza şunu eklemek istiyorum: Türk diplomasinin çok ciddi bir birimi olduğu muhakkak tabii, ama bu diplomasi kültürüne, diplomasi birikimine cemaat kültürü veya cumhuriyetle sorunu olanlar tahakküm etmezse veya müdahalede bulunmazsa diyelim.

Değerli meslektaşlarım, çok değerli konuklarımızı, katılımcılarımızı dinledik. Bundan sonraki etkinliklerimizde de seçkin konuklarımızı aramızda görmek istiyoruz. İstanbul Barosu mesleki sorunlar mesleğe yönelik sorunlarda olduğu kadar, kamuoyunu ilgilendiren, ülkemizi ilgilendiren, ulusal çıkarlarımızı ilgilendiren konularda da bu şekildeki periyodik etkinliklere devam edecektir. Çünkü bizim mesleki sorumluluğumuz kamuoyunu bilgilendirmek, kamuoyunun, halkın çıkarlarını savunma ve bu tür güncel konuları kamuoyunun gündemine taşımak sorumluluğunu da bize yüklemektedir. Hepinizin çok dikkatle, sabırla ve ilgiyle dinlediğinizi buradan izledim. Onun için sizlere de çok teşekkür ediyorum. Siz seçkin meslektaşlarımızı, konuklarımızı daha sonraki etkinliklerde de yine aramızda görmek istiyoruz.

Bu arada katkıda bulunmak isteyen veya soru sormak isteyen konuk arkadaşlarımız varsa, konuklarımızın iki tanesinin Sayın Amiralimizin ve Sayın Elekdağ'ın Ankara ve İzmir'e döneceklerini gözönüne alarak katkıda bulunacaklarını umuyorum.

Buyurun efendim.

SORU - YANIT

İstanbul Barosu avukatıyım, ayrıca İstanbul Çevre Konseyi Federasyonu Genel Başkanıyım. Sorum Sayın Rauf Versan beyefendiye.

Değerli konuşmacılar burada daha çok askeri ve siyasi yönlerini anlattılar, çok güzel dinledik, çok değerli katkıları oldu. Yalnız şunu sormak istiyorum: Boğazdan geçen LPG taşıyan gemiler son zamanlarda bizi Federasyon olarak bayağı kuşkulandırıyor, zaman zaman da tehlikeli çarpışmalar oluyor. Taraf devletin kendini kollaması, koruması adına bir şey yapılamaz mı? Sonuç olarak Sayın Versan Hocam karasuyu gibi de addetti. Aslında diğer bir konu da uluslararası su yolları bazı yerlerde çok büyük paralar getiriyor, ama ulusal su yolları büyük paralar getiriyor. Bu konu açıldığı zaman, yani Montrö'nün değişmesi konusu bizde "geçen gemilerden şunu isteriz" diyemez miyiz? Bunu da Sayın Hocama sormak istiyorum. Bir de kılavuz kaptan zorunluluğu yok. Birçok tehlikeli noktalar oluyor. Bu konularda görüş bildirirlerse sevinirim, teşekkür ediyorum.

RAUF VERSAN

Sayın Büyükelçimizin az önceki sorusu şuydu: Montrö Sözleşmesi Türkiye'nin emniyetini gözetiyor ve aynı zamanda Karadeniz'e kıyısı olan devletlerin emniyeti, acaba bu temel alınmak suretiyle Türkiye kendi emniyetini korumaya yönelik tedbirler alabilir mi? Sorusu buydu. Zannediyorum Büyükelçim "Türkiye'nin emniyeti" dediği zaman askeri yahut siyasi emniyet diye düşündü, halbuki sizin de şimdi dile getirdiğiniz başka konularda da Türkiye'nin güvenliği söz konusu; çev-

renin korunması, kirlilik vesaire. Bu toplantıda bu konulara girmedik, ama bunlarla ilgili çok ayrıntılı düzenlemeler var hem eski Tüzükte 94, hem de 98 Tüzüğünde.

Şu kadarını söyleyeyim: Gemilerin hem tonaj itibariyle, hem de ebat, yani büyüklükleri itibariyle birtakım sınırlamalar var. Trafik işaretleri tespit edilmiş durumda. Önceden bildirme yükümlülüğü var, “*şu saatte giriyorum, şu yollardan geçeceğim*” vesaire diye. Bütün bunlara uyulduğu takdirde zannediyorum söylediğiniz tehlike gerçekleşmeyebilecek. Bununla ilgili şu anda geçerli olan tüzükte ayrıntılı düzenlemeler var. Ama bunlar ne derece güvenliği sağlayacak? Tabii o daha geniş ve temel bir sorunun cevabı. Bir hukuki düzenlemeyle arzu edilen amaca ne ölçüde ulaşabilirsiniz o da hukukun temel konularından biri. Bunların hepsi tüzükte öngörülmüş.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Katkıda bulunmak isteyen veya sorusu olan arkadaşlarımızın olduğunu görüyorum, sırayla söz vereceğiz.

Yönetim Kurulu Üyemiz Avukat Zeki Yıldan buyurun.

Av. ZEKİ YILDAN

(*İstanbul Barosu*)

Efendim, bu güzide konuşmacılarla beraber olunca son zamanlarda kendi kendime şunu soruyorum, sözünü de bir toplantıda ettim: Amerika bu petroleri eline geçirmezse, denetim altına almazsa, bu madenleri denetim altına almazsa, bir dev nasıl besleniyorsa, 50 kova su, 500 kova su

içecekse, devamlı büyüyen bir dev, Amerika da bunlara mecbur. Bir anlamda kendi açısından bakıldığı zaman kendini beslemek için bunları ele geçirmek zorunda. Zorunda olan bir ülke bu yolda amacına varmak isteyecektir. Bence bu amacına varmak isteyen bir Amerika karşısında bir sürü Karadeniz'e üsler de yapıyor, bunlar artık somut demek ki amacına varmak istiyor. Biz bunu böyle düşünmeliyiz diye düşünüyorum ve ona göre tedbirimizi almayı düşünüyorum. O da nedir? Temel bir yerimiz var bizim.

Değerli konuşmacılar, Sayın Elekdağ da dedi ki, "NATO Amerika" Doğru. Ben de NATO'dayım, hem NATO'dayım, hem NATO benim aleyhime çalışırdı. Bir defa temel çelişkiyi ortadan kaldırmak lazım; bir. İki, Amerika'nın taşeronu olan Avrupa Birliğine de bir tavır koymam lazım. Durayım mı, devam mı edeyim, edersem nasıl edeyim? Sorum şu: NATO'dan çıkayım mı, çıkmayayım mı? Çıkarsam nasıl çıkayım, kalırsam niye kalayım? Avrupa Birliğine de girişimi ne şekilde belirlemeliyim? Teşekkür ederim.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Bu bir katkı mıydı, soru muydu?

Av. ZEKİ YILDAN

Sayın Elekdağ'a sordum.

ŞÜKRÜ ELEKDAĞ

Efendim, söylediğim gibi biraz önce dedim ki, "Türkiye'nin Amerika ile olan ilişkilerine bir crisis management, yani kriz yönetimi şeklinde bakması lazım." Bunun bu şekilde devam etmeyeceğine,

her halükarda Amerika'da da Amerika'ya zamanında dünyadaki diğer toplumlardan da kuvvetli birtakım tepkiler geleceğini ve bu politikanın zaman içinde değişeceğini tahmin ediyorum. Kendi bünyesinde de oluyor esas itibariyle. O bakımdan NATO'dan çıkmak herhangi bir şekilde Türkiye'ye hiçbir çözüm getirmez, hiçbir konuda Türkiye'ye yardımcı olmaz. Fakat bütün mesele şu: Türk hükümetlerinin dayanacakları bu konuda kuvvetli bir diplomatik bürokrasi vardır. Türk hükümetlerinin bundan azami ölçüde, aynı zamanda Türk akademiyasından da azami ölçüde bu konuda yararlanmalarıdır, tezlerini iyi hazırlanmalarıdır. Ortaya iyi bir kombinasyon çıkarmamız lazım.

Bakınız, burada sizlere bir şeyler sundum. Bunlara birtakım katkılar oldu, ben çok yararlandım. Buna çok önceden başlamamız lazım ve bunların etmesi lazım. Aynı zamanda Türkiye'de bu şekilde bir kamuoyu yaratmamız lazım. Amerika'ya gerekli mesajları verdiğimiz kanısında değiliz. Her ülke tabiatıyla birtakım büyükelçiliklerinden gelen, dış örgütlerinden gelen değerlendirmelere göre hareket eder. Bu değerlendirmeler daima bir üçgene göre yapılır. Her büyük elçilikçe veya dışarıda çalışan her görevli için bunun formatı öğretilmiştir. En altta kamuoyu vardır. Türk kamuoyu bu konuda ne şekilde düşünüyor? Bunun anlamı şu: Nümayiş yapıldı mı bu konuda? Herhangi bir şekilde bunlara bakılır. Toplumdan ne şekilde sesler çıkıyor? Onun üzerinde tabiatıyla basına bakılır. Basından ne çıkılıyor, ne söyleniyor? Bizim basınımız bu konuda doğru dürüst bir şey yazdı mı şimdiye kadar? Yazmadı. Onun üzerinde bu ülkede thing thang'ler varsa, buna benzer ku-

ruluşlar varsa oralarda neler görüşülüyor, insanlar neler konuşuyor? Akademiya, üniversiteler neler konuşuyor bu konuda? Parlamento ne diyor? Hükümet ne düşünüyor? Böyle bakarlar, böyle hazırlanır.

Amerika bir şey yaparken, karşısındaki ülkenin o yapacağı öneriye ne ölçüde direnç göstereceğine bakar, buna göre hareket eder. Af buyurun, eskiden salı pazarında tanzifat mavnaları, çöp mavnaları vardı, içine her koyduğunu alacak şekilde bir durum görüyorsa eğer tabii dayatır; yok hayır, ben bu ülkenin üzerine gidersem, bunun bir kamuoyu var, bunun bir entelejiansası var, akademiyası var; bu şekilde düşünüyorlar, onun üzerine fazla gitmez. Çünkü o zaman kayıplarını hesaplar; mesele budur. Buna benzer toplantıların olması lazım, gazetelerimizde yazılar yazılması lazım, bu konuda bilimsel makaleler çıkması lazım. Şu yapmış olduğumuz tartışmanın daha bilimsel bir şekilde biraz daha ileriye götürülmesi lazım. Bunun için bu kadar hazırlanıldı, daha iyi hazırlanılsa bu daha iyi gider; mesele budur. O bakımdan böyle fevri hareketlerde bulunmak, kızmak çıkmak şeklinde olmuyor. Aynen sizin yaptığınız işi yapmamız lazım, bu memleketin iyi avukatlığını yapacağız. O iyi avukatlığı yapmak için de elimizdeki her türlü bilimsel kaynaktan yararlanacağız. Hukuk dikkate alınmıyor, ama bir ölçüde de alınıyor netice itibarıyla.

Amerika dahi “*Montrö değiştirilir mi değişmez mi?*” derken belli hususları dikkate alacak. Burada bir unsur çıktı. “59. madde işlenmez” denildi. Şükrediyorum bugün, 29. maddenin altında çünkü o husus var, yani Türkiye’nin bir nevi veto hakkı var. Bunu yapanlar gayet güzel yapmışlar bu işi, bilinçli olarak yapmışlar bunu. Hakikaten “*Allah*

razı olsun” diyeceğim onlara, nur içinde yatsınlar. Ama bir fesih maddesi var, işletilebilir. O zaman kaotik bir ortam ortaya çıkıyor, o zaman Türkiye birtakım dramatik kararlar almak durumunda kalıyor. Rusya ile birlikte Amerika’ya karşı tutum alacak. Bu Türk siyasetinde çok dramatik sonuçlar çıkaran bir şeydir, bu çok önemlidir. Bu noktaya gittiğiniz zaman bizim politikamızın, ekonomimizin, ticaretimizin çok büyük sarsıntılar geçireceğini bilelim. Çünkü karşı taraf da ona göre elindeki imkânları kullanacaktır, yani kolay değil. Ama bu tarafa bizi Amerika itiyor, biz istemiyoruz bunun böyle olmasını. Ondan önce bizim çalışmamız lazım. Hem akademisyenlerimiz, hem basınımız, hem bu şekilde kuruluşlarda konuşmamız ve anlatmamız lazım. Bu işin tarafları var, biz bunları biliyoruz. *“Böyle kör kör gidemezsin, Türkiye’nin çıkarlarını bu kadar kolay harcamazsın”* bunu anlatmamız lazım.

Teşekkür ediyorum.

TANJU ERDEM

Bir hususu ilave edebilir miyim? Bu konuyu iki düzeyde de mütalaa etmek gerek; makro düzeyde dünya ülkelerinin bir araya gelip dayanışması çok önem taşıyor. Mikro düzeyde demeyeyim de, bölgesel düzeyde ise eğer bugün tehdit Avrasya ise Avrasya ülkelerinin bölgesel olaraktan aralarında dayanışması da çok önem taşıyor. Türkiye’nin böyle ikircikli bir durumu olduğu gerçek, fakat buna rağmen NATO gibi bir platform Türkiye’nin sesini duyurabileceği bir platformdur. Türkiye’nin NATO’da da ulusal çıkarlarına ters düşen durumlarda direnebilme gücü vardır, hatta NATO’yu çalıştırmama gücü vardır, ki önemli olan Türkiye’nin akıl-

cı, bilinçli, sağduyulu, yurtsever, erdemli girişimlidir. Türkiye kendini kullandırtmamalıdır.

Teşekkür ederim.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(Oturum Başkanı)

Sayın Elekdağ “kamuoyunun duyarlılık göstermesi, basının, meslek örgütlerinin duyarlı olması halinde Amerika’nın bunu dikkate alacağını veya sömürgeci güçlerin dikkate alacağını” söyledi. Kısa bir örnek vermek isterim: Türk Tarih Kurumu’nun Başkanı Sayın Yusuf Halaçoğlu “Ermeni soykırımı iddiaları yalandır” dediği için İsviçre, kırmızı bülten çıkardı Ankara’dan. Bizim meslek örgütümüz Türkiye Barolar Birliği ve İstanbul Barosu’nun önerisi üzerine Yusuf Halaçoğlu’nu Türk Tarih Kurumu’nda, makamında Sayın Türkiye Barolar Birliği Başkanı Özdemir Özok ziyaret etti ve “Türk hukukçularının, meslek örgütlerinin Halaçoğlu’nun yanında olacağını” söyledi. Herhalde kamuoyu refleksleri bu şekilde anında ve zamanında hareket edecektir.

Erol Bilgili herhalde katkıda bulunmak istedi, buyurun.

EROL BİLGİLİ

Çok kısa söyleyeceğim. Bir iki noktanın altını çiziceğim. Şudur: Bugün dünyada en fazla petrol üreten ülke Suudi Arabistan’dır günde 2.8 milyon varil, ikinci ülke Rusya’dır 8 milyon varil. Rusya’nın elindeki Kaşagan’da dünyanın en zengin petrol yatakları var, 200 milyar varil. Rusya’nın Sibiryaya bölgesinde 1.5 trilyon metre küp doğalgaz var. Dolayısıyla Türkmen doğalgazını da sayarsak dünyanın en zengin petrol ve doğalgaz yatakları

burada var. Hazar Denizi'nin içinde -dışında yoktur içinde- 3 kilometre kadar derinlikte petrol var, şu anda 200 milyar varil petrol var. Clinton'un Müsteşarı Shizovol Talbot, Bruking Institut'te alenen dedi ki, "200 milyar varillik Hazar petrolünü Rusya'ya bırakamayız, buna el koymalıyız" Dolayısıyla olay budur, bakın bu bir petrol savaşıdır. Amerika bu bölgede 600 milyar varil petrole el koymak istiyor. 100 milyar varillik petrole gitti Irak'ta el koydu, ulusun petrolüne el koydu. 260 milyar varillik Suudi petroleri zaten Yedi Kardeş petrol şirketlerin elinde.

Amerika bu ölçüden baktığınız zaman "bu fırsat elime geçmişken dünyanın bütün enerji kaynaklarını denetime alayım, işimi bitireyim, yeni dünya düzeninin tek devlet, tek hükümet, tek dilini, dinini kurayım" diye kullanıyor. Burada artık NATO imiş, AGİT'miş, BİO'muş Birleşmiş Milletlermiş, IMF imiş böyle bir şey yok. Bunlar tarihe karıştı, bunlar gömüldü, böyle bir şey yok. NATO yok, Amerika var, Avrupa Birliği yok, Amerika var. Avrupa Birliği palavra bir projedir. Amerika'nın projesidir. Kenedy'lerden bu yana gelen Avrupa Birliği palavrasıyla Avrupa'yı paramparça ediyor. Öyle bir şey olamaz, dünyada öyle bir şey yoktur. Almanya, Amerika'nın emrindedir. Fransa emrindedir; böyle devletler yoktur, Amerika güdümündedirler. Amerika, 75 Aralıkta Avrupa Birliğine şunu dayattı: Diyor ki, "kardeşim ilkin NATO'yu alacağım, sonra Avrupa Birliği'ni alacağım." Tarih boyunca NATO'ya girişlerde evvela NATO'ya girilmiştir, yani Amerika'nın dümen suyuna girilmiştir. Ondan sonra "buyurun kardeşim, Avrupa Birliğine" İstisnası yok, istisnası bir tek Kıbrıs var, bir de Malta Adası var. Amerika, o hatayı Avrupa

Birliği'ne bilerek yaptırdı, Şimdi orada debelenip duruyoruz. Hangi gün NATO'da veto kullandık, herhangi bir Şeyi durdurduk? Böyle bir Şey yok.

Bakın, burada Türk diplomasisi yok. Diplomatları çok iyiymiŐ falan bu söz doğru, Sevin Hanım'ın dediği söz: Atatürk zamanında Feridun Cemal Erkin zamanında, Tefvik Rüştü Aras zamanında doğru, Şimdi bütünüyle yanlış. Çünkü o diplomatlar, böyle iktidarların emir kolluluğuna soyunmuŐtur. Sorun iktidar sorunudur, Türk diplomasisinin sorunu değildir. Çünkü Türk diplomasisi, Atatürk'ün kafasındaki diplomatların elinde değildir. Bakın izeyim. Burada bunları konuşuyoruz, söyleyeyim size manzarayı: Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol hattı, boru açılıŐına geldi orada duruyor. Rotterdam olacağız, ikinci bir terminal olacak değil mi Ceyhan? Böyle bir Şey yok. Ceyhan'dan hat alınıyor Hayfa'ya, oradan Akelon'a, orası petrol terminali olacak. Bunun hepsine bu iktidar "peki" dedi. Ceyhan, Hayfa, Akelon; dikkat edin bitti. Petrol nereye gitti? İsrail'e gitti.

Bir de Hayfa'ya petrol nereden geliyor? Kerkük-Hayfa çalıştı bitti. Musul-Hayfa çalıştı bitti. İsrail'in Kızıldeniz'deki Elat Limanı orada İngiliz, İnan, Rumeyla'ya kadar inen eski petrol boru hattı buraya çevrildi. İsrail'le Amerika Őakır Őukur petrol götürüyor, tamam mı? İsrail'in özelliği Şu dünyada: Nükleer teknolojisine var, Amerika, Fransız arkasında oldu. bar bar bar korkutuyor milleti; neyi eksik? Bir gram petrolü yok, petrolsz İsrail. Onun için nükleer güç sahibi yapıldı. İsrail, Rusya'dan bugüne kadar petrol aldı, Amerika'dan paralar, Őirketler.

İkincisi, ne oldu bakın Şimdi? Rusya'yı Amerika Şöyle ele geçiriyor: Bu dediğim hat çalıŐtıđı

zaman Rusya 8 milyon varil petrolünün 4 milyon varilini Hayfa hattından dünyaya açıyor. Rusya işi bitirdi; ikili oynayabilir. Şimdi ne yaptı? Bir yalan dolan, Condellezza Rice geldi dedi ki, “stratejik ortak vizyon”. “Stratejik ortak vizyon oluşturuyoruz” deyince ne diyor biliyor musunuz? “Savunma Ekonomik İşbirliği Antlaşmasının ucunu açıyorum, istediğim gibi kullanacağım, kevgire çevireceğim” diyor. Türkiye’de herkes bununla bilmem ne stratejik ortak vizyon, bilmem ne diye uğraşılıyor. Bitirdi işinizi, imzalattırdılar, okeyini aldılar. 2 yıl önce aynısını geldi Straw-Blair bunu anlattı. Bunlar palavra değil.

Bakın, Sayın Elekdağ canı çıktı Dışişleri Bakanını Genel Sekreteriyken yıllarca ikili anlaşmaların görüşmelerine -Genelkurmay, Dışişleri- öncülük de etti orada. Karmakarışık o ikili anlaşmalar 52 tane var, sözlü var, sözsüz var. SIA Antlaşmasında bir çerçeveye oturttu, şahane bir çalışma yaptı, ancak böyle bir diplomasiyle o yapılabilirdi. Ona oturttu, ama şimdi Sayın Elekdağ’ın isim babalığını yaptığı, mimarisini yaptığı o anlaşması, stratejik vizyon, ortak vizyon oldu. Tayyipler falan bunu imzaladı, Zapsu’lar filan, Wolfovitz-Richard Parle ile Eric Edelman; iş bitti.

Sadece üs meselesi değil, Gürcistan’ı biliyor musunuz? Gürcistan’da dünyanın çok sayılı nitelikte petrolü var. Türkiye bilmiyor, diplomatlar bilmiyor, dünya bilmiyor. Karhed bölgesinde çok nitelikli petrol var. Karhed’den Batum’a giden petrol boru hattını öldürdülerdi, ona açıyor şimdi ve dünyanın en zengin temiz su yatakları var. Amerika ne dini var, ne hukuku var, ne imanı var. Şunun için: Bir, “Preemtiwar” ne demektir? Sayın Elekdağ bunu benden çok iyi biliyor: “Önceden sa-

vaş” tehdidi kendim saptıyorum, düşman Sayın Kolcuoğlu diyorum, ben diyorum. Savaş ediyorum, ben ediyorum, kendi kendime. Geçen hafta çıkardığı bir doktrin var, Bush çıkardı. Ne diyor biliyor musunuz? “*Dünyanın her yerinde her özgür ülkeye girer savaşırum*” diyor.

Teşekkürler.

Av. HÜSEYİN ÖZBEK

(*Oturum Başkanı*)

Sayın Bilgili'ye çok teşekkür ediyoruz.

Değerli arkadaşlar, saygıdeğer konuklarımızdan Sayın Elekdağ'ı ve Sayın Tanju Erdem Amiralimizin uçak ve havaalanına ulaşma sorunu var. Bu nedenle müsaade istiyorlar. Onları gönderiyoruz, ama daha sonra Baromuzun etkinliklerinde aramızda görmek istiyoruz.

Kendilerine çok müteşekkirim; sizler adına da, Baromuz adına da çok teşekkür ediyorum.